جادويي سفرونهٔ

محب الله زغم

بسم الله الرحمن الرحیم

د کتاب پیژندنه

د کتاب نوم: **جادويي سفرونه**

ليکوال: **محب الله زغم**

ډيزاينر: **اسدالله خان امرخېل**

خپرندوی: **د ماشوم ادبياتو ملي بنسټ**

چاپ چارې:

چاپ کال: **۱۳۹۸**

چاپ شمېر: **۱۰۰۰**

لړ:

آزادي ترپاچاهیه لا تېرى كا

چې د بل ترحكم لاندې شي زندان شي

د هېواد د خپلواکۍ سلمه کلیزه دې ټولو هېوادوالو ته مبارک وي!

د افغانستان د ماشوم ادبیاتو ملي بنسټ ویاړي چې د هېواد د خپلواکۍ د سلمې کلیزې په پار د ماشومانو له پاره د لیکوالو له وطن دوستۍ او هېواد پالنې ډکې کیسې، شعرونه او ترانې چاپوي او له دې لارې یې د وطنپالنې روحیه او ملي احساس پیاوړی کوي.

د افغانستان د ماشوم ادبیاتو ملي بنسټ هڅه کوي، چې د ماشومانو د پوهې د کچې د لوړولو له پاره په بېلابېلو برخو کې کتابونه چاپ کړي، چې دا ځل یې د خپلو فعالیتونو په لړ کې دغه کتاب ترتیب او چاپ کړ.

د ماشومانو د ښې روزنې او پیاوړتیا په برخه کې کورنۍ تر بل هرچا زیات رول لري؛ نو هیله ده چې کورنۍ دا دنده په ښه توګه ترسره او خپل ماشومان کتاب لوستو او مطالعې ته وهڅوي.

د افغانستان د ماشوم ادبیاتو ملي بنسټ د دې کتاب له لیکوال څخه د مننې ترڅنګ د هېواد له نورو لیکوالو هیله کوي، چې په دې برخه کې خپلې هڅې ونه سپموي.

د افغانستان د ماشوم ادبیاتو ملي بنسټ

کابل ۱۳۹۸ لمریز کال

«جادويي سفرونه» مې څنګه وليکه؟

زه چې وړوکی وم، کور مو د بګرام هوايي ډګر په بلاکونو کې و. هره ورځ به مې د الوتکو الوتنې ليدې. په کال کې يو يا دو وارې چې به کابل ته راتلو، تګ راتګ به مو په الوتکو کې کاوه. الوتل مې خوښ و. ما غوښتل پيلوټ شم خو ډاکټر شوم. نو اوس په خيال کې الوځم خو يوازې نه؛ په دې کتاب کې به ځيرک او تاسې هم راسره والوځئ.

څو کاله مخکې آغلې اناهيتا روهي د سويډنۍ ليکوالې سلما لاګرلوف د يوه کتاب په اړه ليکنه کړې وه. د نوبل جايزې دغه ګټونکې ليکوالې د ماشومانو له پاره يو ناول ليکلی و چې په کې يو هلک د لاس د ورغوي په اندازه وړوکی کېږي. هغه د بتې د وزرنو تر منځ کېني او د سويډن په ټولو سيمو، ښارونو او ولايتونو ګرځي. د دې ليکنې په لوستلو سره مې په زړه کې وويل چې زه به هم همداسې ناول وليکم خو په دې خبرې څو کاله تېر شول او رانه هېره شوه.

څو مياشتې مخکې د ماشوم ادبياتو د ملي بنسټ په غونډه کې استاد اسدالله غضنفر وويل: «که غواړئ چې ماشومان مو له وطن سره مينه پيدا کړي، په وطن يې وګرځوئ. خو دا کار به هر چا ته ممکن نه وي نو داسې کتاب بايد وليکئ چې ماشومانو ته د وطن فرهنګ او جغرافيه معرفي کړي.»

د استاد د خبرو په اورېدو مې هغه زړه خبره رايادە شوه. د ناول په ليکلو مې پيل وکړ او دا دی اوس يې لولئ. دا کتاب د زلمکيو او پېغلوټو له پاره ليکل شوی دی خو د ځوانانو او لويانو له پاره به هم په زړه پورې وي.

ما د وطن ډېر تاريخي ځايونو ليدلي دي. په کابل کې مې ژوند کړی دی. پروان، پنجشير، کاپيسا، کندوز، بغلان، سمنګان، بلخ، باميان، هرات، هلمند، کندهار، غزني، لوګر، وردک، پکتيا، پکتيکا، خوست، لغمان او ننګرهار ته تللی يم نو په ناول کې اکثره معرفي شوي ځايونه مې پخپله ليدلي دي. د دغو ځايونو په اړه مې د خپلو سترګو ليدلی حال ليکلی دی. همدرانګه د وطن د لرغونو سيمو او تاريخي آبداتو په اړه مې ځينې کتابونه

لوستي دي. د ناول د ليکلو په وخت کې مې يو ځل بيـا هماغــه او ځينــې نــور کتابونــه ولوستل.

که غواړئ چې په ناول کې د راغليو ځايونو په اړه نور معلومات هــم پيــدا کــړئ، دا کتابونه ولولئ:

۱. شناسنامهء آبدات تاريخی افغانستان، فيض الله محتاج، ۱۳۹۴

۲. افغانستان تاريخی، محمد حسين يمين، ۱۳۸۰

۳. عجايب تاريخي افغانستان، جانتن لي، مترجم سيد محمد حسينی، کابل ۱۳۹۶

۴. تاريخ امپراطوری غوريان، شاه محمود محمود، پوهنتون کابل، ۱۳۸۹

۵. د سيمو تاريخي جغرافيه، له علامه عبدالشکور رشاد سره مرکې، صديق‌الله بدر، ۱۳۹۶

۶. لرغونی افغانستان، پوهنوال رسول باوري، کابل ۱۳۸۸

۷. درآمدی بر جغرافيای طبيعی افغانستان، محمد عظيم عظيمی، کابل ۱۳۹۱

د کتاب د پښتی انځور او درې نور انځورونه راته ښاغلي جواد طاهري جــوړ کــړي دي. د کتاب لپاره ځينې عکسونه د وطن تکړه عکاس ښاغلي نجيب الله مســافر راولېــږل. ځينې عکسونه ما اخيستي وو او يو څو نور ښاغلي سردار ولي پښتون‌زوی او آغلې مينــا زمانې راکړل. د دوی د همکارۍ منندوی يم.

د ماشوم ادبياتو له ملي بنسټ څخه هم مننه کوم چې کتاب يې راته چاپ کړ.

په مينه او درنښت

محب الله زغم

جادويي سفرونه

پوره يوه بجه وه. ځيرک له کوټې څخه ووت. شاوخوا يې وکتل. په کراره تکاوۍ ته ورننوت. تياره وه. څو شېبې د تکاوۍ له وره سره ودرېد او سترګې يې پټې کړې. لږ وروسته يې چې سترګې خلاصې کړې، تياره کمه شوې وه. يو دوه ګامه يې واخيستل. پښه يې پر کوم نرم شي ولګېد.

ميووووووو.

پيشو پورته ټوپ کړ. په منډه د تکاوۍ پر دېوال پورته شوه او له کوچنۍ کړکۍ څخه د باندې وتښتېده.

د ځيرک زړه په درزا شو. د زړه درزا يې په خپله اورېدله. د نيا خبره يې وريادة شوه: «پيشو سره به غرض نه کوې! هسې نه چې پېرى وي.»

شا ته يې وکتل. د وره خوا ته رڼا زياته وه. هلته څوک نه وو.

هسې نه چې پيشو پېرى وي.

زړه يې و چې له تکاوۍ څخه وتښتي. خو بيا يې د نيا خبره ياده شوه: «تياره ځاى ته چې ځې، بسم الله ووايې. چې بسم الله ووايې، پېريان تښتي.»

ځيرک تر شونډو لاندې کلمه تېره کړه: بسم الله الرحمن الرحيم. بسم الله الرحمن الرحيم.

د زړه درزا يې کمه شوه. لويه ساه يې واخيسته.

اوس يې سترګو ښه کار کاوه. د تکاوۍ چارچاپېره يې له نظره تېره کړه. وړاندې ولاړ. د وچو لښتو ګېډۍ يې په پښې سره يوې خوا ته پورې ووهله. اوووف! چېرته به يې پټه کړې وي؟

مور يې د ده لېنده پټه کړې وه. خبره داسې وه چې ها بله ورځ ځيرک د ګاونډي شيشه

ماته کړې وه. خو د ده ګناه بيخي نه وه. ده غريب غوښتل چې يوه مرغۍ وولي. مرغۍ د ونې پر ښاخ ناسته وه. ده خو نښه سمه ويشتلې وه خو ته وا چې پېريانو به مرغۍ خبره کړې وي. نژدې وه چې تيږه پرې ولګېږي خو ناڅاپه والوته. نو تيږه همداسې تلـه، تلـه، تله، سيده د ګاونډي د کور پر شيشه ولګېده. ښه نو دا ته يې ووايه، په دې کـې د ځيـرک څه ګناه وه؟

مور يې نو هسې پلمه غوښته. همدا چې د ګاونډي ښځه په جنګ راغله چې زوی دې زموږ شيشه ماته کړې ده، مور يې لېنده ترې واخيسته. زور يې ورباندې وکړ چې ماته يې کړې خو د خدای فضل و چې لېنده ماته نه شوه. د لېندې له رابړ نه يې ونيو او پــه ده بانــدې يې وار کړ. ده ځان بچ کړ. لېنده يې معمولي پر مټ ولګېده خو ده هســې «وی وی وی» چيغې کړې چې مور يې ګومان وکړي ژوبل شوی دی او نور يې ونه وهي. مور يې چيغه کړه: چابک به کور ته ځې! خدای دې خوار که په دې کارونو!

ځيرک کور ته ولاړ. خو د کړکۍ له کونجه يې انګړه ته کتل. مور يې تکاوۍ ته ولاړه. چې بېرته راووته، لېنده ورسره نه وه.

نو خامخا به يې لېنده همدلته چېرته پټه کړې وي.

ځيرک د ژمنيو جامو بوجۍ راپورته کړه. د بوجۍ سر يې خلاص کړ. لاس يې په کــې ور ننه ايست. د بوجۍ چارچاپېره يې لاس وګرځاوه خو لېنده په کې نه وه. بوجۍ يې لانــدې خطا کړه او يوه ټينګه لغته يې ورکړه.

درب شو. له بوجۍ نه ګرد پورته شو.

تر بوجۍ لاندې زوړ اوسپنيز بکس و. د بکس سر يې خلاص کـړ. څــو دانــې ټيمګــي او مرتبانونه په کې وو. د بکس په يوه کونج کې يوه کورتۍ وه. کورتۍ يې پورته کړه.

بې شکه! لېنده يې پيدا کړه.

د لېندې کاسۍ يې ښکل کړه او په غاړه کې يې واچوله.

د بکس سر يې بنداوه چې سترګې يې پر يوه لرګين صندوق ولګېدې. کوچنی صندوق و، د يوې خښتې په اندازه. ځيرک د بکس سر بېرته خلاص کړ. صندوق يې راوايست. د صندوق د سر دوړې يې په لاس وڅنډلې. دوړې يې سپږمو ته ننوتې. څو وارې وپرنجېده. له پرنجېدا سره يې د صندوق سر خلاص شو.

ګوري چې په صندوق کې د مرغيو ځالهګۍ ده او په ځالهګۍ کې يوه وړه هګۍ، د کوترې د هګۍ په اندازه.

ځيرک هګۍ په جېب کې واچوله. صندوق يې بېرته په بکس کې کېښود. د بکس سر يې بند کړ. په منډه له تکاوۍ څخه ووت.

کوڅې ته لاړ. يو څو ګردې وړې تيږې يې راټولې کړې. تيږې يې په بل جېب کې واچولې. په کوڅه کې هېڅوک نه و. غرمه وه نو ټول خلک به ويده وو. د اوړي په دې سره غرمه کې به څوک په کوڅو کې ګرځي؟

ځيرک د ونې ځانګو ته وکتل. پاڼې يې دومره ډېرې وې چې ځانګې او ښاخونه يې سم نه ښکارېدل. ځيرک ونې ته ورنژدې شو. بلې خوا ته يې تېر شو. ويې ليدل چې يوه مرغۍ پر لوړه ځانګه ناسته ده. يوه تيږه يې له جېبه راوايسته. د لينډې په کاسۍ کې يې کېښوده. نښه يې ورته برابره کړه. مرغۍ مخامخ ورته کتل. ځيرک د لينډې کاسۍ کش کړه. خو جالبه دا وه چې مرغۍ هماغسې ورته کتل. ښه يې ليدل چې ځيرک يې ولي خو نه الوته.

د دې مرغۍ سترګې بل رقم وې. تر نورو مرغيو غټې. له سترګو نه يې تته شنه رڼا راوتله. مخکې له دې چې ځيرک مرغۍ وولي، ترک ترک ترک غږ يې واورېد.

په جېب کې يې يو شی وښورېده.

ګوري چې په جېب کې يې له هګۍ نه د مرغۍ بچۍ راوتلې ده. د مرغۍ بچۍ د ده له جېب نه بهر ته راټوپ کړه. تر څو پورې چې ځمکې ته رسېده، د چرګ په اندازه غټه شوه. ځيرک ته مخامخ پر ځمکه کېناسته. شېبه په شېبه لويېده، د فيلمرغ په اندازه شوه. لا

پسې غټه شوه. د پسه په اندازه شوه. د ځیرک تر اوږو پورې دنګه شوه. بیا یې لـه ډېرو څخه وزرې راشنې شوې. وزرې یې ورو ورو لویې شوې. تـه وا څـوک یـې لـه څـوکې راکاږي.

اوووه! څومره لویې وزرې. پوهېږې چې څومره لوی؟ و به یې نه منې. هـره وزر یـې د کور د یوې پردې په اندازه.

بله به درته وکړم: د مرغۍ وزرې درې رنګه وې. په ډېرو پورې لګېدلې برخه یې توره وه، بله ټوټه یې سره او بله یې شنه. تور، سور، زرغون. دا د افغانستان د بېرغ رنګ نه دی؟

ځیرک حیران و چې دا نو څه رنګه مرغۍ ده. څنګه یو ناڅاپه دومره لویه شوه او څنګـه یې وزرې د افغانستان د بېرغ په رنګ دي؟

لا یې بل شي ته پام نه و. د مرغۍ پر سر یوه ججوغه راشنه شوه. ججوغه هم وار په وار سره لویه شوه. د کتابچې د یوې ورقې په اندازه. ججوغه یې د افغانستان نقشه وه.

څنګه، د حیرانتیا خبره نه ده؟

ځیرک خو سخت حیران شوی و. خوله یې ورته وازه پاتې وه او سترګې زېږې راوتلې وې.

سلام ځیرکه!

اووووه! دا یې نو بله. ناڅاپه مرغۍ په خبرو راغله. جالبه دا چې د ځیرک نوم یې هم زده و.

مننه چې زه دې له بنده خوشې کړم. زه دې آزاده کړم. واه! آزادي څومره خوندي کوي!

ځیرک وویل: ته بندي وې؟

مرغۍ وویل: خود. ښه نو زه به تا ته د دې کار بدل درکړم. تا زه آزاده کړم نو زه به هم یو څه درکوم. خو اول دا راته ووایه چې دا زما ججوغه وینې؟

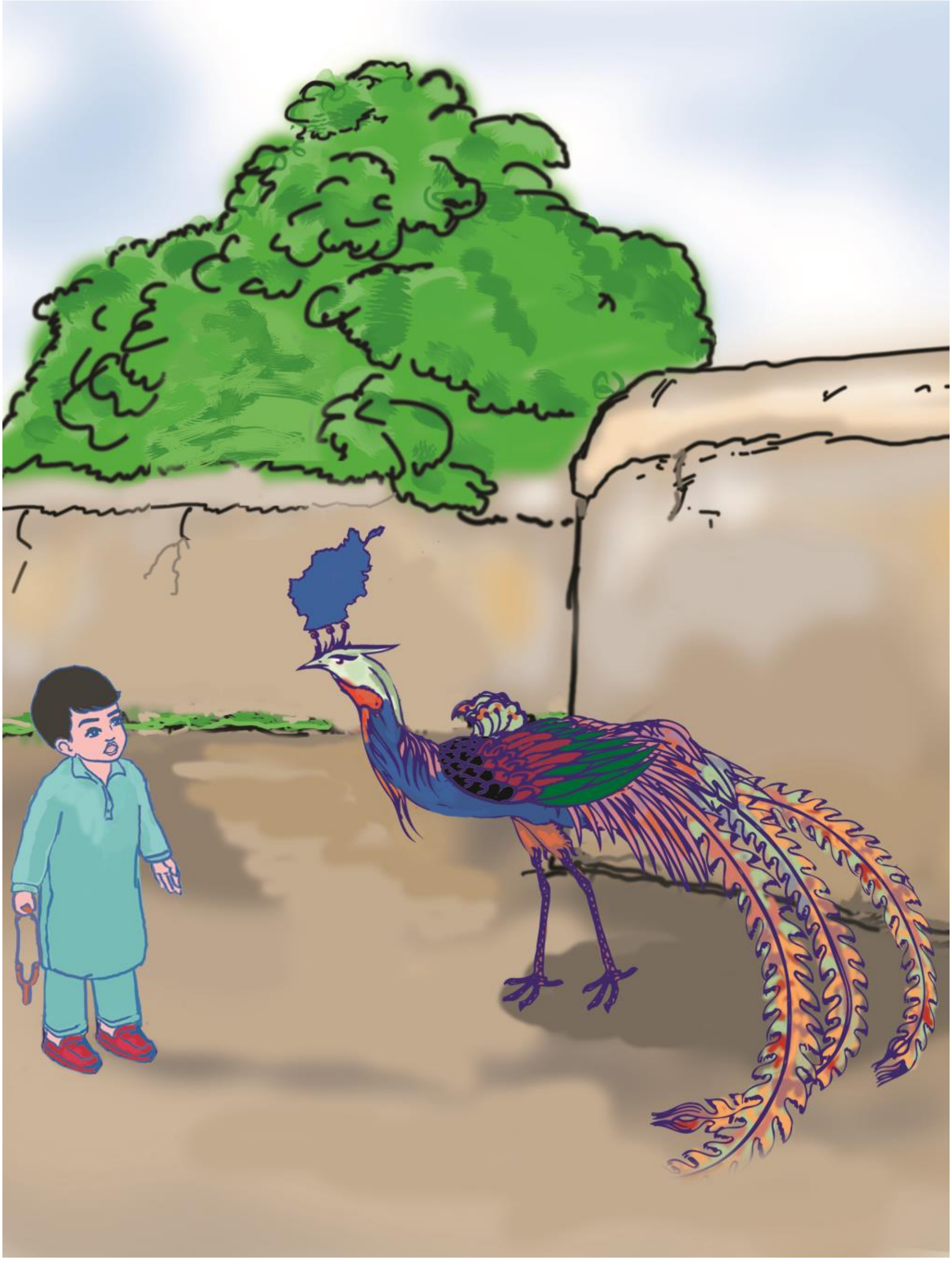

ځیرک ځواب ورکړ: هو. دا خو زموږ د وطن نقشه ده.

- آفرین! ښه نو، تا د خپل وطن کوم کوم ځایونه لیدلي دي؟

- ما خو ايله خپل کور او خپل مکتب ليدلی. خو په جغرافيه کې مې د ولايتونو نومونه لوستي دي.
- امممم! ښه، د يو څو ولايتونو نومونه راته واخله.
- کابل، کندهار، هرات، غزنی، پروان، مزار شريف ...

مرغۍ کټ کټ وخندل.

ځيرک حيران و چې مرغۍ نو ولې خاندي.

مرغۍ وويل: مزار شريف خو ولايت نه دی، د يوه ولايت مرکز دی. د بلخ ولايت مرکز مزار شريف دی. ښه نو، غواړې چې په چکر راسره ولاړ شې او ډېر ښايسته ځايونه وګورې؟

ځيرک په خوشحالۍ وويل: ولې نه. خو که مور راته اجازه راکړي.

مرغۍ وويل: د اجازې غم به نه کوې. هغه ما ته پرېږده. ته راځه پر څټ مې راسپرېږه، بل شي ته به چورت نه وهې.

ځيرک زړه نازړه ولاړ و خو مرغۍ ورته وويل: پر ما باور وکړه.

مرغۍ ټيټه شوه او ځيرک يې پر څټ پښه واړوله.

مرغۍ پوښتنه وکړه: ښه نو، اول کومې خوا ته ورشو؟

ځيرک وويل: ما خو يو ځای هم نه دی ليدلی.

مرغۍ وويل: دا ووايه چې د شمال خوا ته لاړ شو، که جنوب ته، شرق ته، که غرب ته؟ ته خو دا لوري پېژنې، همداسې نه ده؟ شمال کوم خوا ته دی؟

ځيرک وويل: دا څلور لوري پېژنم خو نه پوهېږم چې شمال کوم خوا ته دی. رښتيا ستا نوم څه دی؟

مرغۍ وويل: نوم مې ګلوزرې.

ځيرک حيران شو چې دا څه رقم نوم دی. ده د ډېرو الوتونکو او مرغانو نومونه پېژندل: چتکی، توتکی، کارغه، کوتره، کونګ، باز، شاهين، ملا چرګک، ګوربت، ډينګ، هيلۍ، زاڼه ... خو داسې نوم يې کله هم نه و اورېدلی. دی په همدې چورت کې و چې ګلوزرې وويل: ګوره! په دې خو پوهېږې چې لمر له کومې خوا راخېژي او کومې خوا ته لوېږي.

ګلوزرې داسې ودرېده چې ښۍ وزر يې د لمرخاته خوا ته شوه او چپه وزر يې لمر لوېدو خوا ته. بيا يې وزرې وغوړولې، ويې ويل: ته دې هم لاسونه دواړو خواوو ته وغځوو. اوس را ته غوږ شه. لمر له کومې خوا څخه راخېژي؟

ځيرک ځواب ورکړ: له ښي.

ګلوزرې وويل: آفرين! نو ښي لوري ته مو شرق دی. چپ لوری مو چې لمر په کې لوېږي، غرب دی. مخامخ شمال دی او شا ته مو جنوب. پوه شوې؟

ځيرک وويل: بيخي پوه شوم. که لوری را نه ورک شو، داسې به درېږم چې ښی لاس مې لمرخاته ته شي. بيا رامعلومېږي چې چپ لاس ته مې غرب دی، مخې ته مې شمال او شا ته مې جنوب دی.

ګلوزرې وويل: آفرين! ته خو په رښتيا چې ځيرک يې. نو اوس به همداسې مخامخ شمال خوا ته والوځوو. تيار يې؟

ځيرک لاسونه د ګلوزرې له غاړې تاو کړل. يوه لويه ساه يې واخيسته، ويې ويل: تيار يم.

ګلوزرې څو ګامه منډې کړې او بيا يې وزرې ورپولې. پښې يې له ځمکې پورته شوې. په هوا شوه. وار په وار سره له ځمکې څخه لرې کېده.

ځيرک سر د ګلوزرې د غاړې په بڼکو کې پټ کړی و. باد يې ويښتان د شا خوا ته خوځول. لاسونه يې د ګلوزرې پر اورمېږ کلک ټينګ کړي وو.

ټوخه، ټوخه، ټوخه، ګلوزرې وټوخل.

ويې ويل: وه ځيرکه! ورمېږ مې ډېر مه ټينګوه. ساه دې راکې بنده کړه.

ځيرک هماغسې چې سر يې د ګل‌وزرې په ښکو کې ننه ايستلی و، وويل: و به لوېږم.

ګل‌وزرې وخندل. ويې ويل: مه ډارېږه. نه لوېږې. پر ما باور وکړه. هله نو لاسونه دې لږ سست کړه.

ځيرک ورو ورو ګوتې سستې کړې. سر يې په کراره د ښکو له منځه راوايست. سترګې يې پرانيستې.

اوه!

څومره لوړ!

لاندې کورونه، سړکونه، موټرې او هر څه ډېر کوچني ښکارېدل. موټرې لکه د لوبو موټرکونه چې وي. کورونه لکه هغه کوټنۍ چې ځيرک به د وياله په غاړه کې له خټو جوړولې. دوی لا هم پورته خوا روان وو. ګل‌وزرې د ښار له پاسه يوه دوره ووهله او وار په وار پورته تله. کورونه لا پسې کوچني شول. يو وخت شو چې هر کور د اورلګيتو د قوتيو غوندې ښکارېده. د يوې شنې غونډۍ له پاسه تېر شول. غونډۍ په ونو پټه وه او په سر کې يې د افغانستان خورا لوی بېرغ ښکارېده چې باد يې د شرق خوا ته رپاوه. ګل‌وزرې د شمال لوري ته ځان برابر کړ.

لاندې د کابل هوايي ميدان ښکاره شو. په ميدان کې هليکوپټرې څنګ په څنګ قطار ولاړې وې. ها خوا ته بيا څو لويې الوتکې ښکارېدې. يوه الوتکه د شرق له خوا راروانه وه او وار په وار سره کښته کېدله. هوايي ميدان ته نږدې شوه، نږدې شوه، نږدې شوه او بيا پر ځمکه کېناسته. لومړی خو پر ځمکه تېزه روانه وه خو بيا وار په ورا سره ورو شوه او بيا ودرېده. دا اول ځل و چې ځيرک د الوتکې ناسته ليدله.

يو دم ځيرک ناره کړه: پام، پام!

دوی د غره څوکې ته ډېر نږدې شوي وو. ځيرک ووېرېده چې هسې نه د غره له څوکې سره ولګېږي. خو ګل‌وزرې سر د آسمان خوا ته نېغ کړ او په چټکۍ سره ډېره زياته پورته لاړه. د غره د څوکې له پاسه تېره شوه.

ځيرک به هر وخت له ځان سره فکر کاوه چې تر غرونو ها خوا به څه وي. اوس يې ليدلی شو. د غره ها خوا ته بيا هواره ځمکه وه، کورونه وو. خو د کابل د ښار غونډۍ نــه چــې

کورونه بيخي ډېر او سره نژدې دي. هلته کورونه خال خال، له يو بله لرې او د کورونو تر منځ پراخې کروندې او باغونه وو.

هلته پاس سوړ باد لګېده. د ځمکې پر مخ هوا ډېره ګرمه وه خو هلته ښه يخه لګېده. ځيرک نور نه ډارېده. لاسونه يې د ګل‌وزرې له غاړې لرې کړي وو. اوس يې لاسونه د ګل‌وزرې د وزرو غوندې دواړو خواوو ته غځولي وو او د وزرو غوندې يې کښته پورته خوځول. ملا يې نېغه کړې وه او سر يې پورته نيولی و. ويښتان يې په باد کې د جنوب خوا ته داسې خوځېدل لکه بېرغ چې باد رپوي. عجيبه خوند يې کاوه.

ګل‌وزرې او ځيرک مخ په شمال په الوت وو.

مازديګر نژدې و. دوی د انګورو د شنو باغونو له پاسه تېر شول. بيا ګل‌وزرې ورو ورو د ځمکې خوا ته راکښته شوه. يو لوی سورور سيند ښکاره شو. په سيند کې ځينو کسانو لمبل او ځينې کسان د موټر د ټيوبونو په منځ کې د اوبو پر سر روان وو.

ګل‌وزرې وويل: راځه چې لږ دمه وکړو.

د سيند غاړې ته کښته شوه او پر پستو شګو کېناسته. ځيرک هم د ګل‌وزرې له شا څخه راکښته شو.

اوه!

ورنونه يې شخ پخ وو ځکه چې دا څو ساعته د ګل‌وزرې پر څټ ناست و او پښې يې سره ارتې نيولې وې. لکه پر آس چې کښېني، د ګل‌وزرې دواړو ډډو ته يې پښې غځولې وې. ځيرک څو شېبې ورو ورو ګامونه اخيستل. څو وارې کېناست او پورته شو. پښې يې کرار کرار سمې شوې. د سيند برې خوا ته يو اوږد، لوړ پل و. له پله دې خوا ته د سيند په غاړه کې له اوسپنې جوړ شوي څپرونه وو چې يو سر يې په وچه کې او بل سر يې د اوبو له پاسه و. ځيرک ځمکې ته ورټيټ شو. موټی يې له پستو شګو ډک کړ. شګې پاکې او نمجنې وې، ذره خاوره او خټه په کې نه ليدل کېده. شګې يې بېرته واچولې. بوټونه يې وايستل. يبلې پښې پر شګو روان شو. د پښو تلي به يې له هر ګام سره په شګو کې لږ لږ

ځښېدل، لکه پر سپنج باندې چې وګرځې خو پر شګو ګرځېدل ډېر خونـدور وو. داسـې خوند يې کاوه لکه څوک دې چې د پښو تلي درته چاپي کړي.

ځيرک د اوبو غاړې ته ورغی. اوبه دومره رڼې وې چې د سيند تل اوچت ښکارېده. ګردې ګردې سپينې غټې او وړې تيږې د سيند په تل کې پرتې وې او د تيږو په منځ کـې سـپين چکي واړه کبان ګرځېدل. ځيرک پايڅې پورته کړې او اوبو ته ورګـډ شـو. اوبـه يـې تـر ښنګرو پورې وې. لږ وړاندې ولاړ، اوبه يې تر زنګنو پورې ورسېدې. اوبه ډېـرې نـه وې خو خورا تېزې بهېدې.

ګل‌وزرې پرې غږ کړ: پام کوه ځيرکه!

وړاندې مه ځه. وړاندې اوبه ډېرې دي. تيږو ته هم پام کوه. تيږې ښويې دي، چـې پـرې ونه ښويېږې.

ځيرک وويل: سمه ده.

سيند له غرب څخه د شرق خوا ته روان و. اوبو د شا له خوا د ځيرک پر پښو زور کاوه او دی يې کښته خوا ته ټېله کاوه. ده مخ راوګرځاوه، د غرب خوا ته روان شو. اوس نـو پـه اوبو کې مخ ته تګ سخت و ځکه چې ځيرک پورته روان و او اوبه کښته روانــې وې. نـو ځيرک مجبور و چې د اوبو د زور په مقابل کې پر خپلو پښو زيات زور وکړي.

د سيمې هلکانو او ځوانانو د سيند په منځ کې لامبو وهله. تر لرې ځايه به ولاړل او بيا به له سينده راووتل. بېرته به په پښو راغلل ځکه چې د اوبو د بهير په مخالف لوري يې لامبو نه شوه وهلې.

ځيرک هم له اوبو راووت. يو همزولی ماشوم يې وليد چې کتاب يې په لاس کـې و او پـر شګو ناست و. کتاب يې لوست. ځيرک يې څنګ ته ورغی. هلک د جغرافيې کتاب لوسـت. هغه کتاب بند کړ او په لاس کې يې ونيو. بيا يې پر شګو د جمعې د علامې په شان کرښې وايستې. د کرښو په هر سر کې يې د غشي نښه رسم کړه. يوې خوا ته يـې شرق وليکـه، بلې خوا ته غرب، بل لوري ته شمال او مقابل لوري ته يې جنوب.

ځيرک ورته وکتل. ويې ويل: لوري دې سرچپه ليکلي دي.

هلک وويل: څنګه؟

ځيرک داسې ودرېد چې ښی لاس يې شرق ته برابر شو او چپ لاس يې غرب ته. بيا يې خپل ښی لاس وښوراوه، ويې ويل: ګوره! شرق دې ته طرف ته دی، غرب هـا طـرف تـه. مخامخ راته شمال دی او شا ته مې جنوب.

هلک هم همداسې ودرېد. ويې ويل: ته رښتيا وايې.

بيا کېناست. پر شګو ليکل شوې کلمې يې ړنګې کړې. دا وار يې څلـور واړه لـوري سـم وليکل. ويې ويل: ته د کابل نه راغلی يې؟

ځيرک وويل: هو. دا سيمه څه نومېږي؟

هلک وويل: دا صياد دی. په جغرافيه کې دې د ولايتونو نومونه لوسـتي دي؟ دا کاپيسـا ولايت دی.

ځيرک وويل: ښه، ښه! مرکز يې چې محمود اوراقي دی. نو دا سيند چېرته ځي؟

هلک د شرق خوا ته اشاره وکړه، ويې ويل: همداسې کښته ځي، بيا په نغلـو کـې د کابـل سيند ته توېږي. دا د پنجشير سيند دی. د سالنګ او غوربند سيندونه هم په کې ګډ دي.

ځيرک وويل: امممم. پوه شوم. ما په جغرافيه کې لوستي وو چـې د کابـل د سـيند يـو معاون د پنجشير سيند دی. نو دا هماغه سيند دی.

ګل‌وزرې پر ځيرک غږ کړ: خوښه دې نه ده چې لږ ماهيان دربانديې وخورم؟

ځيرک ايله اوس دې ته ورپام شو چې وږی دی. ويې ويل: ماهيـان؟ ولـې نـه. د همـدې سيند ماهيان؟

ګل‌وزرې وويل: خود. د دې سيند ماهيان ډېر تنکي دي او بل رقم خوند کوي.

هلک ځيرک ته رډ رډ کتل. شا و خوا ته يې سترګې وغړولې. ويې ويـل: تـه لـه چـا سره

خبرې کوي؟

ځيرک وويل: له ګل‌وزرې سره. ولې ته يې نه وينې؟

هلک بيا چارچاپېره وکتل.

ويې ويل: دلته خو څوک نشته.

ګل‌وزرې کټ کټ وخندل.

ځيرک پوه شو چې يوازې دی ګل‌وزرې ليدلی شي او يوازې دی يې غږ اورېدلی شي.

نو په ګل‌وزرې پسې روان شو. هغه هلک همداسې په حيرانو سترګو ورته کتل. په زړه کې به يې ويلي وي چې دا کابلی خو سوچ ليونی دی، له ځانه سره غږېږي.

ځيرک يوه اوسپنيز ځېر ته وروخوت او پر تخت يې کېناست. هوټلي شاګرد په يوه اوسپنيز غاب کې سره کړي ماهيان له چکنۍ سره راوړل. يوه وچه ډوډۍ هم ورسره. ماهيان واړه او نري وو، د ځيرک له اوږدې ګوتې نه دوه برابره غټ. ده د ماهي يوه ټوټه راجلا کړه. د ګوتو په سرونو يې منځ راوسپړه چې لېشې يې راوباسي.

هوټلي هلک وويل: داسې مه کوه. لېشې يې نه ايستل کېږي. دا خو واړه کبان دي او ښه سره شوي هم دي. لېشې يې هم پخې شوې دي. په ډوډۍ کې يې تاو کړه او خوره يې.

ځيرک څو ګولې وکړې يو وار يې ورپام شو چې دی خو دومره پيسې نه لري چې د ډوډۍ پيسې پرې کړي نو دا به څنګه شي. د ډوډۍ پيسې به څوک پرې کوي. ګل‌وزرې چې د ځېر مخې ته ولاړه وه، وويل: د پيسو غم يې مه کوه. ما پرې کړې دي.

ځيرک په دې حيران و چې ګل‌وزرې څنګه پوهه شوې ده چې دی د پيسو په اړه فکر کوي.

ګل‌وزرې بيا کټ کټ وخندل، ويې ويل: مه حيرانېږه. زه ستا فکر لوستلی شم.

اوه!

دا يې لا بله. هر څه چې د ځيرک په فکر کې گرځي، گلوزرې پرې پوهېږي.

ځيرک وويل: ته څه شی نه خورې؟

گلوزرې وويل: ولې نه. خورم يې. خو زما خوراک بل شی دی. زما خـوراک کيســې دي، کيسې.

- کيسې؟
- هو، کيسې. څنگه داسې حيران شوې؟

ځيرک په خندا وويل: هاهاهاها! کيسې نو چا خوړلې دي. ته به ټوکې کوې.

گلوزرې وويل: بس نو زما خو همدا خوراک دي.

ځيرک ډوډۍ خلاصه کړه. بېرته د گلوزرې پر څټ سپور شو. گلوزرې والوته. لږ مــزل يې وکړ، بيا يې وويل: وږې يمه.

ځيرک هېڅ و نه ويل.

گلوزرې خپله خبره تکرار کړه: وه ځيرکه! تا ته وايم. وږې يم. هله نو زما خوراک راکړه، کيسه راته ووايه.

ځيرک وويل: رښتيا وايې؟ ښه. سمه ده. اممممم. ته ودرېږه چې راياده مې شي.

يو فيل او يو موږک سره ملگري وو. دوی په يوه کور کې اوسېدل. موږک به د کور کارونه کول او فيل به خواړه راوړل. موږک چې د فيل خوراک ته کتل، له ځان سره يې ويل چې دا فيل څومره ډېر خوراک کوي. راځه ته هم ډېر خوراک وکړه. يوه ورځ يې په خوراک پيــل وکړ. ويې خوړل، ويې خوړل، ويې خوړل. يو وخت يې نس دومره وپړسېد چې ساه يې نه شوه ايستلې. نس يې ډډ شوی و او سخت خوږېده. دی همداسې ستونی ســتغ پــروت و. بيخي خوځېدای نه شو. پر ځمکه پروت و او زگيروي يې کول. فيل يې زگيروي واورېدل. په منډه راغی. موږک يې په خرطوم کې ونيو او د ځنگله ډاکټر ته يووړ. بيزوگی د ځنگله ډاکټر و. هغه موږک ته دوا ورکړه او ورته ويې ويل: نور به په خوراک کې احتياط کوې.

موږک وویل: نو فیل خو هم ډېر خوراک کوي، هغه ولې نه مریضېږي.

بیزو ورته وویل: اورېدلي دې نه دي چې د فیل خوراک کولې غواړي.

گلوزرې کټ کټ په خندا شوه. هاهاهاهاها

بیا یې ویل: ښه نو، دا ټوکه خو به دې په ما پورې نه وي کړې. زما خوراک خو هم درته عجیب ښکاره شو، کنه؟

ځیرک ځواب ورکړ: نه نه، هسې دا کیسه رایاده شوه.

آفرین! ښکلې کیسه وه. اوس نو مَړه شوم. زه هغه ستا د کیسې د موږک په شان ډېر خوراک نه کوم. په هر الوت کې مې یوه کیسه بس وي.

لږ لا نه و ناست چې گلوزرې او ځیرک پنجشیر ته ورسېدل. تنگه دره، په منځ کې یې سیند او د سیند یوې خوا ته نرۍ سړک، بلې خوا ته یې ځو پټي، د توت ونې او د غره په ډډه کې د خلکو کورونه. سیند نو داسې مست بهېده چې د شرهارو غږ یې له لرې اورېدل کېده. دا سیند له شمال څخه جنوب خوا ته روان و. ځو ځوانان په وړو نریو بېړیو کې ناست وو او د بېړۍ چلولو مسابقه یې کوله. د دوی په لاسونو کې بېلچې وې او په بېلچو به یې د بېړۍ لورۍ سماوه. کله به چې بېړۍ کومې پرښې یا د سیند څنډې ته نژدې شوه، دوی به بېلچه هماغه خوا ته وهله چې بېړۍ بلې خوا ته ټېله شي.

گلوزرې د سیند پر غاړه کېناسته. هلته یو سپین ږیرى بزگر له خپلې مېرمنې سره ناست و. په وړو پیالو کې یې شین چاى اچولي وو او پر دسمال باندې تلخان ایښي وو. د چایو په لیدو ځیرک ته هم ورياده شوه چې تږى دى. ده ماهیان خوړلي وو او بیا یې چاى نه و څښلى.

سپین ږیري بزگر ورته د چایو ست وکړ. دى هم ورسره کېناست.

د بزگر مېرمنې ورته تلخان ورکړ. عجب خوند یې کاوه.

ځیرک پوښتنه وکړه: تلخان له څه شي جوړېږي؟

سپين سرې ښځې وويل: بچو! دا د وچو توتانو نه جوړېږي. توتان چې وچ شي، بيا يې اوړه کوو او د وريتو شويو غنمو له اوړو سره يې ګډوو. وروسته يې سره ټکوو چې کلکې چکۍ ترې جوړې شي.

ځيرک پوښتنه وکړه: ښه نو. دا خو په آسانه نه جوړېږي. دې ځای ته ولې پنجشېر وايي؟

سپين ږيري ښځې ته وکتل، ويې ويل: واه! دا څومره هوښيار هلک دی.

بيا يې ځيرک ته مخ واړاوه، ويې ويل: ګوره بچی! په دې خو پوهېږې چې پنج يعنې پنځه او شېر هم زمري ته وايي. نو پنج شېر يعنې پنځه زمريان. په پخوا زمانو کې يو پاچا و چې سلطان محمود غزنوي نومېده. هغه په غزني کې و. هلته يې د اوبو يو بند جوړاوه. نو د وطن هر ځای ته يې احوال ولېږه چې کاريګر ورولېږي. زموږ له سيمې نه يوازې پنځه تنه ورغلل. پاچا چې خبر شو، ويې ويل له نورو ځايونو پنځوس کسه، سل کسه راغلي دي، ستاسو له سيمې ايله همدا پنځه تنه راغلي؟

دوی ورته وويل: خير دی. موږ تکړه کاريګر يو. موږ به د پنځوسو کسانو په اندازه کار وکړو.

دوی په رښتيا چې ډېر تکړه کاريګر وو. په رښتيا يې هم د پنځوسو کسانو په اندازه کار کاوه. سلطان محمود چې د دوی کار وليد، ويې ويل: دوی پنځه کاريګر نه دي، پنځه زمريان دي. بيا نو زموږ د سيمې نوم پنجشېر شو.

ځيرک وويل: څومره ښه. نو هغه بند اوس هم شته؟

سپين ږيري وويل: هو. اوس هم شته. بند سلطان نومېږي.

د ځيرک په زړه کې ورتېر شول چې کاش بند سلطان هم ووينې.

د ګل‌وزرې غږ يې واورېد: غم يې مه کوه. ور به شو. بند سلطان به هم ووينې.

ځيرک او ګل‌وزرې والوتل. دا وار نو ځيرک دې ته معطل نه شو چې ګل‌وزرې ورنه خپل خوراک وغواړي. پخپله يې کيسه شروع کړه:

باد او باران په خپلو کې خبرې کولې. باد ويل زه زورور يم. زه ونې ماتولی شم، کورونه ړنګولی شم، ګرد او دوړې هوا ته پورته کولی شم.

خو باران ويل زه زورور يم. زه سېلاب راوستی شم. زه کورونه، باغونه او کروندې ورانولی شم.

باد وويل: نو راځه چې خپل زور معلوم کړو. هاغه بوډا وينې چې په دښته کې روان دی؟

هر چا چې د دې سړي څادر ايسته کړ، هغه تکړه دی.

باران وويل سمه ده. اول ته خپل زور وکړه.

باد والوت. د سړي په لوري په منډه ورغی. خو هر څومره زور يې چې وکړ، سړي خپل څادر هماغومره کلک ونيو. باد ډېره خواري وکړه خو د بوډا څادر يې لرې نه کړای شو. آخر باد ستړی شو. زور يې وخوت او کرار کېناست. باران ته يې وويل چې اوس نو ستا وار دی.

باران په ورېدو شو. بوډا څادر پر سر ونيو او له ځانه يې تاو کړ. باران هم ډېر زور وکړ. کله سيده ورېده کله کوږ. خو ناکامه شو. باران هم ستړی ستومانه بېرته ورېځو ته ولاړ.

په دې وخت کې لمر راغی. په موسکا سره يې وويل: اوس نو زما کمال وګورئ.

بوډا د لمر په راتلو خوشحاله شو. پر يوې ډبرې کېناست او خپل څادر يې د تېږو پر سر هوار کړ چې وچ شي. پخپله هم لمر ته کېناست چې جامې وچې کړي.

ګل‌وزرې وويل: ډېر ښه. څومره ښه کيسه وه. ښه نو، د دې کيسې مطلب څه دی؟

ځيرک وويل: امممم. خو همدا يې مطلب دی چې هر کار په زور نه کېږي.

ګل‌وزرې وويل: آفرين! او بله معنا به يې دا وي چې يوازې زور مهم نه دی. مهرباني او ګټه رسول او ښه کول مهم دي. بوډا ځکه خپل څادر لمر ته واچاوه چې لمر ورته څادر وچاوه او ګټه يې ورته رسوله.

دوی د ګڼو غرونو له پاسه تېرېدل. هرې خوا ته غرونه وو. د یوه غره له پاسه د اوبو لوی ډنډ و. ګل‌وزرې د اوبو پر غاړه کېناسته. ځیرک حیران و چې د دومره لوړ غره پـر سر د اوبو ډنډ به چا جوړ کړی وي.

خو دا ډنډ چا نه و جوړ کړی. دا طبیعي ډنډ و چې د واورو اوبه پـه کـې راټولېـدې. لمـر لوېدلی و او ورو ورو تیاره خپرېدله.

ګل‌وزرې پوښتنه وکړه: ښه نو، د پنجشېر په معنا پوه شوې؟

ځیرک وویل: هو. جالبه کیسه یې وه.

ګل‌وزرې وویل: خو یوه بله به زه درته وکړم. په پخوا وختونو کې دا ځای پنجهېر نومېده. پنج خو هماغه پنځه ده او هېر یعنې غر معنا دا چې پنځه غرونه. دا په دې چې دلته پنځه کنډاوونه دي. داسې هم ویل کېږي چې هېر د اوبو او سیند معنا لري، دلته پنځه کـوچني سیندونه سره یو ځای کېږي او د پنجشېر سیند جوړوي. په پخوانو کتابونو کـې راغـلي دي چې دلته د سپینو زرو کان و خو اوس د پنجشېر زمرد ډېر مشهور دی. دلته د زمردو کانونه دي. اوه! څنګه ربړړد اخیستی یې؟ راځه، زما په بڼکو کې پټ شه.

ځیرک چې له یخه رېږدېده، د ګل‌وزرې تر وزر لاندې ننوت. ګل‌وزرې وزر راټوله کړه او ځیرک یې په خپلو نرمو ګرمو بڼکو کې پټ کړ. پخپله یې هم سر د بلې وزر لاندې کـړ او دواړه ویده شول.

د ګل‌وزرې بڼکې دومره پستې او دومره تودې وې چې ځیرک تر سهاره پورې په خـواږه خوب ویده و. لمر راختلی و خو ځیرک لا ویده و. ګل‌وزرې ورباندې غږ وکړ: ځیرکـه! وه ځیرکه! جګ شه چې لمر راختلی دی. ټوله دنیا رڼا رڼا ده.

ځیرک په خوبولي غږ وویل: مورې! پرې مې ږده. پرېږده چې خوب وکړم. مکتبونـه خـو رخصت دي.

ګل‌وزرې کټ کټ په خندا شوه.

ځيرک حيران و چې د مور غږ يې ځنګه بدل شوی دی.

سر يې اوچت کړ. ګوري چې د ګلوزرې تر وزر لاندې پروت دی.

ګلوزرې وويل: نه، نه، نه! مور به دې هېڅ اندېښنه و نه کړي. ما خو درته وويل چې پر ما به باور کوې.

ځيرک وويل: زه خو دا ټوله شپه په کور کې نه وم نو مور او پلار به مې ځنګه اندېښنه نه کوي؟

ګلوزرې ځواب ورکړ: ګوره! ځنګه چې ستا فکر لولم، د هغوی حال هم رامعلوم دی. زما او ستا سفر اوږد دی. که غواړې چې خپل وطن ووينې نو د کور سودا به نه کوې. بيا هم در ته وايم، پر ما باور ولره. هر څه به سم وي.

ځيرک د هغه خبره ومنله او له ځان سره يې وويل چې نور به اندېښنه نه کوي.

ګلوزرې وويل: په سبناري کې څه شی خورې؟

ځيرک وويل: مور خو مې هر سهار شيدې اېشوي. وايي شيدې د بدن ودې ته ګټه لري او هډوکي کلکوي.

ګلوزرې وويل: بالکل ښه وايي. خو زه به بل رقم شيدې درباندې وڅښم «شـــور چـــای». هله نو راوخېژه چې والوځو.

ځيرک د ګلوزرې پر څټ سپور شو. ګلوزرې د غره پر سر څو ګامه منډې کړې او بيا په هوا شوه.

اوه!

څومره ډېر غرونه!

يو نه، دوه نه، لس نه، سل نه، سلګونه غرونه وو چې يو د بل په څنګ کې او يـــو پـــه بـــل پسې پراته وو. خو غرونه له پاسه داسې نه ښکارېدل چې له ځمکې څخـــه ښـــکاري. لـــه

هوارې ځمکې څخه چې غره ته گورې، ډېر لوړ در ته ښکاري خو له پاسه، له هوا څخه بيا د کوچيانو د کېږديو غونډې معلومېږي، لکه ډېرې کېږدۍ چې سره څنگ په څنگ جوختې درول شوې وي او ته له پاسه ورته وگورې. ځينې غرونه تور، ځينې زېړ بخون، ځينې نسواري او ځينې سپينچکي وو.

پاس هوا يخه وه. د ځيرک ستمی کېده. ساه يې ډوبېده.

گلوزرې ورته يو ماسک ورکړ. په ماسک پورې يو نری پيپ تړلی و، لکه د سيروم پيپ.

گلوزرې وويل: دا دې په خولې او پوزې پورې ونيسه. دلته د هوا آکسيجن کم دی. په دې ماسک کې به آکسيجن درشي.

ځيرک چې څنگه ماسک وتاړه، پششششش، نری باد يې سږمو ته ورننوت. ساه يې ورسره سمه شوه.

گلوزرې وويل: څومره چې له ځمکې څخه پورته ځې، هماغومره آکسيجن کمېږي ته خو پوهېږې چې آکسيجن څه شی دی، همداسې نه ده؟

ځيرک وويل: هو. په بيولوژي کې مې لوستي دي. انسان بې آکسيجنه ژوند نه شي کولی. موږ آکسيجن اخلو او کاربن ډای اکسايډ هوا ته خوشي کوو خو ونې بوټي بيا کاربن ډای اکسايډ اخلي او آکسيجن خوشي کوي.

دوی وار په وار سره پورته تلل. ډېر مزل يې وکړ. بيا گلوزرې د يوه غره پر لوړه څوکه کېناسته. داسې ښکارېدل چې نور غرونه او نورې څوکې ټولې تر دې څوکې ټيټې وي.

ځيرک د گلوزرې له شا څخه راکښته شو. متې يې دواړو خواوو ته پرانيستې. سر يې شا ته او سينه يې مخې ته راوايسته. لويه ساه يې واخيسته. ويې ويل: څومرررررره لوړ!

گلوزرې وويل: تا خو به د «نو شاخ» نوم اورېدلی وي؟

ځيرک وويل: هو. په جغرافيه کې مې لوستي دي. نو شاخ د افغانستان تر ټولو لوړه څوکه ده، د هندوکش په غرونو کې او ۷۴۸۵ متره لوړه ده.

اوه! لکه چې همدا د نو شاخ ځوکه ده؟

ګل‌وزرې وویل: خود.

ځیرک ځو وارې هوا ته ټوپونه ووهل. ویې ویل: باور مې نه کېده چې زه بــه د نــو شــاخ ځوکه ووینم.

ګل‌وزرې وخندل: ډېر نور شیان به هم ووینې. ما سره چې ګرځې، داسې مزې به کوې.

ځیرک په خندا وویل: تا دا کیسه اورېدلې ده؟

- کومه کیسه؟
- زه به یې در ته induced ووایم.
- سمه ده. خو راځه چې والوځو. په لاره کې به یې راته ووایې. ما ویــل تــر هغــې پورې چې تا چای نه وي څښلی، زه به هم خپل خوراک در نه نه غواړم خو ته یې چې پخپله راکوې نو دوا مې شه.

دواړه بیا په هوا شول.

ځیرک کیسه شروع کړه: وایي یو کنجوس له چا سره ملګری شو. هغه یې ټولــه ورځ وړی تږی په بازار کې وګرځاوه. مازدیګر و چې په لاره کې یې یو دانه نخود پیدا کړ. نخود یې له ځمکې راپورته کړ. ګردونه یې پو کړل. بیا یې په منځ کې نیم کړ. نیم یې خپلې خولې ته واچاوه او نیم یې ملګري ته ورکړ. ویې ویل: موږ سره چــې ګرځــې، داسې مزې به کوې.

ګل‌وزرې له خندا شنه شوه. ویې ویل: ښه نو داسې! زه در ته کنجوسه ښکاره شــوم کــه څنګه؟

ځیرک په خندا وویل: نه، نه. هسې ستا په خبرې پورې رایاده شوه.

تر یو څه مزله وروسته، داسې لوړو غرونو ته ورسېدل چې لا هم پــه واورو پوښــلي وو. ځیرک حیران شو چې په دې اوړي کې نو واورې له کومه شوې.

ګلوزرې وویل: مه حیرانېږه. دا د پامیر غرونه دي، بدخشان. دغه ځای د دنیا بام بلل کېږي. دا په دې چې ډېر لوړ دی. دلته له یوه ژمي څخه تر بل ژمي پورې واره پاتې کېږي.

ګلوزرې د پامیر د غرونو پر سر دوره وکړه او لږ لږ راښکته شوه. دومره راښکته شوه چې نژدې وه د ځیرک پښې له تېږو سره ولګېږي. د غرونو په سر په یوه ځای کې چې د غره په نیمایي کې و او واوره په کې نه وه، ګردې خیمې ښکاره شوې. یو سړی چې پوستینه یې اغوستی و او پر سر یې د وړیو لویه خولۍ وه، له یوې خیمې څخه راووت. لږ ها خوا ته په یوې ونې پورې یوه غوا تړلې وه. غوا هم په اوږدو وړیو کې داسې پټه وه لکه د هغه سړي پوستینه یې چې اغوستې وي. د غوا وړۍ دومره اوږدې وې چې غولانځې یې هم په کې پټې وې او سمې نه ښکارېدې.

ګلوزرې وویل: دا خلک قرغزان دي. دوی په همدې یخ کې دلته اوسېږي. ژبه یې قرغزي ده. ښه وړی شوی به یې. بس لږ مزل پاتې دی. لږ وروسته به شورچای وڅښې.

د پامير غرونه، بدخشان، د قرغزانو کېږدۍ

بيا د غرب خوا ته راتاو شوه. ښه وړاندې ولاړه او بيا د شمال خوا تــه وګرځېــده. د ګڼــو غرونو په منځ کې په يوه دره کې ورو ورو راښکته شوه.

له هوا څخه داسې معلومېږي چې د غرونو په منځ کې به هېڅ شی نه وي او ټول غرونــه به په يو بل پورې نښتي وي خو د غرونو په منځ کــې درې وې او پــه درو کــې هــوارې ځمکې، پټي، کورونه او سيندونه.

ګلوزرې وار په وار سره ځمکې ته نژدې کېده. د یوه کور په انګړ کې یوې ښځې له تناره څخه کولچې رااېستلې. ګلوزرې د همدې کور په انګړ کې کېناسته. ځیرک ته یې وویل: تا ته ښه اشتها غواړم. شورچای به له کولچو سره تیار وي.

ښځې له تناره څخه یوه چایجوشه راوایسته. مخ یې د کور خوا ته کړ او نـاره یـې کـړه: شریف بېګه! راشه دا کولچې یوسه.

په دې وخت کې یې سترګې پر ځیرک ولګېدې. ویې ویل: اوهوووو! دا کوچنی مېلمــه لــه کوم لوري راغلی دی؟

ځیرک وویل: دی له لرې وطنو څخه راغلی دی. لکه شاهین له کابل څخه په هوا شوی او دلته راغلی دی.

ځیرک وړاندې لاړ، سلام یې وکړ. ویې ویل: ترورې! زه ځیرک یم. له کابل نه راغلی یم.

له شا څخه یې د یوه هلک غږ واورېد. نو سترې مه شې، د لوړو غرو شاهینه!

ځیرک شا ته وکتل. د ده په عمر یو سپین رنګی ښایسته هلک و.

ځیرک سخت وږی شوی و.

ټول کوټې ته ننوتل. د ټغر په شان له وړیو څخه اوبدل شوی دسترخوان هوار شــو. پــه تناره کې پخې شوې تودې کولچې ورباندې کېښودل شوې. د تازه او تودو تنوري کولچو وږم هوا ته پورته شو. اوه! عجب خوندور وږم یې و او په ځیرک خو لا زیات ښه پــه دې لګېده چې سخت وږی شوی و.

ښځې په پیالو کې شورچای واچول. پیالې د وړو کاسو په شان وې خــو لاســتي یــې نــه درلودل. شورچای ښه ټینګ او خوندور و. ځیرک خپله پیاله راپورتــه کــړه. سره وه. خــو وارې یې پوکی ورکړ چې چای لږ سوړ شي. بیا یې یو کوچنی غوړپ ورنه وکړ. د شــیدو او کوچو خوند یې کاوه خو مالګین و. یوه کولچه یې ماته کړه او یوه ټوټه یې خولې تــه کړه. ورپسې یې د شورچای غوړپ وکړ.

امممم!

د شورچای اصلي خوند نو اوس ښکاره شو. له کولچې سره یې بل رقم ښه خوند کاوه.

د ځیرک پیاله په څو شېبو کې تشه شوه.

د کور مېرمن ورته موسکۍ شوه. پیاله یې بیا ورته ډکه کړه.

ځیرک پوښتنه وکړه: تروري! دا شورچای څنګه جوړېږي؟

ښځې وویل: اول تورچای ښه ایشوو چې رنګ وباسي، بیا شیدې ورسره ګډوو. بیا میده شوي غوزان او کوچ هم په کې اچوو چې خوند یې ښه شي او د بورې په ځای مالګه په کې اچوو.

شریف بېګ وویل: زموږ خلک ټوله ورځ سخت کارونه کوي خو شورچای چې وڅښي بیا ژر نه ورې کېږي. دا ډېر قوی شی دی.

ځیرک ورته وویل: زه او ته به سره ملګري شو. یو ځای به لوبې وکړو. یو ځای بــه درس ووایو.

شریف بېګ وویل:

تویت ازېد وزم ازود

تویت شاهین وزم چبود

بیا یې وخندل او ویې ویل: څنګه داسې حیران حیران راته ګورې؟ دا زموږ په ژبه، یعنــې په شغناني ژبه یو شعر دی چې وایي: ته د هغې خوا یې، زه د دې خوا یم/ ته شاهین یې، زه کورکوړۍ یم.

نو زما او ستا ملګرتیا نه کېږي. ته لکه شاهین له لرې وطنو څخه راغلی یې او بېرتــه بــه لاړ شې.

ځیرک په خندا وویل: اوه! ستاسو ژبه څومره خوږه ده. دا شعر دې هم ښکلی و خو موږ

بیا داسې وایو:

مینه په تلو راتلو زیاتېږي

کله راځه، کله به زه درځم مینه

ښه نو تا ویل چې ژبه مو شغناني ده نو دا ځای به هم شغنان وي او د شیوا جهیل به هم همدلته وي. یوه ورځ زما خور خپل کتاب په لوړ غږ لوسته، ما واورېدل چې په شغنان کې د شیوا په نوم یو لوی جهیل دی. هغه به چېرې وي؟

شریف بېګ وویل: هغه زموږ له کوره ډېر لرې دی.

ځیرک وویل: راځه چې ورشو، ویې ګورو.

شریف کټ کټ وخندل: زه څه وایم او دمبوره مې څه وایي. زه وایم هغه ځای ډېر لرې دی، ته وایې راځه چې ویې ګورو.

ځیرک د هغه لاس ونیو، ویې ویل: راځه!

په ځان پسې یې راوڅکاوه. له کوټې ووتل.

ځیرک چې خپل بوټونه په پښو کول، ویې ویل: اوهو! دا ستا بوټونه څومره جالب دي. لرګین بوټونه مې نه وو لیدلي.

شریف بېګ موسکی شو او ویې ویل: خوښ دې شول؟ دا بوټونه زموږ خلک پخپله جوړوي. موږ کاشوغې، څمڅۍ او کاسې هم له لرګیو جوړوو.

دواړه د انګړ کونج ته ورسېدل.

ځیرک ګلوزرې ته وویل: زه او ملګری مې غواړو چې شیوا جهیل ته ورشو.

په دې وخت کې یې وریاده شوه چې ګلوزرې خو یوازې ده ته ښکاره کېږي او نور څوک یې نه شي لیدای.

شريف بېگ ده ته ردې سترگې نيولې وې.

ځيرک ورته د گلوزرې کيسه وکړه او پوه يې کړ چې و نه وېرېږي.

گلوزرې شريف بېگ ته هم ځان ښکاره کړ.

شريف بېگ څو شېبې همداسې حيران حيران کتل. بيا وړاندې ولاړ او د گلوزرې پر وزر يې لاس تېر کړ.

ځيرک او شريف بېک دواړه د گلوزرې پر څټ سپاره شول. گلوزرې په هـوا شـوه خـو ويې ويل: گوره ځيرکه! اوس چې دوه تنه شوئ، زما خوراک به راډېروئ ځکه چې زه بـه زياته انرژي مصرف کړم.

ځيرک ووېل: سمه ده. غم يې مه کوه. زه لکه هغه کنجوس سړی نه يم چې نيم دانه نخود به درکوم.

ټولو کټ کټ وخندل او بيا ځيرک کيسه شروع کړه:

وايي يوه چونگښه او يوه کوتره سره ملگرې شوې. خو چونگښه به چې له اوبو راووتـه، کوتره به نه وه او چې کوتره به د اوبو غاړې ته ورغله، چونگښه به په اوبو کـې وه. نـو ليده کاته به يې چنداني نه کېدل.

يوه ورځ چونگښې ووېل: گوره! زه به يو تار په خپلې پښې پورې وتړم. د تار بل سر بـه په وچه کې پروت وي. هر کله چې راغلې، تار کش کړه، زه به له اوبو څخه راوځم. دا بـه مو د ملگرتيا تار وي.

دوی همداسې وکړل. بله ورځ کوتره راغله. چونگښه نه وه. کوترې تار په مښوکه کې ونيو او څو وار يې راکش کړ خو د چونگښې درک معلوم نه شو. کوترې له ځان سره فکر وکړ چې راځه دا تار دې په پښې پورې وتړه، لړه والوځه چې چونگښـه لـه اوبـو راوباسـې. کوترې سر ټيټ نيولی و او په پښې پورې تار تاړه چې په همدې وخت کـې يـو شـاهين راغی. کوتره يې په منگولو کې ونيوه او په هوا شو. شاهين چې کوتره ښه پورتـه يـوړه،

چونګښه هم ورسره په هوا شوه.

له هغې خو یو کارغه راروان و. په هوا کې د چونګښې په لیدو حیران شـو. پوښـتنه یـې وکړه: خیر خو به وي، ته په هوا کې څه کوې؟

چونګښې وویل: پوښتنه مه کوه. بس د یارانې په تار کې بند یم.

شریف ببک وویل: ښه نو. اوس ته چونګښه یې که زه؟

ګل‌وزرې، شریف ببک او ځیرک درې واړو وخندل.

ګل‌وزرې وویل: څومره جالبه! پوهېږې، داسې کیسې لکه شورچای مزه کوي او ستا غـږ هم لکه تنوري کولچې. خیر یوسې، پوره انرژي مې واخیسته. تر شیوا پورې به نــه وږې کېږم.

دوی د جنوب خوا ته روان وو. چې ښه مزل یې وکړ، ځیرک وویل: اوهووو! څومره ډېرې اوبه!

د شنو اوبو ډېر لوی ډنډ و.

د شیوا جهیل، بدخشان

ګلوزرې وویل: همدا شیوا ده. موږ په ښه وخت کې راغلي یو چې کنګلونه وېلي شوي دي. دلته یوازې د اوړي په دریو میاشتو کې کنګل نه وي، نور نو د کال په نهو میاشتو کې دا اوبه یو مخ کنګل وي.

ګلوزرې پر اوبو کېناسته او لکه بېړۍ په اوبو کې روان شوه.

ځیرک او شریف بېک یوې خوا ته ځانونه کاږه کړل. لاسونه یې تر مړونده پورې په اوبو کې ننه ایستلي وو.

اوه! څومره یخې وې.

ځیرک ګلوزرې ته کړه: ته خو ډېر کمالونه لرې. لامبو دې هم ښه زده ده.

ګلوزرې وویل: دا خو ده. او په اوبو کې غوټې وهل مې هم زده دي. غوټه په کې ووهم؟ هاهاها

ځيرک چيغه کړه: نه، نه!

ګلوزرې په خندا وويل: مه ډارېږه، هسې مې ټوکه وکړه.

ځيرک وويل: هغه د اوښ او ګېدړې کيسه دې رایاده کړه. وايي اوښ او ګيدړه سره ملګري وو. يوه ورځ پاليز ته ولاړل چې خټکي وخوري. ګيدړې ژر ژر خټکي وخوړل او مَړه شوه خو اوښ لا نه و موړ شوی. ګيدړې وويل: زما خو عادت دی چې نس مې مـوړ شي، بيـا شپېلکۍ وهم.

اوښ وويل: پام چې دا کار ونه کړې. د پاليز څښتن به راويښ شي، دواړه به مو وډبوي.

ګيدړې وويل: زه خپل عادت نه شم بدلولی.

په همدې کې يې نارې پيل کړې او پخپله وتښتېده.

اوښ لا سم نه و جګ شوی چې د پاليز څښتن راورسېد او ښه يې وډباوه.

اوښ غريب په منډه وتښتېد. ښه لرې ولاړ. ګوري چې ګيدړه د سيند په غاړه ولاړه ده.

ګيدړې وويل: اوښ لالا! ښه شو چې راغلې. زه خو له اوبو نه شم پورې کېدای، نو ته بـه مې پورې کوې.

اوښ ګيدړه په شا سپره کړه. د سيند منځ ته چې ورسېد، ويې ويل: زما خو عادت دی چې د سيند منځ ته ورسېږم، يوه غوټه وهم.

ګيدړې چيغه کړه: پام! پام! زما خو لامبو نه ده زده، ډوبه به شم.

اوښ وويل: زه خو خپل عادت نه شم بدلولی. په ما يې څه چې ډوبېږې که نه ډوبېږې.

ګيدړه پوهه شوه چې له اوښ سره يې بايد ناځواني نه وای کړې. نو بخښنه يې وغوښته.

ګلوزرې او شريف بېک له خندا شنه شول.

ګلوزرې وويل: ياره ځيرکه نو! له خندا دې مړ کړم. هاهاهاها

وایم آفرین دې! په هرې خبرې پورې دې خامخا یوه کیسه زده وي.

جهیل دومره لوی و چې سر او پای یې نه معلومېدل.

پوهېږې چې څومره لوی و؟

۱۱ کیلومتره اوږد او ۸ کیلومتره سورور و. ته خو به خامخا په دې پوهېږې چې یو کیلومتر زر متره دی نو اوس فکر وکړه چې یوولس کیلومتره به څومره اوږد وي.

دوی د جهیل سیل وکړ او بیا بېرته په هوا شول.

ځیرک شریف بېک ته مخ واړاوه او ویې ویل: ملګریه! ژرنده که د پلار ده، هم په وار ده. اوس نو ستا وار دی چې یوه کیسه راته ووایې.

شریف بېک لږ چورت وواهه او بیا یې وویل: سمه ده. د چوغکې کیسه به درته وکړم.

یوه چوغکه وه چې پر اغزیو باندې به کېناسته. یوه ورځ یې مشکنې د اغزیو په منځ کې ولوېدې او دې چې هر څه خواري وکړه، وا یې نه شوې اخیستی.

چوغکه اور ته ورغله. ورته ویې ویل: ته راشه په لمبو دې اغزي وسوځوه چې زه مې مشکنې واخلم.

اور ورته وویل: زه به ولې دا وچ لرګي نه سوځوم چې له تا سره به ځم او لانده اغزي به سوځوم.

چوغکه اوبو ته ولاړه چې راشه اور مړ کړه چې زما خبره نه مني. خو اوبو وویل: زه به ولې په ویالو کې نه بهېږم چې له تا سره به ځم او اور به مړ کوم.

چوغکه ولاړه غوا ته. ورته ویې ویل: له ما سره لاړه شه، اوبه وڅښه ځکه چې هغه زما خبره نه مني.

غوا ورته وویل: زه هېڅ تږې نه یم.

چوغکه لېوه ته ولاړه چې راشه دا غوا وخوره.

لېوه وویل: زه هېڅ وږی نه یم.

چوغکه ښکاري ته ورغله چې راشه لېوه ووله.

هغه وویل: اوس مې ښکار ته زړه نه کېږي.

چوغکه موږک ته ورغله چې راشه د ښکاري د ټوپک بند وخوره.

موږک وویل: ما ته خوب راځي.

چوغکه پیشو ته ولاړه چې راشه موږک وخوره.

پیشو وویل: نس مې موړ دی.

چوغکه نجونو ته ورغله چې راشئ پیشو ووېروئ.

نجونو وویل: موږ خپلې انا ته وږئ تاوو.

چوغکه باد ته ورغله چې راشه والوځه او د نجونو وړئ په هوا کړه.

باد د چوغکې خبره ومنله. باد والوت او د نجونو وړئ یې په هوا کړې. نجونو پـه وړیـو پسې منډې کړې. پیشو له دوی څخه ووېرېده او منډه یې کړه د موږک خـوا تـه. مـوږک ورنه وتښتېد او د ښکاري کور ته ولاړ. ښکاري ټوپک پورته کړ چې موږک یې بنـد و نـه خوري. ښکاري په لېوه پسې ووت. لېوه وتښتېد او د غوا خوا ته یې منډه کړه. غوا منـډې کړې، منډې کړې، تږې شوه. ولاړه چې اوبه وڅښي. اوبه ورنه د اور خوا ته ولاړې. اور د اغزیو خوا ته ولاړ. اغزیو اور واخیست. اغزي پاک وسوځېدل. چـوغکې خپلـې مشـکنې واخیستې او والوته.

ځیرک وویل: امممممم! دا کیسه خو بیخي نوې وه. ما نه وه اورېدلې.

ګلوزرې وویل: او ښکلې هم وه. آفرین شریف بېکه!

ځیرک او ګلوزرې شریف بېک تر کوره پورې ورساوه. ځیرک د شریف بېک له مور څخه د شورچاې او کولچو په خاطر مننه وکړه. ګلوزرې او ځیرک والوتل او شریف بېـک تـر

ډېره وخته پورې ورته کتل او لاس يې ور ته ښوراوه.

ګل‌وزرې د ښکلو شنو درو له پاسه چې د پنج سيند په خوا کې غځېدلې وې، الوت کـاوه. په لاره کې يې ځيرک ته د لاجوردو، لعلو، او اورلګيتو کانونه وښودل. ځيرک په جغرافيــه کې لوستي وو چې د بدخشان لاجورد د کيفيت په لحاظ په ټوله دنيا کې اول مقام لري.

له ډېر مزله وروسته دوی داسې ځای ته ورسېدل چې د پنج سيند له کوکچې ســيند سره يوځای کېده او د آمو سيند ورځخه جوړېده. آمو نو بيخي ډېر لوی سيند و. ځيرک پخــوا داسې سيند نه و ليدلی. د کوکچې او پنج سيندونو تر منځ يوه ورانه کنډه کپــره غونــډۍ وه.

ګل‌وزرې پر غونډۍ کېناسته او ويې ويل: دا دی، آی خانم ته ورسېدو. دلته ډېر پخوا يــو ښار و، د يونان – باختري تمدن يو مرکز و. يونانيان د مقدوني سکندر په وخت کې يعنې دوه زره او درې سوه کاله مخکې افغانســتان تــه راغلــل. د يونــان او افغانســتان هــنر، معماري او تمدن سره ګډ شول او د يونان – باختري په نوم نوی تمدن يې جوړ کړ. دلتــه چې اوس کنډواله ده، هاغه مهال يو لوی ښار و. د ښار په منځ کې يوه ښکلې ماڼۍ وه. د دې له پاره چې د ماڼۍ دېوالونه له لندبل ځخه وساتل شي، په تهــداب کــې يــې ســکاره اچولي وو او د دېوالونو کښته برخه يې په پخو خښتو رغولې وه، د پاسه يــې بيــا اومــې خښتې لګولې وې. دا د يوناني معمارۍ چلونه وو خو د دې ښار په جوړولو کې د افغاني معمارۍ له سبک ځخه هم استفاده شوې وه. مثلاً په دېوالونو کې يې ځای ځای برجونــه وو او د کوټو بامونه يې هوار جوړ شوي وو، حال دا چې په يوناني معمارۍ کې بامونه د ګنبدو په بڼه جوړېږي. د دې ښار چاپېره لوی دېوال تاو شوی و چې ۱۵۰۰ متره اوږد و. په هاغه ځنډه کې يې چې د کوکچې سيند خوا ته ده، يو ټينګ برج و، دې بلې خوا ته يــې درې نور برجونه وو.

ځيرک پوښتنه وکړه: برجونه يې د څه له پاره جوړ کړي وو؟ او بله دا چې په دومره لــرې ځای کې يې ولې ښار آباد کړی و، دا ځای خو بيخي سپېره دی.

ګل‌وزرې ځواب ورکړ: امممم! ته خو په رښتيا ځيرک يــې چــې دې شــيانو تــه دې پــام

کېږي. ګوره! هاغه مهال يعنې څه باندې دوه زره او دوه سوه کاله وړاندې دا سيمه آباده وه. خلکو له آمو سيند نه لوېې ويالې ايستلې وې او چارچاپېره ځمکې يې اوبولې. بلــه دا چې هاغه مهال د هند، چين، ايران او مرکزي آسيا تاجرانو به په همدې لاره تګ راتګ کاوه او د يونان – باختري پاچاهانو به ورنه ماليه اخيستله. لرغونپوهان په دې باور دي چــې دې پاچاهانو به د لاجوردو تجارت هم کاوه. تا خو په بدخشان کــې د لاجــوردو کانونــه وليدل کنه. نو دا ځای هغو کانونو ته نژدې و او ان په هماغــه وخــت کــې د افغانســتان لاجورد په مصر کې ډېر مشهور و.

د ګل‌وزرې خبرې خلاصې شوې.

ځيرک يوه شېبه ورته وکتل، بيا يې وويل: او برجونه؟

ګل‌وزرې په خندا وويل: اوه! دا پوښتنه خو رانه هېره وه. آفرين! ستا حافظه ښه ده. ښــه نو! برجونه يې له دښمن څخه د ښار د ساتلو له پاره جوړ کړي وو. پاس د برج پر سر به عسکرو څار کاوه چې دښمن درباندې بريد ونه کړي. لرغونپوهانو لــه دې ځــای څخــه ځينې مجسمې، سکې، لوښي، د ورزش وسايل، او نور آثار موندلي دي. ته پوهېږې، دلته د تياتر داسې لوی سالون و چې شپږ زره کسان به په کې ځايېدل او يو لــوی جمنــازيوم هم په کې و چې خلکو به په کې ورزش کاوه.

ځيرک وويل: ډېره جالبه ده. ان دوه زره او دوه سوه کاله پخوا مو داسې شيان لرل؟

ګل‌وزرې وويل: دا خو لا څه کوې، داسې ځايونه به درباندې ووينم چې پنځــه زره کالــه پخوا جوړ شوي دي. داسې شيان به ووينې چې يونيم لک کاله عمر لري.

ځيرک لويه ساه واخيسته، ويې ويل: اوهووووووو! يو نيم لک کاله؟

ګل‌وزرې په موسکا سره وويل: بالکل.

بيا يې په خپل وزر سره د غونډۍ يوه ځای ته اشاره وکړه، ويې ويل: له هاغه ځايــه يــو ډبرليک هم پيدا شوی و. ته ډبرليک پېژنې؟

ځيرک لږ فکر وکړ او بيا يې وويل: ډبرليک؟ امممم، معنا دا چې چا به پر ډبرې ليک کړی وي؟

گل‌وزرې خپله وزر د ځيرک پر سر ورتېره کړه، ويې ويل: آفـرين! پخـوا بـه انسـانانو د حيواناتو پر پوستکو او هډوکو او پر لرگيو ليکل کول. خو ځينې مهمې خبرې به يـې پـر ډبرو ليکلې چې ورانې نه شي او ډېر وخت عمر وکړي. هغه ډبرليک چې له دې ځايه پيدا شوی، پرې ليکل شوي وو: «په وړکتوب کې ښه تربيت، په ځوانۍ کې پر نفس حاکميـت، په پاخه عمر کې رښتينولي او سخاوت، په سپين ږيرتوب کې ښه مشورت؛ بيا نو د مړينې په وخت کې افسوس مه کوه.»

ځيرک وويل: څومره جالبه خبره!

څو شېبې يې د ډبر ليک د خبرو په اړه فکر وکړ، بيا يې وويل: نو بيا هغه ښار څه شو؟ دا ځای اوس ولې داسې کنډ و کپر دی؟

گل‌وزرې ځواب ورکړ: شاوخوا دوه زره او يو سل او پنځوس کاله وړاندې د مرکزي آسيا ځينو خلکو پر دې ښار حمله وکړه او ښار يې وسوځاوه. بيا پنځلس کاله وروسته يې بل بريد وکړ او بيا يې هم ښار ته اور واچاوه. ښار وران ويجاړ شو او بيا چا جوړ نـه کـړ. وروسته نو باد او باران يې پر سر خاورې ختې واړولې او دغه غونډۍ ترې جوړه شوه.

ځيرک د غونډۍ په بېخ کې سوړو ته اشاره وکړه، ويې پوښتل: نو هغه سوړې په کې چـا ايستلې دي؟

گل‌وزرې ځواب ورکړ: اته پنځوس کاله مخکې ظاهر شـاه چـې د افغانسـتان پاچـا و، د ښکار له پاره تخار ته راغلی و. د سيمې خلکو د ډبرې يوه ټوټه وروښوده چې حکاکي په کې شوې وه او په همدې آی خانم سيمه کـې يـې مونـدلې وه. ظـاهر شـاه هغـه ډبـره فرانسوي لرغونپوهانو ته واستوله. هغوی چې ډبره وکتله، ويې ويـل چـې دا خـو ډبـره لرغونې ده. بيا راغلل او دلته يې کيندنې وکړې. هغوی ډېر شيان دلته پيـدا کـړل او مـلي موزيم ته يې ولېږل. بيا وروسته جگړې پيل شوې او لرغونپوهان ولاړل. وروسته د سيمې

ځینو خلکو دا ځای په خپل سر وکینده چې قیمتي شیان په کې پیدا کړي او بیا یې خــرڅ کړي خو دوی نه پوهېږي چې دا د وطن د ټولو خلکو شتمني ده. دوی بــه د دې قیمتـــي شیانو په خرڅولو سره یو څو روپۍ پیدا کړې وي خو که داسې شیان په موزیمونو کــې وساتل شي، ډېر خلک به یې کتلو ته ورځي او د کتلو له پاره به یې ټکـټ اخـلي. د ټکـټ پیسې به د ټول وطن د ټولو خلکو له پاره ولګول شي. بله دا چې دا خو د وطــن معنــوي شتمني ده.

ځیرک وویل: ګل‌وزرې! معنوي شتمني څه معنا؟

ګل‌وزرې ځواب ورکړ: ګوره! ځینې شیان دې چې بدل یې په پیسو ورکول کېږي یا یې بیه په پیسو معلومېږي. لکه تا چې د ګاونډي شیشه ماته کړه، پلار دې د شیشــې تــاوان پــه پیسو ورکړ او خبره خلاصه شوه. خو که وغواړې د یو چا پوهه په پیسو واخلې، دا کېدای شي؟

ځیرک وویل: نه. په پیسو خو نه کېږي. پوهه خو د خرڅولو شی نه دی.

ګل‌وزرې وویل: بالکل. ځینې شیان دي چې په پیسو نه اخیستل کېږي، هغې تــه معنــوي شیان وایي. ګوره! تا څومره ښې کیسې زده کړې دي. دا کیســې ســتا د وطـن او ســتا د خلکو معنوي شتمني ده. دا کیسې په پیسو نه شې اخیســتلی. همداســې لرغــوني اثــار، تاریخي ځایونه، ژبه، دا ټول معنوي شتمنۍ دي. پوه شوې؟

ځیرک وویل: پوه شوم. خو تا وویل چې خلکو دا غونډۍ ځکه کېندلې ده چې لرغوني آثار پیدا کړي او بیا یې خرڅ کړي. معنا دا چې لرغوني آثار خرڅېږي نو دا خو معنوي شتمني نه شوه.

ګل‌وزرې وویل: آفرین! ستا خبره سمه ده خو هغه څوک چې دا شیان پــه پیســو اخــلي، ورباندې فخر نه شي کولی. هغه لرغوني آثار چې ستا د وطن دي، که بل هېواد یې وا هم خلي نو خپل یې نه شي بللی. بله دا چې د معنوي شتمنیو بیه څوک نــه شي تعیینــولی. د معنوي شتمنیو ارزښت ډېر زیات وي.

د آی خانم لرغوني ښار پاتې شوني د سپړنې پر مهال

لمر ولوېد. ورو ورو تیاره خپره شوه. د آمو د سیند پورې غاړه روښانه وه. هلته په کورونو کې څراغونه بل وو او تېزه رڼا یې کوله خو په دې غاړه کې یې د کورونو له کړکیو څخه تته رڼا راوتله. ځیرک ته وریاد شول چې کله دوی د آمو سیند له پاسه الوتل، هاغه غاړه یې منظمه وه، ښایسته کورونه او پاخه سړکونه په کې وو. د سیند غاړې ته دېوالونه جوړ شوي وو خو په دې غاړه کې یې دېوال نه و. دا غاړه یې کړه وړه وه او ځمکې یې اوبو لاندې کړې وې. دی حیران و چې دا ولې خو ګل‌وزرې یې دلیل ورته ووایه. هغې وویل چې د آمو د سیند په پورې غاړه کې تاجکستان دی. هلته جنګ جګړې نشته. خلک یې خپل وطن نه ورانوي. هلته خلکو کار کړی دی، خپل وطن یې آباد کړی دی. هر کور ته یې برېښنا رسولې ده او د سیند ها غاړه یې په دېوالونو ټینګه کړې ده چې اوبه یې یو نه سي خو په دې غاړه کې زموږ خلکو کار نه دی کړی، نه برېښنا لري او نه ښه سړکونه او هر کال چې په سیند کې اوبه ډېرېږي، د دوی ځمکې ورسره وړي.

ځیرک ته شرم ودرېد. په دې وشرمېده چې وطن یې آباد نه دی خو ګل‌وزرې ورته وویل

چې خپه کېږه مه. که ته او نور ماشومان ښه درس ووایئ، د وطن د جوړولو پوهه به پیدا کړئ او بیا چې تاسې لویان شوئ، خپل وطن به جوړ کړئ.

ځیرک تر اوسه پورې په دې اړه فکر نه و کړی چې دی چې لوی شي، څه به کوي. خو اوس یې له ځان سره ویل چې باید داسې مسلک غوره کړي چې وطن پرې آباد کړای شي.

ته څه فکر کوې؟ ځیرک به څه پلان لري؟ هغه به کوم مسلک غوره کړي؟

دا به وروسته معلومه شي. خو اوس نو شپه وه او دی بیا د ګلوزرې تر ښکو لاندې پټ شو. دواړه په خواږه خوب ویده شول.

ځیرک انجینیر و. ده داسې دنګه ودانۍ جوړه کړې وه چې د بام له سره یې لاندې سړک یوازې د یوه خط کش په اندازه نری ښکارېده او موټرې تر نوک هم وړې معلومېدې. د ودانۍ پر بام دوه ورزشکاران ولاړ وو او غوښتل یې چې له بامه راټوپ کړي. لاندې پر سړک ګڼ خلک د عسکري رسم ګذشت په شان په منظمو قطارونو روان وو. د دوی په منځ کې څو کسانو دوه څوکۍ پورته نیولې وې. هغه د بام پر سر ولاړ کسان باید داسې ټوپ وکړي چې سیده پر همدې څوکۍ برابر شي او پرې کېني. د ځیرک زړه درببېده چې که هغوی د خلکو پر سر ولوېږي، څومره کسان به ژوبل شي او که سیده پر څوکیو هم راولوېږي نو په دومره تیزۍ به پرې ولګېږي چې ملاوې به یې ماتې شي.

دوو کسانو له بامه راټوپ کړل. په تېزۍ سره د ځمکې خوا ته راغلل. ډېر تېز راتلل خو همدا چې څوکیو ته رانژدې شول، داسې په کراره پرې ټیټ شول چې ته وا کاغذباد یا پوکڼۍ ځمکې ته راکوزېږي. دوی چې پر څوکیو کېناستل، ټولو ورته چکچکې وکړې.

د شیوا په جهیل کې د لامبو وهلو مسابقه وه. د دنیا خورا تکړه لامبوزن کسان راغلي وو چې سیالي سره وکړي. دا نو آسانه کار نه و. جهیل یوولس کیلومتره اوږد و. دوی باید په یوه وار د جهیل له یوه سره تر بل سره پورې لامبو وهلی وای.

ځیرک یو لوی جمنازیوم هم جوړ کړی و. دومره لوی چې یو لک کسان په کې ناست وو. دا جمنازیوم په آی خانم کې و. په جمنازیوم کې د اولمپیک لوبې وې. د تیکواندو مسابقې

وي، فاينل مسابقه وه او روح الله نيکپا په رينګ کې و. د مسابقې وروستۍ شېبې وې. د روح الله نېکپا نمرې لس وې او د حريف يې دوولس. ځيرک لاس تر زنې ناست و. په زړه کې يې ويل چې مسابقه مو وبايلله. په همدې وخت کې روح الله نېکپا چابک راتاو شو او حريف يې په سر کې په لغته وواهه. د ده نمرې ديارلس شوې او په همدې شېبه کې مسابقه خلاصه شوه. نېکپا د سرو زرو مډال وګاټه. ځيرک له خوشحالۍ ټوپونه وهل. سوکان يې په زوره په هوا کې ښورول او نارې يې کولې: نېک پا - زنده باد، نېک پا - زنده باد، نېک پا - زنده باد.

د ګلوزرې غږ يې واورېد: اوه! ځيرک جانه! ته څه کوې؟ وزر دې راخوږ کړه.

ځيرک راويښ شو. ده په خوب کې نارې وهلې او د ګلوزرې وزر يې څو وارې په سوکانو وهلې وه.

ګلوزرې ته يې وويل: بخښنه غواړم. عجيبه خوب مې ليده.

ګلوزرې وويل: ښه دې ليده. نېکپا مو د سرو زرو مډال وګاټه. څومره لوی جمنازيوم دې جوړ کړی و او هغه خورا دنګه ودانۍ دې هم ډېره ښايسته جوړه کړې وه.

د ځيرک خوله وازه پاتې وه. سترګې يې رډې راختلې وې. دی حيران و چې ګلوزرې څنګه د ده په خوب پوهه شوې ده.

ګلوزرې وويل: مه حيرانېږه. زه چې ستا فکر لوستلی شم نو خوبونه دې هم لوستلی شم. خوب به دې رښتيا شي. ځکه چې ته هوښيار او ځيرک يې. ته او ستا ملګري به دا وطن همداسې جوړوئ چې د اولمپيک مسابقې به په کې کېږي او تاسې به مډالونه په کې ګټئ خو دا هرڅه په کوښښ کېږي. زه پر تا باور لرم چې خپل وطن ته به ډېر څه وکړې ځکه چې ته کوښښ کوې.

ځيرک موسک شو. زړه يې خوشحاله و او د وياړ احساس يې کاوه.

ګلوزرې وويل: هله نو سپرېږه چې ناوخته کېږي. ډېر نور ځايونه لا پاتې دي چې دربانډې ويې ګورم.

ځیرک د ګلوزرې شا ته ورټوپ کړ او شېبه وروسته دواړه په هوا کې وو. د تخار له سره تېر شول او کندوز ته ورسېدل. د کندوز د ښار جنوب خوا ته هوايي ډګر و. بیا داسې یوه لویه غونډۍ وه چې سر یې د دښتې په شان هوار و. ګلوزرې د غونډۍ خوا تــه ورټېټــه شوه.

اوه! څومره ګرمي وه. له ځمکې داسې تاو پورته کېده چې ته وا د تناره غاړې ته به ناست وو. ګلوزرې په مدار مدار راکښته شوه. د غونډۍ په شاوخوا کې کروندې وې. یــو رقــم بوټي په کې ښکارېدل چې تر جوارو لږ ټيټ وو او پر سرونو یې تکې سپينې غــوزې وې. ځیرک داسې بوټي پخوا نه وو لیدلي. ګلوزرې د یوه پټي پر پوله کېناسته. ځیرک راښکته شو. د یوه بوټي د سر سپينې غوزې ته یې لاس وروړ. ګوتې یې پــه کــې ښــخې شــوې. ځیرک په لوړ غږ وویل: اوهووو! دا خو مالوچ دي.

ګلوزرې ورته موسکه وه او سر یې د هو په معنا وخوځاوه.

ځوانه! مسافر غوندې راته ښکارې. راځه دمه دې جوړه کړه، لږ خټکی به هم وخورې.

ځیرک د آواز لوري ته وکتل. یو بزګر و چې له اغزو څخه یې ځان ته کوټنۍ جوړه کــړې وه. ځیرک ګلوزرې ته وکتل. هغې ورته په سترګو کې اشاره وکړه چې ورځه.

بزګر بدنۍ له ویالې څخه ډکه کړه او د کوټنۍ پر اغزنو دېوالونو یــې اوبــه وشــیندې. د کوټنۍ په منځ کې هوا داسې ښه یخه لګېده چې ته وا دا کندوز نــه دی، د پــامیر غرونــه دي. بزګر د خټکیو په پالېز کې وګرځېد. یو خټکی یې له بوټي راپورته کړ. یــو دوه وارې یې په ورغوو کې کښته پورته کړ او بېرته یې په کــراره کېښــود. څــو دانــې خټکــي یــې همداسې کښته پورته کړل او په ګوته یې ورو ورو ووهل. په آخر کې یې یو خټکی خوښ کړ او له بوټي څخه یې راوشکاوه. د ویالې په رڼو اوبو کې یې غوټه کړ. بیا یې لــه اوږې څخه دسمال راواخیست، د کوټنۍ په منځ کې هوار کړ. خټکی یــې وربانــدې کېښــود. د واسکټ له جېبه یې چاقو راوایست.

ځیرک حیران شو چې بزګر په دې سره ګرمۍ کې ولې دومره پېړ واسکټ اغوستی دی.

بزگر چاقو خلاص کړ. د دسمال په پيڅکه يې پاک کړ. الله و اکبر يې ووايه او خټکــی يــې پرې کړ.

دا خټکی د توپ غوندې گرد و. پوستکی يې نری او رنگ يې نارنجي. ځيرک پخــوا داســې خټکی نه و ليدلی.

بزگر له خټکي نه يوه تراړه جلا کړه او ځيرک ته يې ورکړه.

اوه! څومره خوږ. څومره نرم!

ځيرک سبناری هم نه و کړی او سخت وږی و. د خټکي خوند هم ډېر ښه و او دی يې پــه خوراک داسې لگيا و چې هېڅ پوه نه شو چې دا ټول خټکی يې څنگه خوړلی دی.

بزگر ورته موسک و. ويې ويل: بل درته راوشکوم.

ځيرک وويل: نه. مننه. موړ شوم. خو په کابل کې مې دا رقم خټکی نه و ليدلی.

بزگر وويل: هو، هلته نه پيدا کېږي. دې ته قندک وايي. قند غوندې خوږ دی خو ډېر نازک دی، تر کابله نه رسېږي. په لاره کې شړېږي.

بزگر چې چاقو بېرته د واسکټ په جېب کې اېښوده، ځيرک وويل: کاکا! په دې گرمۍ کې دې څنگه داسې پېړ واسکټ اغوستی دی؟

بزگر کټ کټ وخندل، ويې ويل: موږ يو متل لرو چې وايي د گرمۍ چاره گرمــي ده. پــوه شوې؟ موږ خو ټوله ورځ په گرمۍ کې کار کوو. که دا واسکټ وانه غوندو، لمر به مو ځټ وسوځوي. د دې واسکټ بل کمال دا دی چې يو وار مو په خولو کې لوند شو، بيا زر نــه وچېږي او لکه دغه اغزې چې لانده شي بيا هوا يخوي، دا واسکټ مو هم بدن يخوي.

ځيرک ډېرې پوښتنې وکړې او پوه شو چې هلته تر لس رقمه زيات خټکي شته. د مالوچو په منځ کې دانې وي چې خلک ورنه غوړي راباسي. په دې هم پوه شو چې پخوا په کندوز کې د مالوچو لويه فابريکه وه او هلته به ماشينونو د مالوچو دانې جلا کولې او بيا به يې غوړي راايستل. دا کارخانه سپين زر نومېده خو په جنگونو کې د فابريکې ماشينونه لوټ

او خراب شول. ځيرک د کونځلو، شولو، جوارو، ميو، او نورو شيانو فصلونه هم وليدل او بيا له ګل‌وزرې سره د سمنګان خوا ته والوت.

د کندوز او سمنګانو تر منځ لاره کې داسې غونډۍ وې چې تکې شنې ښکارېدې.

ځيرک وويل: واه! څومره ښکلې غونډۍ دي، لکه شين بخمل.

ګل‌وزرې وويل: تا به د «بخملي صحرا» ناول نه وي لوستی؟

ځيرک ځواب ورکړ: نه.

ګل‌وزرې وويل: جالبه ده. ما ګومان کاوه چې لوستی به دې وي. دا سيمه چاردره نومېږي. د دې سيمې يو لوی ليکوال او شاعر استاد محمد صديق پسرلی نومېده. هغه د بخملي صحرا په نوم يو ښکلی ناول ليکلی دی. هغه ويلي دي چې دا دښتې او غونډۍ لکه بخمل ښکاري.

ځيرک له ځانه سره وويل چې دا ناول به خامخا لولي. بيا يې په زړه کې ورتېر شول چې کاش دی هم لوی ليکوال شي او د خپل وطن ښکلې کيسې وليکي.

ګل‌وزرې وويل: آفرين! ښه فکر کوې. ته به ښه ليکوال شې ځکه چې هر شي ته په ځير ګورې، هر شي ته ښه پام کوې. بس نو د ليکلو تمرين وکړه، که خدای کول، تکړه ليکوال به درنه جوړ شي. خو زما خوراک به نه هېروې. هاهاها.

ځيرک وويل: امممممم! که ټوکه درته ووايم څنګه به وي؟

ګل‌وزرې وويل: غوړې لا غوړ. ټوکه خو لا ډېر خوند کوي.

ځيرک وويل: سمه ده. وايي دوه ساده ملګري چېرته روان وو. همداسې تلل، تلل، تلل، چې يوه غونډۍ يې مخې ته ورغله.

يوه يې پوښتنه وکړه چې دا نو څه شی دی؟

بل يې وويل: دا خو ځمکه تڼاکه شوې ده.

ګلوزرې کټ کټ په خندا شوه. ويې ويل: ځمکه تناکه شوې ده. هاهاها. دا خو په رښتيا چې ساده و.

ځيرک وويل: خو ما په يوه مستند فلم کې ليدلي دي چې غرونه او غونډۍ څنګه جوړېږي.

ګلوزرې ورغبرګه کړه: ښه! نو څنګه جوړېږي؟

ځيرک ځواب ورکړ: ځمکه څو ټوټې لري چې پلېټونه بلل کېږي. دا پلېټونه خوځېږي او کله چې له يو بل سره ټکر شي، د ځمکې له لاندې څخه وېلې شوې ډبرې د ځمکې سر ته راځي او غرونه جوړوي.

ګلوزرې وويل: ډېر ښه. او غونډۍ؟

ځيرک ځواب ورکړ: بيا په زرګونو کلونو کې لمر، باران، واروه، او باد غرونه سولوي، تېږې يې په شګو بدلوي او بيا غونډۍ ورنه جوړېږي.

ګلوزرې وويل: آفرين! خو يوه بله خبره هم ده. تا په آی خانم کې خو هغه غونډۍ وليده، هغه څنګه جوړه شوې وه؟

ځيرک وويل: هلته خو پخوا يو ښار و. بيا ښار وران شو. وروسته بيا باد او باران ورباندې خاورې خټې واړولې. امممم! پوه شوم، د غونډيو د جوړېدو بله لاره همدا ده.

په همدې خبرو کې دوی سمنګان ته ورسېدل. د ايبک ښار له پاسه تېر شول. يوې لوړې غونډۍ ته ورسېدل. عجيبه غونډۍ وه. په سر کې يې يوه لويه ګرده ډبره وه چې سر يې هوار و، بيخي لکه خولۍ غوندې ډبره منظمه توږل شوې وه. د تېږې چارچاپېره لوی ژور خندق و. د دې تيږې له پاسه يوه ډبرينه کوټه وه.

ګلوزرې پر غونډۍ کېناسته او ويې ويل: تختِ رستم ته ښه راغلې.

تخت رستم، سمنګان (عکس د ښاغلي نجیب الله مسافر)

ځیرک د رستم او سهراب کیسه اورېدلې وه. پلار به یې د ژمي په شپو کې د فردوسي شهنامه لوستله او دوی به ورته غوږ وو. رستم یو لوی پهلوان و او دومره تکړه و چې هېچا نه شو ځملولی.

د تخت رستم لیدو ته ډېر خلک راغلي وو. ځینې خارجي کسان هم په کې وو. تخت رستم ته ډېر کسان راټول وو. ځیرک هم ورغی. هلته یو چا خلکو ته معلومات ورکول. هغه د اطلاعاتو او فرهنګ د ریاست مامور و. ده وویل:

رستم پهلوان چې دلته راغی، د ایبک د پاچا پر لور مېن شو. د پاچا لور تهمینه نومېده. رستم په تهمینې پسې مرکه ولېږله. تهمینې وویل چې زه د واده له پاره درې شرطونه لرم. که دې شرطونه پوره کړل نو واده به درسره وکړم. یو شرط مې دا دی چې د دې لویې پربښې له سره به داسې ټوپ کوې چې بل سر ته یې ورسېږې.

هغه سړي چې معلومات ورکول، هماغه لویې ډبرې ته اشاره وکړه چې تخت رستم بلل

کېږي. دا ډېره دومره لويه وه چې هېڅوک هم نه شي کولی له يوه سره يې بل سر ته ټوپ کړي او شاوخوا ته يې هم لوی خندق و چې درې متره خو به يې سور و. نـو ځيـرک لـه ځانه سره فکر وکړ چې رستم خو به دا شرط نه وي پوره کړی. د ځيرک فکر سم په دې و چې د دې ډبرې او خندق له يو سره تر بل سره پورې اتيا متره واټن و؛ نو اتيا متره ټـوپ څوک وهلی شي؟

هغه مامور بيا وويل: تهمينې همدغه ډبره يادوله. د تهمينې بل شرط دا و چې رسـتم دې يوه لويه ونه له بېخه راوباسي او درېيم شرط يې دا و چې زردشتيان بـه لـه دې سـيمې څخه شړي. رستم د غونډۍ سر ته راغی. له لرې يې رامنډې کړې او د خندق لـه دې سره يې ان هاغه بل سر ته يې ټوپ کړ. بيا پر رخش سپور شو. رخـش د رسـتم آس و چـې د رستم غوندې غښتلی او تکړه و. رستم آس وځغلاوه او ونې ته چې ورسېد، لاس يې د ونې له سټې نه راتاو کړ. په بل لاس يې د رخش غاړه ټينګه ونيوه. رخش مخې ته زور وکړ او ونه سلامته راووته. رستم دوهم شرط هم پوره کړ. پاتې شو، درېيم شرط. رستم غوښـتل چې پر زردشتيانو حمله وکړي خو هغوی چې د ده زور وليد چې دومره لويه ونه يې لـه بېخه راوايسته، پخپله وتښتېدل. بيا نو رستم له تهمينې سره واده وکړ.

ځيرک او ټول خلک دې سړي ته حيران حيران کتل.

تخت رستم، سمنگان

سړي وويل: اوس نو راځئ چې د رستم او تهمينې د واده ځای دروښيم.

دی مخکې شو او نور ورپسې. له غونډۍ څخه ورو ورو راښکته شول. د دې غونډۍ شمال خوا ته يوه خاورينه غونډۍ وه. د غونډۍ په بېخ کې سمڅې او غارونه وو.

يوه غار ته ورننوتل. غار يوه اوږد دهلېز ته وتلی و. د دهلېز په بر سر کې غرب خـوا تـه يوه لويه گرده کوټه وه. دا کوټه د غونډۍ په منځ کې جوړه شوې وه. دېوالونه يــې لکـه تباشير وو خو رنگ يې چېرته سپين، چېرته خړ او ځينو ځايونو کې تک تور لکه د اور په لوگيو چې تور شوي وي. په دېوالونو کې يې څو ځايه د محراب په شان ځايونــه کينــدل شوي وو او په چت کې يې د لمر گلي غونډې گلونه کښل شوي وو. چت يې د جوماتونو د گنبدې غونډې گرد او ډېر لوړ و، دومره لوړ چې که لس کســان هــم د يــو بــل پــر اوږو درېدلي وای، نه به ور رسېدل. د کوټې په دېوالونو کې څو ځايه سوري وو چې د لمر رڼـا ورڅخه راتله.

هغه مامور وويل چې په دې کوټه کې د رستم او تهمينې نکاح وشوه.

بيا له دې کوټې څخه نري دهلېز ته ووتل. دهلېز ډېر اوږد و، شل يا دېرش متره بــه اوږد و او ځای ځای په کې د باندې خوا ته سوري ايستل شوي وو.

مامور وويل: دلته بازار و او د دهلېز په هاغه سر کې حمام و.

د دهلېز په شرقي خوا کې يو وړه کوټه وه. مامور وويل چې رستم او تهمينې به دلته کالي بدلول. له دې کوټې څخه بيا بلې ته لاره تللې وه چې په غولي کې يې يو وړوکی حــوض و. مامور وويل چې دې حوض ته به له لښتي څخه اوبه راتلې او رستم او تهمينې به دلته په دې حوض کې لامبل.

د تخت رسیم سیمه، دننه په غونډۍ د بودایانو لرغونی معبد

د تخت رستم سیمه، دننه په غونډۍ کې اوږد دهلېز

هلته څو نورې خمڅې هم وې چې د کوټو غونډې جوړې شوې وې او پر دېوالونو او چتونو یې شیشکونه یا طاقونه او ګلونه کیندل شوي وو.

ځیرک شا و خوا یو ساعت هلته تېر کړ. د دې هرڅه په لیدلو حیران شوی و خو لا حیران په دې و چې د رستم او سهراب په هغه کیسه کې چې ده اورېدلې وه، داسې خبرې نه وې

راغلې. ځیرک بېرته د غونډې سر ته وخوت. په ګلوزرې پسې یې دې خوا ها خــوا وکتــل خو درک یې نه و. چارچاپېره وګرځېد خو ګلوزرې نه وه. ځیرک وارخطا شو چې هســې نه ګلوزرې دلته پرې ایښې وي او پخپله تللې وي خو یو کرار غږ یې تر غوږو شــو: مــه وارخطا کېږه. زه د راهبانو په کوټه کې یم. د تیږې سر ته راوخېږه. په ډبرینه کوټــه کــې یم.

ځیرک حیران شو چې د تیږې سر ته څنګ ته لاړ شي ځکه چې چارچاپېره یــې لــوی ژور خندق و او دی له دې خندق څخه ټوپ نه شو وهلی. په یوه څنډه کې د خندق تل تــه لاره کښته شوې وه. دی ورغی. خندق دومره ژور و چې له تل څخه یې د تیږې سر لکه څلور پوړیزه ودانۍ ښکارېده. له هاغه ځایه په هغه لویه ګرده ډبره کې د زینې غونډې د پښــو ځایونه کیندل شوي وو چې سړی پرې پورته ختلی شو. ځیرک په احتیاط او پــه کــراره د ډبرې سر ته وخوت. بیا هغې ډبرینې کوټې ته ولاړ چې د دې لویې ډبرې پــر سر جــوړه شوې وه. دا نو داسې کوټه نه وه چې چا دې تیږې سر پر سر ایښې وي او دېوالونه یــې ورنه جوړ کړې وي، بلکې دا ټوله کوټه یو لویه ډبره وه چې منځ یې کیندل شوی او لکــه هغې کوټې چې د غونډې په منځ کې تونل شوې وي، دا هم له لاندې تراشل شوې وه.

دی چې کوټې ته ورننوت، ویې لیدل چې ګلوزرې پلتۍ وهلې ده او وزرې یې د لاســونو غونډې پر زنګنو ایښې دي، سترګې یې پټې کړې دي او تر ژبې لاندې څه وایي.

ځیرک لویه ساه واخیسته، کېناست او ویې ویل: اوه! ستړی شوم. دا ډبره څومره لوړه ده. ګلوزرې! ته څه کوې؟

ګلوزرې سترګې پرانیستې. موسکۍ شوه او ویې ویل: ریاضت کوم. تــه پــوهېږې چــې ریاضت څه شی دی؟ راځه چې خبرې له پیله درته وکړم. دا ځــای د بودیــانو معبــد دی. دلته به بودایي راهبانو عبادت کاوه، لکه زه چــې ناســته وم، هغــوی بــه هــم همداســې کېناستل، پلتۍ به یې وهلې او لاسونه به یې پر زنګنو ایښودل. دوی به ژور فکرونه کــول او د دې معبد شاوخوا ته هغه خندق د دې له پاره کېندل شوی و چې څوک دې معبد تــه رانه شي او مزاحمت ورته ونه کړي.

ځيرک وويل: نو هغه نورې کوټې چې د غونډۍ په منځ کې وې؟

ګلوزرې وويل: ګوره! بوداپانو غوره ګڼله چې خپل معبدونه د داسې غرونو او غونډيو په ډډو يا منځ کې جوړ کړي چې تونل يې آسانه وي. ستا د غونډۍ خاورې ته ورپام شو؟

ځيرک وويل: هو، منځ يې لکه تباشير داسې و.

ګلوزرې وويل: آفرين! دا غونډۍ د ګچ او چوني لـه تيـږو څخـه جـوړه ده او تـه خـو پوهېږې چې ګچ او چونه نرم وي نو بوديانو په کې لويې سمڅې کيندلې وې. هاغه کوټې چې تا وليدې، د بوديانو معبدونه وو.

ځيرک وويل: جالبه ده، رښتيا هم په دېوالونو کې يې د جومات د محراب په شان ځايونــه کيندل شوي وو.

ګلوزرې وويل: همداسې ده. ښه نو، ته څه فکر کوې چې دا معبدونه به څه مهـال جـوړ شوي وي؟

ځيرک وويل: نه پوهېږم خو ډېر وخت به پرې تېر شوی وي ځکه چې سمڅې را ته ډېرې زړې ښکاره شوې.

ګلوزرې وويل: کېدای شي يو زر او اته سوه کاله پخوا جوړ شوي وي. بلــه خـبره دا ده چې بوديانو ته دا فکر له تاريخ نه مخکې غارونو په ليدو پيدا شوی و چې بايد په ځينـو ځايونو کې خپل معبدونو د غرونو په دېوالونو کې د سمڅو په شان جوړ کړي. ته خو به پوهېږې چې له تاريخ نه مخکې خلکو به په غارونو کې ژوند کاوه.

ځيرک پوښتنه وکړه: له تاريخ نه مخکې؟

ګلوزرې ځواب ورکړ: هو. له تاريخ نه مخکې هغې زمانې ته وايي چې انسانانو ليک نه و اختراع کړی او د هاغه زمانې په اړه موږ ته هېڅ ليکلی سند نه دی پاتې. ښــه شــوه چــې راياده شوه. دلته په سمنګان کې يوه سيمه ده چې هزار سم يې بولې يعنــې زر ســمڅې، څلوېښت زره کله پخوا خلک هلته په غارونو کې اوسېدل.

د ځیرک سترګې ارتې شوې، ویې ویل: څلوېښت زره کاله؟

ګلوزرې وویل: بالکل. موږ سره چې ګرځې، داسې مزې به کوې.

دواړو کټ کټ وخندل.

ځیرک وویل: یوه بله خبره. هغه مامور چې خلکو ته یې معلومات ورکول، دا خبره یې بیخي ونه کړه چې دلته د بودایانو معبدونه وو. هغه یوازې د رستم او تهمینې د مینې او واده کیسه وکړه.

ګلوزرې وویل: دا روایتونه به خلکو د خوند له پاره جوړ کړي وي. کیسې او حکایتونه خواږه دي خو حقیقت هم خوږ دی. بس نو باید په دې وپوهېږې چې د هر چا خبرې به پټو سترګو نه منې. خواږه روایتونه او کیسې خپل خوند لري خو له علمي معلوماتو سره به یې نه ګډوو. څنګه، همداسې نه ده؟

ځیرک د هو په معنا سر وخوځاوه.

ګلوزرې له کوټنۍ څخه راووته او ځیرک ته یې اشاره وکړه چې پر څټ یې سپور شي.

ګلوزرې د تخت رستم پر سر منډې کړې او په هوا شوه.

ځیرک پوښتنه وکړه: اوس به چېرته ځو؟

ګلوزرې وویل: بلخ ته. ته په بلخ کې څوک پېژنې؟

ځیرک وویل: هو. مولانا جلال الدین بلخی. پلار به مې د ژمي په شپو کې د هغه یو کتاب راته لوسته. مثنوي نومېده. یوه کیسه یې را په زړه ده. وایي په یوه سیمه کې چا فیل نه و لیدلی. یو چا فیل راوستی و خو په یوه تیاره کوټه کې یې درولی و. بیا یې خلکو ته ویلي وو چې راشئ فیل وګورئ. خلک چې کوټې ته ورغلل نو هلته خو تیاره وه او په سترګو یې څه نه شو لیدلی. چا د فیل پر پښې لاس تېر کړی و، چا یې خرطوم لمس کړی و، چا ته یې لکۍ په لاس ورغلې وه او چا ته یې غوږ. نو دا خلک چې د باندې راووتل، یوه به یې ویل چې فیل لکه ستن، لکه متې یا پایه غوندې دی. دا خبره به هغو کسانو کول چې د فیل

پښه یې لمس کړې وه. چا چې د فیل خرطوم باندې لاس تېر کړی و، هغه به ویل چې نــه، فیل د نل یا ناوې په شان دی. هغه چې د فیل غوږ یې لمس کړی و، هغه به ویل چــې نــه بابا، فیل خو لکه ببوزي یا پکې دی او هغه بل چې د فیل لکۍ یې لاس ته ورغلې وه، ویل به یې چې تاسې یو هم سمه خبره نه کوئ، فیل د متروکې یا قمچینې غوندې دی.

ګلوزرې له خندا شنه شوه. ویې ویل: څومره جالبه. ښه نو تا له دې کیسې څــه مطلــب واخیست؟

ځیرک وویل: هماغه چې تا وویل. د هر چا خبره به په پټو سترګو نه منو.

ګلوزرې وویل: آفرین! خبره دې سمه ده. خو یوه بله خبره هم ده. نو دا خلک خو ملامت نه وو. هر چا به فیل هغسې پېژانده چې ورته ښکاره شوی و. خو خلک څنګــه پــوه شي چې فیل په رښتیا څرنګه شی دی؟

ځیرک وویل: اممممم، فیل دې رڼا ته راوباسي چې ټول بدن یې سم ښکاره شي. بیــا بــه ټول خلک وپوهېږي چې فیل نه ببوزی دی، نه پایه ده، نه متروکه.

ګلوزرې وویل: بالکل، وایم د نښې منځ دې وویشت. علم او پوهه د رڼا غونــدې ده. کــه غواړې چې حقیقت وپېژنې، باید دوه کاره وکړې، یو دا چې پوهه دې زیاته کــړې او پــه پوهه په مطالعه زیاتېږي. بله دا چې باید فکر وکړې، پلټنه وکړې، تجربې وکړې.

په دې خبرو کې دوی د تاشقرغان تنګي ته ورسېدل. تنګه نرۍ لاره د دوو غرونو په منځ کې. د سړک دواړو خواوو ته غرونه داسې نېغ ولاړ وو لکه د ډېرې دنګــې مــانۍ ســیده دېوالونه چې وي. د غرونو رنګ زېړبخونی نسواري و.

ځیرک ډارېده چې د ګلوزرې وزرې له غرونو سره ونه لګېږي. خو تنګی دومره هم تنــګ نه و.

له تنګي نه چې تېر شول، ګلوزرې د سړک غاړې ته کښته شوه. هلته خلکو په ټوکریو کې تازه انځر راوړي وو. ځیرک ته یې یوه ټوکرۍ انځر واخیسته. په سیند کې پاکې رڼې اوبه بهېدې. ځیرک په کې انځر پرې مینځل.

اوه! عجب خوندور انځر یې وو.

دواړه بېرته والوتل. ځيرک وويل: د مولانا جلال الدين بلخي د کتاب يوه بلــه کيســه مــې رایاده شوه. وايي څلور ملګري وو، یو یې عرب و، بل یــې د روم، بــل یــې د ترکیــې و او څلورم یې افغان. دوی ډېر مزل کړی و او وږي شوي وو. چا ورته يو درهم ورکړ. افغــان ورته وويل چې راځئ په دې پيسو لږ انګور واخلو او ويې خــورو. عــرب وويــل: زه خــو انګور نه خورم، عنب به واخلو. رومي وويل: زه نه انګور غواړم، نه عنب. ما ته به ستافيل اخلئ. ترک وويل: زه يې نه منم. زما زړه ازم ته کېږي. هېچا د بل خبره نه منله. بس نو د دوی تر منځ لانجه جوړه شوه. يو بل يې په سوکانو او څپېړو وهل.

ګلوزرې وويل: نو بيا؟

ځيرک په خندا وويل: خو ټولو هماغه يو شی غوښت خو په خبره سره نه پوهېدل. انګــور ته په عربۍ کې عنب وايي او په رومي ژبه کې يې ستافيل بولي، ترکان ورته ازم وايي.

ګلوزرې هم په خندا شوه. ويې ويل: واه! دا مولانا خو ډېر لوی انســان و. څــومره ښــې خبرې يې کړې دي. ښه نو، ستا په فکر د دې کيسې مطلب څه دی؟

ځيرک ځواب ورکړ: همدا چې بايد د يو بل په خبره ځان پوه کړو.

ګلوزرې وويل: وايم سل آفرين دې. خو بله خبره. که دغو څلورو ملګرو پــه ربښــتيا هــم څلور مختلف شيان وغواړي نو بيا به دا لانجه څنګه شي؟ مثلاً يو به يې وايي چې انګور به واخلو، بل به وايي چې مڼې واخلو، درېيم کس به انار وغواړي او څلورم يې خټکی.

ځيرک څو شېبې فکر وکړ.

دا نو سخته پوښتنه ده. څلور کسان او څلور نظرونه. دا به نو څنګه سره جوړوئ؟

ته هم فکر وکړه. که ته د ځيرک پر ځای وای، ځواب به دې څه و؟

ښه نو. وبه ګورو چې ځيرک له ډېر فکر کولو وروسته څه وويل.

ځیرک وویل: دوی باید هر یو خپل دلیل ووایي چې ولې غواړي هغه شی واخلي او ولې بل شی نه غواړي. ټول کسان دې خپل دلیلونه ووایي. د هر چا دلیل چې سم و، د هماغه کس خبره دې ومنل شي.

ګلوزرې وویل: امممم. ښه خبره ده. خو ګوره! که څلورواړه کسان یو ځای بحث وکړي، کېدای شي زر نتیجې ته ونه رسېږي. ښه به دا وي چې دا څلور کسان په دوو ډلو ووېشو. دوه دوه کسان دې په خپلو کې بحث وکړي. دوه کسان به زر سره سلا شي. بیا به د څلورو پر ځای، دوه مختلفې غوښتنې وي. که څنګه؟

ځیرک ځواب ورکړ: خوښه مې ده. خو یو بل رقم هم کېږي. دا خو څلور واړه ښې مېوې دي، هره مېوه خوندوره او ګټوره ده. نو هر څوک به همدا دلیل وایي چې زه دا مېوه ځکه غواړم چې خوندوره او ګټوره ده. نو که داسې وشي، د کاغذ څلور ټوټې دې واخلیږ. پر یوه ټوټه یې انګور ولیکي، پر بله یې منې، پر بله انار او پر بله خټکی. بیا دې کاغذونه قاط کړي چې لیکل یې ښکاره نه شي. سره ګډ یې کړي او یو کس دې سترګې پټې کړي، یو کاغذ دې پورته کړي. هره مېوه چې پرې لیکل شوې وه، هماغه دې واخلي.

ښه نو، دا پوښتنه کېدای ډېر ځوابونه ولري. تا څه فکر وکړ؟ ته به دا ستونزه څنګه حل کړې؟

ته خپل ځواب په کتابچه کې ولیکه او اوس راځه چې بېرته د ځیرک او ګلوزرې حال واخلو.

دوی یوه ځای ته ورسېدل چې ډېر زیارتونه په کې وو او چارچاپېره یې د یوه زاړه دېوال نښې ښکارېدې. ګلوزرې وویل چې دا بلخ دی. ام البلاد، یعنې د ښارونو مور. دلته د افغانستان یو ډېر لرغونی ښار و. کله چې آریاییان د آمو له سینده پورې ووتل او دې خوا ته راغلل، لومړنی ښار یې چې ودان کړ، همدا بلخ و. بلخ یما پاچا چې جمشید هم نومېده، ودان کړی و. بلخ ته بخدي، بلهیکا، باکتریا، او باختر هم ویل شوی دی.

په بلخ ولسوالۍ کې د یوه لرغوني ښار دېوالونه (عکس د ښاغلي نجیب الله مسافر)

دوی بیا هغه مدرسه ولیده چې د مولانا جلال الدین بلخي پلار به په کې تدریس کاوه.

د بلخ بازار ته نژدې د یوې ویالې په غاړه کې دوو نجونو د توت تر ونې لاندې لوبې کولې. دوی پر ځمکه کرښې ایستلې وې او د توت په څانګې پورې یې ټال اچولی و. یوې نجلۍ چیندرۍ کوله. بله یې په ټال کې ناسته وه او ټالۍ یې وهلې. په ټال کې ناستې نجلۍ په لوړ غږ وویل:

ټال، ټال ، ټالۍ وهم

بلې نجلۍ چې چیندرۍ یې کوله، وویل:

ټوپ، ټوپ چیندرۍ وهم

بیا دواړه وویل:

دا د چوترې غاړه ده

دلته پلتۍ وهم

تکې سرې پڼې زما

ځم پرې ګل میخۍ وهم

شنګ ، شنګ ،شرنګی مې خوښ

پر سره کمیس پاولۍ وهم

ټال ټال ټالۍ وهم

شپیلۍ وهم شپیلۍ وهم

ډکه د مستو کټو

زه پکې ځمڅۍ وهم

څښمه ترې خوږې مستې

هیلۍ غوندې غړۍ وهم

ټال، ټال ، ټالۍ وهم

ټوپ، ټوپ چیندرۍ وهم

ځیرک نژدې ورغی. ویې ویل: وا وا! څومره ښکلی شعر و او تاسو څومره ښه ووایه.

هغې نجلۍ چې چیندرۍ یې کوله، وویل: مننه. زما نوم بلهیکا ده او دا رابعه نومېږي.

دې سره یې په ټال کې ناستې نجلۍ ته اشاره وکړه.

ځیرک هم ځان ورته معرفي کړ او ویې ویل چې له کابله د بلخ لیدو ته راغلی دی.

بلهیکا وویل: زموږ کتابتون دې لیدلی دی؟

ځیرک ځواب ورکړ: کتابتون؟ نه. تاسې کتابتون لرئ.

رابعه ټال ودراوه. ځمکې ته یې راټوپ کړه، ویې ویل: خود. زموږ خلکو دلته یو کتابتون جوړ کړی دی. هغه شعر چې ما او بلهیکا وایه، موږ د کتابتون په یو کتاب کې لوستی دی. دلته هر چا ته کتاب امانت ورکوي.

بلهیکا وویل: د ماشومانو له پاره هم ښه ښه کتابونه په کې دي.

ځیرک ورسره ولاړ چې کتابتون وګوري.

په یوه اوږده کوټه کې له دېوالونو سره د کتابونو الماري لګېدلې وې. ډېر کتابونه په کې وو. د ماشومانو له پاره د کیسو او شعرونو کتابونه جلا ایښي وو. رابعې هغه کتاب وروښود چې د ټال ټال ټالۍ وهم شعر په کې و. ځیرک د کتاب یو څو شعرونه ولوستل.

ټول شعرونه يې همداسې ښکلي وو او شاعر يې ومان نيازی نومېده.
بلهيکا وويل: ته ومان نيازی پېژنې؟ هغه زما د پلار ملگری دی.
رابعې وويل: زما پلار هم ورسره پېژني. هغه د غنمو له ډنډر څخه تصـوېرونه جـوړوي. زموږ په کور کې يې يو رسم شته. دومره ښکلې هوسۍ يې ايستلې ده چې خوښه بـه دې شي.
ځيرک وويل: جالبه ده. دا مې نه وو اورېدلي چې د غنمو له ډنډر څخه تصوير جوړېږي. دا ستاسو نومونه هم راته عجيبه غوندې ښکاري.
بلهيکا او رابعې وخندل.
بلهيکا وويل: زما نوم د بلخ پخوانی نوم دی. پلار مې وايـي چـې ان دوه نـيم زره کالـه مخکې د دې ځای نوم بلهيکا و.
رابعې وويل: ته رابعه بلخي پېژنې؟
ځيرک ځواب ورکړ: نه. هغه څوک ده؟
رابعې وويل: راځه چې قبر يې دروښيم. هغه شاعره وه. ډېر پخوا وخـت کـې اوسـېدله. ورور يې د دې ځای حاکم و.
درې واړه ولاړل او په يوه باغ کې يې د رابعه بلخي قبر وکوت.
رابعې وويل: پلار مې وايي چې ته به هم شاعره شې. ما چـې د ومـان نيـازي شـعرونه ولوستل، بيا مې پخپله هم يو شعر جوړ کړ. درته ويې وايم؟
ځيرک وويل: ويې وايه. زما شعرونه خوښېږي.

شنه زمونږه مځکه ده
ښکلې مې نانځکه ده
مور مې غوا لوشلې ده
سخۍ مو ترينه ورکه ده

ځيرک په خندا کې وويل: ښه نو، بيا مو سخۍ پيدا شوه که نه؟
درې واړو وخندل.
رابعې ځواب ورکړ: په رښتيا خو نه ده ورکه. هسې مې په شعر کې داسې ويلي دي.

ځیرک وویل: آفرین! ته خو سمه شاعره یې.

ځیرک له هغوی سره خدای پاماني وکړه او له ګل‌وزرې سره ولاړ چې د بلخ نور ځایونه وګوري.

دوی یوه جومات ته ولاړل چې اوه سوه کاله مخکې جوړ شوی و. لوړه ګنبده یې وه چې فیروزه‌یي کاشۍ په کې لګېدلې وې خو په ځینو ځایونو کې یې کاشۍ نه وې. داسې ښکارېده چې کاشۍ به یې لوېدلې وي. دېوالونه یې هم ځای ځای وران شوي وو. ګل‌وزرې وویل چې په جنګونو کې پر دې جومات راکټ لګېدلی و ځکه خو یې ځینې ځایونه ړنګ شوي دي.

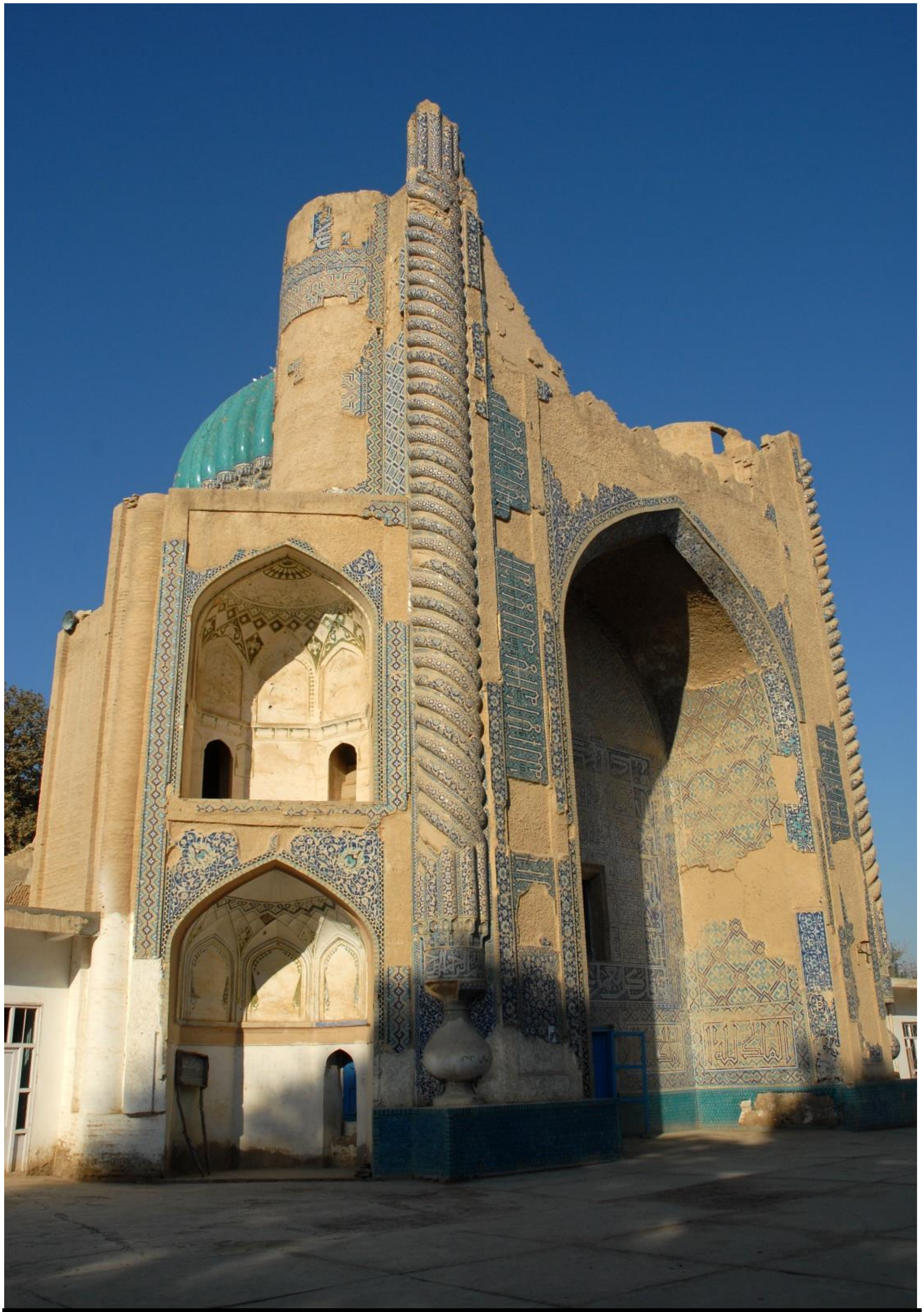

په بلخ ولسوالۍ کې د خواجه نصر پارسا جومات (عکس د ښاغلي نجيب الله مسافر)

ګلوزرې پوښتنه وکړه: ته خو پوهېږې چې په نوروز کې ډېر خلک مزار شریف ته راځي؟

ځیرک ځواب ورکړ: هو. دا مې اورېدلي دي. په ټلویزیون کې مې جنډه بالا هم لیدلې ده.

ګلوزرې وویل: خوښه دې نه ده چې د نوروز جشن دربانډې ووینم؟

ځیرک وویل: نوروز خو تېر شوی دی. نوروز څو میاشتې مخکې و.

ګلوزرې وویل: ته راشه پر څټ مې سپور شه. بیا به یې وګورې.

دوی والوتل. له ځمکې چې ښه پورته ولاړل، ځیرک وویل: اوهو! دا په هوا کې کړۍ کړۍ دایرې څه دي؟

ګلوزرې وویل: ځان ټینګ کړه.

ګلوزرې چټکه شوه. کړیو ته ورننژدې شوه. اوله کړۍ د زمري په بڼه وه. زمري خپله لکۍ په خوله کې نیولې وه او د دایرې شکل یې جوړ کړی و. له دې چې تېر شول، بله کړۍ راغله. د چنګاش دایره وه. د یوه خورا لوی چنګاښ دوې پښې سره ورغلې وې او په منځ کې یې دایره جوړه شوې وه. له دې هم پورې وتل. بیا د غبرګولو دایره وه، ورپسې د غوایي او بیا د ورې دایره.

له دې ټولو دایرو چې تېر شول، د مزار شریف ښار ته ورسېدل.

څومره ډېر خلک!

بیخي ډېر خلک د کورونو او مارکېټونو بامونو ته ختلي وو. د ښار په منځ کې یو لوی جومات او ډېرې ګنبدې ښکارېدې چې آبي کاشۍ پرې لګېدلې وې. داسې آبي لکه د شیوا جهیل د اوبو رنګ. دا د حضرت علي مزار و چې خلک یې روضه شریف بولي. ځیرک په ټلویزیون کې لیدلی و نو ویې پېژانده. د زیارت څلورو خواوو ته شنه چمنونه او ټول سړکونه له خلکو ډک وو. دوی چې د زیارت له سره تېرېدل، جنډه پورته شوه او خلکو د الله اکبر، الله اکبر نارې وهلې.

مزار شريف، د حضرت علي زيارت (عکس د ښاغلي نجيب الله مسافر)

ځيرک حيران و چې دا نو څه کيسه ده. دوی چې لــه کابلــه راغلــل، اوړی و. د مکتبونــو رخصتۍ وې خو دلته نوروز دی.

ګلوزرې وويل: چورت مه وهه. هغه کړۍ چې ورنه تېر شوو، مياشتې وې. زه کولی شم تېر وخت ته ورستنه شم او همداسې راتلونکي وخت ته هم تلی شم. هماغسې چې ته پــه خوب کې راتلونکې زمانې ته تللی وې او تکړه انجينير شوی وې. څه پــوه شــوې؟ مــوږ سره چې ګرځې، داسې مزې به کوې.

ځيرک او ګلوزرې وخندل. ځيرک حيران و چې دا نو څنګه کېدای شي چې څوک دې تېرو وختونو ته وروګرځي يا داسې وخت ته سفر وکړي چې لا راغلی نه دی.

ګلوزرې د روضې جنوب خوا ته والوته. د غره په لمنو کې ډېر خلک مېلې ته راوتــلي وو. په يوه نسبتاً هوار ميدان کې د بزکشۍ مسابقه وه. پهلوانان پر دنګو غښتلو آسونو سپاره وو او هر چا هڅه کوله چې سخی د ميدان له دايرې څخه راپورته کړي او تر هاغه بېرغــه پورې يې يوسي چې د ميدان په بل سر کې ولاړ و. د ميدان شاوخوا ته ډېر خلــک ناســت

وو. سخت شور ماشور و. هر چا خپل د خوښې لوبډله په نارو او چکچکو تشویقوله.

ځیرک وېږی و.

خو په ښه وخت کې وږی شوی و.

تا خو به سمنک خوړلي وي؟

اکثره خلک چې مېلې ته راغلي وو، سمنک یې ورسره راوړي وو. ځیرک د یوې کورنۍ مېلمه شو. خوندور خواږه سمنک یې وخوړل. ځیرک پوښتنه وکړه چې سمنک څنګه جوړېږي.

هغې مېرمنې چې ځیرک ته یې سمنک ورکړي وو، وویل: د ژمي په آخرو شپو کې غنم په یوه پتنوس کې اچوو او په یوه ګرم ځای کې یې ساتو، هره ورځ لږ لږ اوبه وربانديې شیندو. غنم شنه کېږي. بیا د نوروز په شپه یې شنې پاڼې په بیاتي غوڅوو. د غنمو دانې د کوفتې له ماشینه تېروو. وروسته یې له صافې تېروو چې د غنمو پوستکي ایسته شي. بیا اوبه او اوړه ورسره ګډوو. بیا یې په لوی دېګ کې اچوو او له ماخستنه تر سهاره پورې یې پر نغري پږدو. ښځې او نجونې په نوبت سره په دېګ کې څمڅۍ وهي چې ببخ یې ونه سوځي. دا نو ښه مېله هم وي. ښځې دایره وهي او ورسره دا سندره وايي چې:

سمنک در جوش ما کفچه زنیم

دیګران در خواب ما دفچه زنیم

ګلوزرې ځیرک ته ورو دکه ورکړه، ویې ویل: څنګه په سمنک داسې شخوند وهې او زما خوراک دې هېر کړی دی.

ځیرک موسکی شو، ویې ویل: رښتیا وايې. ما چې هغه د زمري او چنګابښ دایرې ولیدې، هر څه رانه هېر شول.

څو شیبې وروسته یې وویل: هو رښتیا، له سمنګان څخه چې بلخ ته تلو، دوې کیسې مې درته وویلې. یوه یې د هماغه الوت وګڼه، بله یې په دې سفر کې حساب کړه.

ګلوزرې په خندا وویل: امممممم! تا خو سم حساب راپسې نیولی دی. هاهاهاها. بل سفر ته تیار شه.

ځیرک له مېرمنې مننه وکړه او د ګلوزرې پر څټ سپور شو.

ګلوزرې چې څنګه والوته، ويې ويل: وږې يمه. هله نو خوراک مې راکړه.

ځيرک وويل: مالګه دې په کې وي که نه؟

ګلوزرې وويل: که د سمنک غوندې خواږه وي خو مالګه نه غواړي.

ځيرک وويل: سمه ده. کيسه داسې ده چې يو پاچا و، درې يې لوڼې وې. يوه ورځ پاچا له لوڼو څخه پوښتنه وکړه: زه دربانديې ګران يم؟

تولو لوڼو يې وويل: خود راباندې ګران يې.

پاچا پوښتنه وکړه: څومره درباندې ګران يم؟

مشرې لور يې وويل: د الماس غوندې راباندې ګران يې.

منځوۍ لور يې وويل: د ياقوت په شان راباندې ګران يې.

کشرې لور يې وويل: لکه مالګه راباندې ګران يې.

پاچا کشرې لور ته غوسه شو چې مالګه نو څه شی دی؟ تر مالګې ارزانه او بې ارزښته شی هم شته؟

لور يې له کوره وشړله.

نجلۍ ولاړه، ولاړه، ولاړه، يوې بلې پاچاهۍ ته ورسېده. دا نو ډېره ښايسته وه. سترګې يې د آسمان په رنګ نيلي وې، ويښتان يې د سرو زرو په شان زرين وو او پخپله تکه سپينه.

د بلې پاچاهۍ شاهزاده په ښکار پسې راوتی و. د غره په لمن کې يې يوه غرڅه وليده. له آسه کښته شو. ورو ورو روان شو. غرڅې ته ورنږدې شو. غشی يې په لينده کې کېښود. نښه يې برابره کړه. لا يې غشی نه و خوشی کړی چې نجلۍ غرڅه په يوه وړه تيږه وويشته. غرڅې منډې کړې او د شاهزاده غشی خطا ولاړ.

شاهزاده سخت په غوسه شو. د نجلۍ خوا ته يې منډې کړې خو څنګه چې ورورسېد او د نجلۍ سترګو ته يې وکتل، پرې مين شو. نجلۍ هم داسې ښايسته ځوان کله نه و ليدلی.

هغه هم پرې مينه شوه.

شاهزاده نجلۍ د خپل پلار ماڼۍ ته بوتله او واده يې ورسره وکړ.

کلونه تېر شول. نجلۍ په پلار او خويندو پسې ډېره خپه شوې وه. يوه ورځ يې مېړه ته وويل چې هغوی مېلمانه کړي. نجلۍ وويل چې پخلی به زه پخپله کوم.

پلار او خويندې يې راغلې.

نجلۍ نو هر رقم خواړه پاخه کړي وو او پاچا هم سخت وږی و ځکه چې ډېر مزل يې کړی. خو د هر شي څکه چې به يې وکړه، تندی به يې تريو شو. په آخر کې يې وويل: دا شيان کوم نالايقه آشپز پاخه کړي دي. هېڅ خوند په کې نشته.

لور يې کوټې ته راننوته، ويې ويل: پلاره! ما چې درته وويل لکه مالگه راباندې گران يې، ته غوسه شوې. اوس د مالگې په قدر پوه شوې. هرڅه چې بې مالگې وي، بې خونده وي.

پاچا په خپل کار پښېمانه شو او لور يې پر تندي ښکل کړه.

گلوزرې وويل: ډېره ښکلې کيسه. خو دا ووايه چې دا دومره کيسې دې څنگه زده کړې دي؟

ځيرک وويل: انا به مې هره شپه راته کيسې ويلې. يوه نيمه کيسه مې له پلاره زده کړې ده او ځينې مې په کتابونو کې لوستې دي. اوهو! دې ته وگوره. د بوډۍ ټال. واه، څومره ښايسته رنگونه لري، بنفش، سور، نارنجي، زيړ، آبي، زرغون.

گلوزرې وويل: امممم. ځکه خو يې ځينې خلک زېړه زرغونه بولي.

گلوزرې د بوډۍ ټال خوا ته والوته. پرې کېناسته. په ټاليو يې پيل وکړ. هغې او ځيرک دواړو په لوړ غږ نارې کولې:

ټال ټال ټالۍ وهم

شپېلۍ وهم شپېلۍ وهم
ټال ټال ټالۍ وهم
شپېلۍ وهم شپېلۍ وهم

دا نو داسې ټال نه و لکه موږ او تاسو چې په کې ټالۍ وهلې دي. د دې هره ټالۍ له يــوه غره څخه تر بل غره پورې وه. ښې ډېرې ټالۍ يې ووهلې او بيا گلوزرې ځيرک تر لاســه ونيوه او کله چې ټال د غرب خوا ته روان و، ټوپ يې ورنه وکړ. دواړه په هوا کــې چټــک روان وو او بيا د يوې ورانې غونډۍ پر سر ودرېدل. د غونډۍ په بېخ کې غارونه وو لکــه د آی خانم په غونډۍ کې چې وو.

گلوزرې وويل: دا طلا تپه ده، د جوزجان ولايت. هاغه سړک وينې؟ دا سړک له شــبرغان څخه آقچې ته غځېدلی دی. پنځوس کاله مخکې چې دغه سړک جوړېده، لــه دې غونــډيو څخه يې ورته خاورې وړلې. رښتيا تر هغه وړاندې لرغونپوهانو له دې ځايه داسې لوښي موندلي وو چې څلور زره کاله پخواني وو. نو بيا چې د دې غونډۍ خاورې يې د ســړک جوړولو ته وړلې، لرغونپانو حکومت ته وويل چې دا لرغونې سيمه ده او بايد غرض پرې و نه کړي. نژدې و چې د سړک جوړونې بلډوزر هغه قبر وران کړي چې ډېرې طلاوې په کې پرتې وې. خو ښه شوه چې کار يې بند کړ. بيــا لرغونپوهــان راغلــل او کينــدنې يــې وکړې. په همدې کې دلته يو قبر پيدا شو چې له سرو زرو ډک وو. ورپسې يې پنځه نــور قبرونه هم راوسپړل. پوهېږې چې څومره سره زر يې پيدا کړل؟

ځيرک وويل: نه. نه پوهېږم. ډېر به وو.

گلوزرې وويل: ډېر نه، بيخي ډېر. د سرو زرو يوويشــت زره ټــوټې. غــاړکۍ، امېلونــه، کمربندونه، بنگړي او ډېر نور طلايي شيان. لرغونپوهانو لا اووم قبر نه و لوڅ کړی چــې جنگونه پيل شول. دوی خپل کار بس کړ. موندل شوې طــلاوې يــې د افغانســتان مــلي موزيم ته وسپارلې او پخپله ولاړل. بيا په جنگونو کې خلکو نــور قبرونــه لــوټ کــړل او موندل شوي شيان يې خرڅ کړل.

له طلاتپې څخه موندل شوې طلاوې

ځیرک وویل: نو دا طلاوې چا په قبرونو کې اېښې وې؟

ګلوزرې ځواب ورکړ: دا طلاوې د دوه زره کاله پخوا وې. هاغه مهال دلته د کوشانیانو او اشکانیانو حکومتونه وو. دا د هغې زمانې سلطنتي قبرونه وو. هغوی به له مړو سره د هغوی ګاڼې هم ښخولې. په دې طلاوو باندې عجیبې کانې وشوې. کله چې جنګونه ډېر سخت شول، ډاکټر نجیب جمهور رییس و. هغه دا طلاوې لـه مـوزیم څخـه یـوړې او د افغانستان بانک په تکاوۍ کې یې په یوه لوی اوسپنیز صندوق کې بندې کړې. د صندوق کیلي داسې جوړه شوې وه چې اوه ټوټې کېدې او که یوه ټوټه یې هم کمه وای، چـا نـه شوای خلاصولی. ده د کیلي هره ټوټه یو یو اعتباري کس ته ورکړه. وروسته بیا دا کسان نورو هېوادونو ته ولاړل. د کابل د چور په وخت کـې ډېـرو کسـانو کوښـښ وکـړ چـې صندوق مات کړي او طلاوې یې وباسي خو بریالي نه شول. بیا شپاړلس کاله مخکې چې نوی حکومت جوړ شو، هغه کسان چې د کیلي ټوټې ورسره وې، راغلـل او صـندوق یـې خلاص کړ. ته پوهېږې چې د دنیا خلک دې لرغونو آثارو ته څـومره د قـدر پـه سـترګه ګوري؟ د دې طلایي ګنج ساری په ټوله دنیا کې نشته. اوس دغه آثار د نړۍ په مختلفـو هېوادونو کې ننداريې ته اېښودل شوي دي. دا د افغانستان خورا ډېر مهـم لرغـوني آثـار دي.

ځیرک هم خوشحاله و چې دومره مهم او قیمتي آثار لوټ شوي نه دي او هم په دې خپه و چې ولې زموږ خلک د خپلو لرغونو آثارو په قدر نه پوهېږي.

دی په همدې چورت کې و چې یو غږ یې واورېد: سلام علیکم. قنداق سن.

شا ته یې وکتل. یو سړی چې برګه چپنه یې په تن او سره خولۍ چې په تور تار ګلونه په کې ګنډل شوي وو، پر سر یې وه. ورسره د ځیرک په عمر یوه نجلۍ هم غونـډۍ تـه پـه ختو وه.

ځیرک هم سلام وکړ.

سړي وویل: ته هم لکه چې د بهشتې بېګم غوندې غواړې هرڅه په خپلو سترګو ووینې؟

نجلۍ وويل: بهشته بېګم زما نوم دی. ما په کتاب کې د طلا تپې په اړه يو مطلب لوستی و. بيا مې پلار ته وويل چې ما طلا تپې ته بوځه.

ځيرک هم ځان ورته معرفي کړ او ويې ويل چې غواړي د وطن لرغوني او ښايسته ځايونه وګوري. بهشتې بېګم ايله دومره معلومات درلودل چې په طلا تپه کې د لرغونو زمانو د طلاوو خزانه پيدا شوې وه. ځيرک هغه خبرې ورته وکړې چې له ګلوزرې نه يې اورېدلې وې.

بهشتې بېګم او پلار يې د ده خبرو ته په ځير غوږ نيولی و.

دوی د خپل کور کلي او کورنيو په اړه هم خبرې وکړې. دوی د غونډۍ له سره ورو ورو کښته شول. د غونډۍ په بېخ کې غارونو او کندو ته تم شول او په ځير يې ورته وکتل.

بيا د بهشتې بېګم پلار وويل: ته خو مسافر يې نو شپه به زموږ مېلمه شې.

ځيرک ګلوزرې ته وکتل. هغې ورته په سترګو اشاره وکړه چې ويې منه.

هلته لاندې د بهشتې بېګم دوی موټر ولاړ و.

ځيرک ورسره روان شو او درې واړه موټر ته وختل.

د بهشتې بېګم دوی کور په شبرغان کې و. ځيرک پوهېده چې شبرغان د جوزجان ولايت مرکز دی او زياتره اوسېدونکي يې اوزبيکان دي.

کور ته چې ورسېدل، پلار بهشتې بېګم ته وويل: لورې! د قوشخانې ور خلاص کړه.

ځيرک پوه شو چې قوشخانه، د مېلمنو کوټې ته وايي.

اوږده کوټه وه. پر غولي يې ښايسته غالۍ هوارې وې. ځيرک چې پر غالۍ پښه کېښوده، غالۍ ورته متفاوته ښکاره شوه، نرۍ خو ډېره نرمه. د توشکو او بالښتونو پوښونه هم د غاليو وو. پر دېوال يوه هېنداره ځړېدلې وه چې چارچاپېره يې د غالۍ ګلداره چوکاټ و.

ځيرک چې کېناست، د غالۍ څنډه يې پورته کړه. پر مخ او شا يې لاس تېر کړ. ويې ويل:

ځومره پسته او سپکه ده.

بهشتې بېگم وويل: دا مَور غالۍ ده، له ورېښمو يې جوړوو ځکه داسې نرمه ده.

ځيرک پوښتنه وکړه: پخپله يې جوړوئ؟

بهشتې بېگم ځواب ورکړ: خود. چای به وڅښې چې دمه دې جوړه شي، بيا به دې کارګاه ته بوځم.

پلار يې وويل: آفرين لورکۍ. هله نو اول چای راوړه.

د غالۍ اوبدلو کارګاه له لرګيو جوړ شوی لوی چوکاټ و. ډېر کلک تارونه په عمودي ډول په کې تېر شوي وو. د بهشتې بېګم مور ورته ناسته وه د مختلفو رنګونو وړۍ يې ځنګ ته پرتې وې. هغې به کله يو رنګ او کله بل رنګ وړۍ د عمودي تارونو په منځ کې تېرولې او په يوه اوسپنيز ږمنځ به يې ټکولې چې ټينګې شي.

دا اول وار و چې ځيرک د غالۍ اوبدلو کارګاه ليدله.

د شپې ډوډۍ قابلي پلاو و. وريجې، مميز، او غوښې سره ګډې پخې شوې وې. وريجې نو داسې پستې وې لکه سپنج خو ډېرې غوړې هم وې. ځيرک چې ګوله خولې ته نږدې کړه، يو خوندور وږم يې احساس کړ چې له وريجو پورته کېده.

بهشتې بېګم وويل: مورې وريجې د کونځلو په تېلو کې پخوو.

تر ډوډۍ وروسته ځيرک بهشتې بيګم او پلار ته يې د هغو ځايونو کيسې وکړې چې په دې ځو ورځو کې يې ليدلي وو. پنجشېر، د نوشاخ ځوکه، د پامير غرونه، د شيوا جهيل، آی خانم، کندوز، تخت رستم، بلخ ....

بهشتې بېګم به د هر څه په اړه پوښتنې کولې او ځيرک به ورته ځوابونه ويل. د دوی مجلس دومره خوږ و چې د وخت په تېرېدو بيخي پوه نه شول.

بهشتې بېګم وويل: کاش ما هم داسې ځايونه ليدلي وای.

د ځیرک غوږو ته د ګلوزرې غږ راغی: ورته ووایه چې له پلاره دې اجازه واخلي او راسره ولاړه شي.

ځیرک چې دا خبره ورته وکړه، د بهشتې بېګم پلار پوښتنه وکړه: رښتیا ته پخپله دلته لــه چا سره راغلی یې؟

ځیرک ته د ګلوزرې آواز وویل: سپینه خبره ورته وکړه.

ځیرک چې د ګلوزرې کیسه وکړه چې څنګه له هګۍ څخه راووته او څنګه یې دی تر دې ځایه راوړی دی، بهشتې بېګم وویل: نو هغه اوس چېرې ده؟

له انګړه آواز راغی چې زه دلته یم.

درې واړه انګړ ته ورووتل. د بهشتې بیګم خوله له حیرانۍ وازه پاتې وه. پــلار یــې هــم حیران حیران ورته کتل.

د بهشتې بېګم پلار وویل: تاسې کوټې ته ورننوځئ، زه له ګلوزرې سره یو څــو خــبرې لرم.

ځیرک او بهشته بېګم څو دقیقې په کوټه کې یوازې ناست وو.

بیا د بهشتې بېګم پلار راغی. ځیرک او بهشتې ورته وکتل. بهشتې په زړه کې ویل: کــاش ما ته اجازه راکړي.

پلار یې موسکی شو او ویې ویل: ګلوزرې وویل چې د رخصتۍ په پای کې به دې بېرته راولي. نو اوس خپلې کوټې ته ورشه، ویده شه چې سبا به له خیره په سفر ځې.
بهشته بېګم ولاړه خو تر ډېره وخته ویښه وه. د سبا د سفر چورتونه یې وهل. په زړه کې یې تېرېدل چې د ګلوزرې پر څټ کېناستل او هوا ته پورته کېدل به څومره خوندور وي. خو خوب نو تر هر شي زورور وي. په آخر کې یې سترګې سره ورغلې او ویده شوه.
سهار ځیرک او بهشته بېګم د ګلوزرې پر څټ سپاره شول. ګلوزرې والوته. بهشته بېګم نو داسې زړوره وه چې هېڅ ونه وېرېده.

ګل‌وزرې چې ښه په هوا شوه، ویې ویل: دا وار سفر مو لږ اوږد دی او زه وږې یمه.

بهشتې بېګم وویل: وی. زما خو بیخي هېره شوه چې تا ته ډوډۍ درکړم.

ګل‌وزرې وویل: زما خوراک ځیرک ته معلوم دی.

کله چې بهشته بېګم پوهه شوه چې د ګل‌وزرې خوراک کیسې دي نو ویې ویل: دا خو آسانه خبره ده. زه به درته د اوزبیکي ژبې یوه کیسه ووایم.

و نه و یو سپین ږیری و. هغه درې زامن لرل. یوه ورځ دې سپین ږیري خپلو زامنو ته وویل: ګرانو زامنو! تاسو درې واړو ته یوه اندازه پیسې درکوم. تاسې په درېو لارو لاړ شئ او په دې پیسو آبادي وکړئ. کله چې مو آبادي خلاصه شوه، بېرته راشئ.

درې واړو زامنو د سهار لمونځونه وکړل، چای یې وڅښل او ووتل. هر یو یې په بېله لاره ولاړ.

مشر زوی یې ولاړ، ولاړ، ولاړ او یوې دښتې ته ورسېد. په دښته کې یوه څلور لارې وه. ده په ډېرې خوارۍ هلته یوه ماڼۍ جوړه کړه. له هرې خوا به چې کاروانونه راغلل، د ماڼۍ له یوې خوا به ورننوتل او له بلې خوا به یې وتل .

دوهم زوی له سیمې ووت. ډېره لاره یې ووهله. له غرونو او دښتو واوښت، په سیندونو پورې شو او له ځنګلونو تېر شو. په آخر کې داسې ځای ته ورسېد چې ښه ښایسته هوا او خوږې اوبه یې وې، باغونه او چمنونه په کې وو. ده هلته یوه ماڼۍ جوړه کړه. دلته به هم چې کاروانونه له هرې خوا راتلل، په دې ماڼۍ کې به تېرېدل.

درېیم زوی تله، تله، تله یوه ښار ته ورسېد. هلته هر څوک په خپل کار و بار پسې روان وو. یو سړی راغی او له دې ځوان نه یې پوښتنه وکړه چې ته څوک یې؟ له کومه ځایه راغلی یې؟ چېرې ځې؟

ده وویل: زه ستاسو نابللی مېلمه یم. له بل ښاره راغلی یم. په دې ښار کې مسافر یم .

سړی وویل: نو نن شپه به زما مېلمه شې.

ځوان یې کور ته بوت. ښه مېلمستیا یې ورکړه او د شپې تر ناوخته پورې یې ورسره کیسې وکړې.

ځوان هم د خپل ښار او پلار کیسه ورته وکړه او ویې ویل چې ولې یې دومـره اوږده لاره وهلې ده. دوی تر ډېره وخته پورې کیسې وکړې او ښه سره ملګري شول. هغه ځوان بیـا دی خپلو نورو ملګرو ته معرفي کړ. دوی ډېرې شپې ورځې سره تېرې کړې او د یـو بـل په خوی بوی ښه پوه شول نو ملګرتیا یې ټینګه شوه.

ډېره موده وروسته، درې واړه ورونه بېرته کور ته راغلل.

پلار یې ورته وویل: اوس به نو زه درسره لاړ شم او د هر یوه آبادي به وګورم.

د مشر زوی ماڼۍ یې ولیده چې پـه وچ ډاګ کـې ولاړه وه او یـوازې کاروانونـه ځنـې تېرېدل. د دوهم زوی ماڼۍ یې ولیده چې په شنه سمسوره سیمه کې یې جـوړه کـړې وه خو په دې ماڼۍ کې هم هېڅ څوک نه وو.

بیا نو له کشر زوی سره بل ښار ته ولاړل.

دوی چې څنګه هغه بل ښار ته ورسـېدل، لـه هـرې خـوا څخـه د درېـیم زوی ملګـري راورسېدل. ټولو د هغوی هرکلی وکړ. هر چا ورته مېلمستیا وکړه. پلار او زامن یـې لـس پنځلس شپې هلته تېرې کړې. ډېر قدر او عزت یې وشو. ښې کیسې او ښـې خـبرې یـې واورېدې.

دوی چې بېرته خپل کور ته ولاړل، درې واړه زامن دې ته منتظر وو چې پـلار بـه د چـا آبادي خوښوي.

مشرانو ورونو په زړه کې ویل چې دا کشری ورور خو مو هېڅ آبـادي نـه وه کـړې نـو ګټونکی به موږ یو.

خو پلار یې وویل: اصلي آبادي د ملګرتیا جوړول دي، د دوسـتانو پیـدا کـول دي، نـه د ماڼیو جوړول.

ګل‌وزرې وویل: ډېر ښه. نو زه چې ګورم ته او ځیرک هم په آبادۍ کې تکړه یـئ. تاسـې دواړه ښه پوهېږئ چې څنګه دوستي او ملګرتیا جوړه کړئ. ښه نـو اوس ځانونـه ټینـګ

کړئ.

په هوا کې يو ټونل ښکاره شو. ټونل ډېرې کړۍ درلودې، لکه د بنګړيو درځنونه چې ځنګ په ځنګ کتار وي. د ټونل کړۍ هم د بنګړيو غوندې په مختلفو رنګونو وو. سپينې، تورې، سرې، شنې، زېړې ...

دوی چې په ټونل کې ورانديې تلل، له مختلفو رنګونو مختلف آوازونه راتلل. کله د خندا او خوشحالۍ شور او ځوږ، د ډول درزا او د اتڼونو دربا او کله د تورو شرنګا او د وير او ژړا آوازونه؛ کله د ودانولو غږ او کله د ورانولو؛ يو ځای کې د برم او وياړ غږونه او بل ځای کې د شرم او خجالت؛ چېرته د ښېرازۍ او آبادو فصلونو آواز او چېرته د وچکالۍ او قحطۍ.

دوی ډېر مزل وکړ او بيا د لوړو غرونو په منځ کې يوې درې ته کښته شول. ګلوزرې ځيرک او بهشتې بېګم ته وويل: تاسې د دې ځای ننداره وکړئ، زه به وروسته درپسې راشم.

په دره کې د رڼو اوبو سيند بهېده. يو بل وړوکی سيند چې له تنګې درې راغلی و، په همدې ځای کې له دې بل سيند سره يوځای کېده. يو هوار خو خام سړک له شرق څخه غرب ته غځېدلی و. له لرې د آسونو د پښو دربا راغله. ځيرک او بهشتې بېګم د غږ لوري ته وکتل. يو لوی لښکر راروان و. د آسونو د ځغاستې په وجه دوړې هوا ته پورته شوې وې.

درزه درزه درزه.

له لرې څخه د ډول غږونه پورته شول. ورسره د سورنې آواز هم ملګری شو. بيا له لرې څخه يو چا نارې کړې: اې د خدای بندګانو! سلطان غياث الدين محمد بن سام او فاتح لښکر يې راورسېدل.

د خلکو شور او ځوږ په هوا کې خور شوه.

بيا ډول وډنګېده.

جارچي وويل: اې خلکو! زموږ سلطان، د الله په فضل سره غزنی فتح کړ.

پر آسونو د سپرو جنګياليو لښکر وار په وار سره رانژدې کېده.

د غونډيو پر سر له دوه پوړيزو کورنو او کلاګانو څخه ډلې ډلې خلک راووتـل. د خلکـو جامې بل رقم وې. اوږده کميسونه چې ګردې لمنې يې وې او د ښځو د جامو غونـډې پـه ملا کې پرکونه لرل. کميسونه په سپين رنګ خو پرتوګونه په نورو رنګونو. ټول ږيـرور او پګړۍ والا. په پښو کې يې له لرګيو څخه جوړې کڼاوې او په ملاوو پورې يې سـاتوې او تورې.

خلک د سيند پر غاړه لوی جومات ته نژدې راټول شول او لښکر هم راورسېد. د لښکر پـه سر کې دوه هډور سړي روان وو او ورپسې درې نور دنـګ او متـور ځوانـان چــې دوه بيرغونه يې په لاسونو پورته نيولي وو. د دوی پر ټټرو د اوسپنې زغـرې ښــکارېدې او د ځينو پر سرونو د زغرو خولونه وو.

خلکو نارې کولې: الله اکبر، الله اکبر.

دوه په عمر پاخه کسان وروړاندې شول او د هغو دوو کسانو د آسونو قيضې يې ونيولې چې تر ټول لښکر وړاندې روان وو. هغوی له آس څخه راکوز شول. له څـو تنـو سـپين ږيرو سره يې په غېږه ستړي مه شي وکړه.

ټولو خلکو نارې کړې: خدای مو راوله! ستړي مــه شــۍ ســلطان غيــاث الدينــه او زړور معزالدينه!

ورپسې نور لښکريان هم له آسونو څخه راکوز شول. د چا په لاس کې توره، د چا په لاس کې سانګه يا نيزه او له چا سره غشي او ليندۍ.

يوازې هغه دوه تنه چې بيرغونه يې په لاسو کې وو، هماغسې پر آسونو ناست وو.

سلطان غياث الدين د سيند غاړې ته ورغی. پر يوې تېږې کېناســت. خـول او زغـره يــې وايستل او څنګ ته يې کېښودل. له څرمنو جوړې اوږدې موزې يــې لــه پښــو وايســتې.

لستوڼي يې رابډ وهل. اودس يې وکړ. په ځادر يې مخ لاس وچ کړل. بيا د جومات خوا ته ولاړ. جومات له پخو خښتو جوړ و. انګړ يې په هوارو تيږو پوښلی و.

سلطان غياث الدين د جومات په برنډه کې دوه رکعته نفل لمونځ وکړ.

سپاهيان د سيند په غاړه کې کېناستل. په ټوکو او خنداو سره يې مخونه پـرې مينځـل. د لارې ګردونه يې له مخونو لرې شول.

بهشتې بېګم وويل: ځيرکه! دا نور څه رقم کالي دي؟ څومره پېر دي.

ځيرک او بهشته بېګم د يوه سپاهي خوا ته ورغلل. د هغه په څنګ کې يو رقم کالي پراتــه وو چې لستوڼي يې نه وو او د ګرېوان په ځای کې يې يوازې يــو ګــرد ســوری پــه کــې ښکارېده. ځيرک کالي ته لاس يووړ چې راپورته يې کړي خو ډېر درووند و نو بېرتــه يــې کېښود.

سپاهي ورته وخندل، ويې ويل: زلميه! ته به هم زموږ غوندې پهلوان شې او همداسې زغره به اغوندې.

ځيرک وويل: زغره خو د اوسپنې وي خو دا له بل شي نه جوړه شوې ده.

سپاهي وويل: امممم. بالکل. د اوسپنې زغره په ډېرو پيسو جوړېږي. دا مـوږ پخپلــه د غوا له څرمنې جوړوو. د غوا د څرمنې پر دواړو مخونو باندې ښه پرېمانه پَخته ږدو، بيــا يې پر مخ باندې ټوکر ګنډو. پوهېږې! دا چې واغوندو هېڅ غشی ورنه نــه شي تېرېــدای. غزنی مو د همدې زغرو په برکت ونيو. دوی چې څومره د غشو وار راباندې وکـړ، مــوږ ټول سپاهيان د دېوال غوندې د يو بل په څنګ کې ولاړ وو او غشيو راباندې کار نه کاوه.

له جومات څخه يو درووند غږ راغی:

بسم الله الرحمن الرحيم. نصر من الله و فتح قريب.

ځيرک او بهشته بېګم ژر ژر د جومات خوا ته ورغلل.

ډېر خلک د جومات په غولي کې راټول وو. ښځې او نجونې د شا و خوا غونډيو د کلاگانو بامونو ته ختلې وې او د سلطان ننداره يې کوله.

سلطان د جومات په برنډه کې ولاړ و. هغه په لوړ غږ وويل:

عزيزانو!

د الله تعالی په فضل او مرحمت او ستاسو د دعاگانو په برکت مو غليم مات کړ.

ټولو خلکو د الله اکبر نارې وکړې.

سلطان بيا د هغه بل هډور پهلوان پر اوږه لاس کېښود چې د لښکر په سر کې له ده سره جوخت روان و. سلطان په موسکو شونډو هغه ته وکتل او ويې ويـل: زمـا مېړنـی ورور معزالدين خان دې د الله تعالی په حفظ کې وي، د ده سپاهيانو توره وکـړه او غزنـی يــې فتح کړ. د همدې فتحې په خاطر به دلته د دې جومات په څنډه کې يـو مينـار جـوړوو. داسې مينار چې مثال به يې په ټوله دنيا کې نه وي. نه به يې په جگوالي کې سـيال پيـدا شي، نه يې په ښکلا کې. دا مينار به زموږ د فتحې نښه وي. بله غزا به مو په هندوسـتان کې وي. که خدای کول، اسلام به د هندوستان هغو ځايونو ته رسوو چې لا تر اوسه هــم خلک په کې د بتانو عبادت کوي.

د الله اکبر نارې بيا پورته شوې.

پر سبا يې سلطان په نويو جامو کې راغی. اوږده توره چينه چې زري چرمې په کې گنډل شوې وې، گرده اوږده خولۍ چې يو غټ فيروزه‌يي غمی په کې ټومبل شوی و. خورا ډېر خلک د جومات شاوخوا ته راټول وو. د جومات له دېوال سره نژدې ډېرې پخــې خښــتې، خاوره او گچ کوټه شوي وو.

مولوی د قرآن شريف يوه سوره تلاوت کړه او بيا يې دعا وکړه.

يوه په عمر پاخه سړي پر ځمکه کرښې وايستې. له کرښو څخه يو لوی اته گــوټيز شــکل جوړ شو. د دې شکل ټول گوټونه سره يو شان وو. خلکو په کار پيل وکړ. چا په هغو ژيو

چې د وزې له پوستکي جوړ وو، له سيند څخه اوبه چلولې، چا خاوره او گچ خيشتول، يو دوه تنه د اته گوټيز شکل په منځ کې ولاړ وو. چا ورته خښتې ورکولې، چا په خټينو تاليو کې لندې خټې او گچ ورته رسول او هغوی خښتې د يو بل په څنگ کې منظمې لگولې.

يو دنگ مينار جوړ شو. دومره دنگ چې ځيرک او بهشتۍ بېگم هېڅ کله دومره دنگ مينار نه و ليدلی. مينار په بېخ کې اته گوټيز و خو بيا وروسته گرد شوی و او څو پوړونه يې لرل. مينار چې څومره پورته کېده هماغومره به نری کېده. د مينار پر دېوالونو له پخو خښتو څخه ښکلي هندسي شکلونه کښل شوي وو. په پاسنۍ برخه کې يې د شهادت کلمه او د قرآن کريم څو آيتونه په خښتو سره ليکل شوي وو او بيا په نيلي رنگ رنگول شوي وو.

دا هر څه ځيرک او بهشتۍ بېگم ته داسې ښکارېدل لکه په ټلويزيون کې چې د فلم صحنې ژر ژر تېرې شي. دوی د څو مياشتو کار په څو شېبو کې وليد.

مينار چې جوړ شو، ټولو خلکو له لاندې ورته کتل او لاسونه يې د سرونو شا ته نيولي وو چې لونگۍ يې ونه لوېږي. سلطان بيا راغی او معمارانو ته يې له څرمنو نه جوړه يوه يوه کڅوړه ورکړه. کڅوړې له سرو زرو ډکې وې. پر کارگرانو يې هم د سرو زرو سيکې ووېشلې.

ځيرک يو وارې په لوړ غږ وويل: اوهو! دا خو مينار جام دی. ما په ټلويزيون کې ليدلی و. دا مينار په غور کې دی. بهشتۍ! ته پوهېږې چې دا څومره لوړ دی؟ ٦٥ متره لوړ دی.

شاوخوا ته ولاړو کسانو ځيرک او بهشتۍ بېگم ته په رډو سترگو وکتل.

يوه يې وويل: وا هلکه! دا ټلبيزون يې لا څه شی دی؟ متر يې لا څه بلا ده؟

ځيرک کټ کټ وخندل، ويې ويل: ټلبيزون نه، ټلويزيون. تاسې يې نه پېژنئ؟ په ټلويزيون کې خبرونه وايي، فلمونه په کې ښيي، کارټوني فلمونه او ښکلې خپرونې.

هغه سړي وويل: دا څه گډې وډې وايې؟ اوهو! دا د تاسو جامې خوم بل ور دي.

بل سړي وويل: رښتيا وايې. ژبه يې بدله ده. پېريان خو به نه وي؟ کسم ده چې پېريــان دي.

يو دم نارې شوې: وا خلکو! پېريان دي. پيريان دي.

خلک ورو ورو شا ته لاړل. چا توبې ايستلې، چا بسم الله الرحمن الرحيم ويل، چا پر خوله لاس ايښی و او ځو کسانو خو منډې واخيستې.

سلطان په لوړ غږ وويل: دا څه شور مو جوړ کړی دی؟ څه خبره ده؟

هغه د ځيرک او بهشتې بېګم خوا ته روان و. خلک لږ په شا شول او سلطان تــه يــې لاره ورکړه.

د ځيرک او بهشتې بېګم رنګ الوتی و. زړونو يې ټکان کاوه. سترګې يې رډې راختلې وې.

سلطان يې مخې ته ودرېد.

د ځيرک په څنګ کې ولاړ سړي وويل: زموږ سلطانه! ورته وګوره! کالي يــې بــل ډوږ دي. خبرې يې زموږ غوندې نه دي. د پېريانو اولاد به وي.

سلطان پوښتنه وکړه: زلميه! څوک يې؟

ځيرک په لړزانده غږ وويل: زه ځيرک يم. له کابل نه راغلی يم.

سلطان وويل: ځيرک؟ دا نو څه رقم نوم دی؟

هغه بل سړي وويل: صاحبه! د پېريانو ژبه کوي، وايي ما دا مينار په ټلبيزون کې ليــدلی، ټلبيزون و که څه بلا وه.

ځيرک وويل: ټلويزيون.

سلطان پوښتنه وکړه: په کابل کې مو حاکم څوک و؟

ځيرک وويل: حاکم؟ هلته خو جمهور رييس دی، حاکم نشته. خلکو په انتخاباتو کې خپل

جمهور رییس وټاکه.

د سلطان سترګې تنګې شوې، ویې ویل: جمهور رییس یې لا څه شی دی؟

په همدې کې ګلوزرې د ځیرک په څنګ کې کېناسته او ویې ویل: ژر کوئ! هله راسپاره شئ!

ځیرک او بهشتي بېګم د ګلوزرې پر څټ ورټوپ کړل او ګلوزرې د سترګو په رپ کې په هوا شوه.

څو دقیقې وروسته ګلوزرې په هوا کې دوره وکړه. کله چې دوی بېرته د هماغه ځای له پاسه تېرېدل، یوازې مینار ښکارېده، نه هغه خلک وو، نه هغه جومات، نه د غونډېو پر سر کلاګانې، نه هغه لښکر د سپاهیانو. مینار هماغسې ښکارېده چې ځیرک په ټلویزیون کې لیدلی و. یو سیند له شرق څخه غرب ته بهېده او بل له شمال څخه راغلی و او د مینار په څنګ کې سره یوځای شوي وو. یو د هریرود سیند او بل د جام سیند.

په غور ولایت کې منار جام

ځیرک او بهشته بېګم حیران وو چې دا څه کیسه ده.

ګلوزرې وویل: مه حیرانېږئ! ما نه سوه کاله پخوا وخت ته بیولي وئ. هاغه وخت ته چې د جام مینار په کې جوړېده او سلطان غیاث الدین غوري پاچا و. د هغه پاچاهي د ایران له نیشاپوره د هندوستان تر بنارسه پورې وه. دا سیمه یې د اوړي پایتخت و او ژمنی پایتخت یې زمینداور و، په هلمند کې.

ځیرک وویل: اوه! په ما کې خو دې ساه وچه کړه.

بهشتۍ بېګم وویل: څومره جالبه خلک وو. په موږ یې د پېریانو ګومان کړی و.

ټولو کټ کټ وخندل.

ګل‌وزرې وویل: پوهېږئ، دا مینار د مهندسۍ شهکار بلل کېږي. د غوریانو په وخت کې همداسې یو بل مینار په ډیلي کې هم جوړ شوی دی. قطب الدین ایبک چې د غوریانو له خوا د ډیلي حاکم ټاکل شوی و، هلته یې یو ښکلی دنګ مینار جوړ کړی و چې اوس هم شته او خلک یې قطب مینار بولي. وه پېریانو! هلئ، شاباس زما خوراک راکړئ. د څو سوه کالو سفر مې کړی دی، وږې شوې یمه.

بهشتۍ بېګم وویل: دا چې ته تېرو وختونو ته سفر کولی شې، دا ستا عادت وبولو که ستا هنر؟

ګل‌وزرې وویل: امممم، ستا خوښه چې هر څه یې بولې خو خوراک به مې نه قضا کوې.

بهشتۍ بېګم وویل: نو غوږ شه چې زه د نظامي ګنجوي د کتاب یوه کیسه درته ووایم.

وایي یو پاچا و. یوه کنیزه یې ډېره ورباندې ګرانه وه. پاچا به چې هر چېرته تله، کنیزه به یې هم بیوله. یوه ورځ پاچا ښکار ته ولاړ. یو کبلی یې ولید. پاچا نو په ښکار کې ډېر تکړه و. کنیزې ته یې وویل: ته راته ووایه چې دا کبلی څه رقم درته وولم.

د کنیزې زړه نه کېده چې کبلی وویشتل شي. نو فکر یې وکړ چې داسې څه باید ووایي چې پاچا یې ونه کړای شي او کبلی وتښتي.

کنیزې وویل: داسې یې ووله چې لاس یې په تندي پورې وګنډل شي.

پاچا یوه تیږه راپورته کړه. کبلی یې پر تندي وویشت. کبلي لاس تندي ته یووړ چې د درد ځای وسولوي. په همدې وخت کې پاچا لینده ورته برابره کړه او د غشي- وار یې ورباندې وکړ. غشی د کبلي له لاس څخه تېر شو او په تندي پورې یې ښخ شو نو د کبلي لاس په تندي پورې وګنډل شو.

پاچا ودرېد او په فخر سره يې وويل: څنګه و؟

د کنيزې زړه پر کبلي خوږ شوی و، نو ويې ويل: ته خو هره ورځ ښکار کوې نو دا دې عادت شوی دی.

پاچا ته سخته غوسه ورغله. ويې ويل: ته څنګه زما هنر عادت بولې؟

دې سره يې کنيزه وشړله.

پاچا او ساتونکي يې لاړل او کنيزه په صحرا کې پاتې شوه.

کنيزه تله، تله، تله، څو پورې چې د يوه سپين ږيري بزګر کلا ته ورسېده. بزګر نو يوازې سر اوسېده، نه يې ښځه وه او نه اولاد.

کنيزې ورته وويل: ما ته په خپل کور کې ځای راکړه. زه به درته ډوډۍ پخوم، کالي به دې مينځم او د کور نور کارونه به کوم.

بزګر نو له خدايه څه غوښتل. کنيزه يې کور ته بوتله.

په همدې وخت کې د بزګر غوا نوې لنګه شوې وه. يو ګلالی سخی يې زېږولی و. په کلا کې يو ډېر لوړ برج و. کنيزې به هره ورځ سخی پر اوږو کړ او د برج سر ته به يې وخېژاوه. ورځې او مياشتې تېرېدې. يو وخت له سخي نه غټ سخوندر جوړ شو خو کنيزې به بيا هم پر اوږو د برج سر ته خېژاوه.

يوه ورځ کنيزه د برج په سر ولاړه وه چې کتل يې پاچا له لرې څخه را روان دی. کنيزه ژر راکښته شوه او بزګر ته يې وويل چې پاچا ته دې ووايي چې غرمه همدلته وکړي.

پاچا د دوی مېلمه شو. ډوډۍ چې وخوړل شوه، کنيزې بزګر ته وويل: پاچا ته ووايه چې زما هنر دې وګوري.

کنيزې چې مخ يې پټ کړی و، غټ سخوندر يې پر اوږو کړ او د لوړ برج سر ته يې وخېژاوه.

بيا يې پر پاچا غږ وکړ: پاچا صاحب! څنګه و زما هنر؟

پاچا وخندل او ويې ويل: ته نو همداسې عادت شوې يې. هره ورځ به دې خوسی خېژولی وي.

کنيزې مخ لوڅ کړ او ويې ويل: که کنيزه د پاچا هنر عادت وبولي، ښه کېږي خو که پاچا پخپله د نورو هنر ته عادت وايي، بيا هېڅ خبره نه ده.

پاچا په خپل کار پښېمانه شو او کنيزه يې بېرته خپلې ماڼۍ ته بوتله.

ځيرک چکچې وکړې او ګلوزرې وويل: آفرين! څومره ښه کيسه وه. بس نو زما هنر ته به هنر وايې ګنې زه به هم هماغه کار وکړم چې پاچا کړی و.

ځيرک په خندا وويل: پاچا خو کنيزه په صحرا کې پرې ايښې وه خو که ته داسې وکړې نو زه او بهشته بېګم به له آسمانه ځمکې ته ولوېږو.

ټولو وخندل.

بهشتې بېګم وويل: ځيرکه! لاندې وګوره! د سلما بند.

دوی له غور څخه تر دې ځايه پورې د هري رود لــه پاســه مــزل کـړی و او پــه چشــت ولسوالۍ کې د سلما بند ته رسېدلي وو. د بند شا ته ډېرې اوبــه راټــولې وې او د بنــد د دېوال پر سر د افغانستان بيرغ رپېده. له بند څخه د برېښنا دنګې ستنې د هرات ښار تــه غځېدلې وې.

ګلوزرې د هريرود سيند له پاسه الوت کاوه. ښه وړاندې ولاړه او بيا د ســيند پــر غــاړه کېناسته. په دې ځای کې پر سيند باندې يو اوږد پل ښکارېده. پل له پخو خښــتو داســې جوړ شوی و چې ۲۲ ورخه په کې و. د هر ورخ دوو خواوو ته د خښتو پلن دېوالونه او د دېوالونو پر سر طاقونه وو.

په هرات کې د هريرود سيند له پاسه، پل مالان (عکس د ښاغلي نجيب الله مسافر)

د پله له خوا ځخه د دايرې غږ پورته شو. پله ته نژدې څو تنه ځوانان د سيند پر غاړه ناست وو. يوه يې دايره وهله او بل يې دا سندره شروع کړه:

سرِ پلِ مالان دختری ديدم

قشنگ و زيبا، او را پسنديدم

قدش بلند بود

راست ميگی؟

موهايش چنگ بود

راست ميگی؟

ځيرک او بهشته بېگم ورغلل او د هغوی په څنګ کې کېناستل. سندره خلاصه شوه. ټولو چکچې وکړې.

بهشتۍ بېگم وويل: پل مالان همدا دی؟

هغه ځوان چې سندره يې ويله، وويل: پخپله همدا دی.

ځيرک پوښتنه وکړه: دا پل چا جوړ کړی دی؟

يوه ځوان وويل: دا برزو جوړ کړی دی. برزو د فريدون پلار و او فريدون هغه څوک چې دا سندره يې زهرې ته ويلې وه.

ځيرک او بهشتۍ بېگم ته تلوسه پيدا شوه چې ټوله کيسه واوري.

هغه ځوان چې د دوی سترګو ته وکتل، پوه شو چې کيسه يې خوښه شوې ده نو ويې ويل: په ډېرو پخوا وختونو کې دلته خلک زردشتيان وو. د سيند په پورې غاړه کې د هغوی معبد و. خلک به چې معبد ته تلل، د سيند له اوبو څخه تېرېدل ورته ډېر سخت وو. برزو د دې معبد يو زاهد و. هغه اولاد نه درلود نو خدای ته خواست وکړ چې که ما ته دې اولاد راکړ نو زه به د دې سيند له پاسه يو پل وتړم. خدای ورته يو زوی ورکړ چې نوم يې فريدون شو. بيا نو برزو خپله ژمنه پوره کړه او دا پل يې جوړ کړ. فريدون چې زلمی شو، يوه ورځ يې زهره وليده چې له پلار سره معبد ته روانه ده او پر پله تېرېږي. فريدون پر زهرې مين شو او دغه سندره يې ورته جوړه کړه چې:

سر پل مالان دختری ديدم

قشنګ و زيبا او را پسنديدم

د ځيرک او بهشتۍ بېگم پر شونډو موسکا وه او کيسې خوند ورکړی و.

هغه ځوان چې دا سندره يې ويله، وويل: د دې پله په اړه يوه بله کيسه هم شته. وايي چې په پخوا وختونو کې دلته دوې خويندې اوسېدې چې يوه يې بي‌بي حوره او بله يې بي‌بي نوره نومېده. دوی ډېرې چرګې درلودې او کله چې دغه پل جوړېده، هغوی به د چرګو هګۍ ماتولې او په مصالح کې يې اچولې چې پل ښه ټينګ جوړ شي.

ځيرک او بهشتۍ د سيند په رڼو اوبو کې مخ لاس پرې مينځل.

ځوانانو وربانديې غږ وکړ: راځئ چې ډوډۍ تياره ده.

دوی غولر تروش پوخ کړی و. دا نو د هراتيانو خاص خوراک دی.

ډوډۍ چې وخوړل شوه، ځيرک وويل: سر مې ګنګس شو.

بهشتې بېګم وويل: زما هم.

ځوانانو وخندل، ويې ويل: غولر تروش دغسې دی. دا خو ډېر قـوي خـواړه دي نـو سر ورسره ګنګسېږي.

ګل‌وزرې بهشتې بېګم او ځيرک ته اشاره وکړه چې راځئ.

دوی له هراتي ځوانانو څخه مننه وکړه او له ګل‌وزرې سره والوتل.

ځيرک پوښتنه وکړه: د پل مالان دغه کيسې رښتيا دي؟

ګل‌وزرې وويل: رښتيا درواغ خو يې خدای ته معلومه ده خو دا اوسنی بڼه يې چې ده، نه سوه کاله پخوا د سلجوقي سلطان سنجر په زمانه کې جوړه شوې ده. خو تر هغې مخکې دلته يو بل پل و چې د اسلام له راتګه پخوا جوړ شوی و. ګورئ! د آريايي تمدن تر ټولـو پخوانی کتاب اويستا دی او په هغه کتاب کې راغلې ده چې هري يا اوسنی هرات د آريانـا يو ولايت و نو دلته به خامخا داسې ودانۍ وې چې تـر دوه – دوه نـيم زره کالـه پخـوا جوړې شوې وې.

دا وار نو الوت لنډ و او څنګه چې د ګل‌وزرې خبرې خلاصې شـوې د يـوه لـوی خـورا ښايسته جومات مخې ته کېناسته. دغه لوی جومات چې پر شپاړس جريبه ځمکـه جـوړ شوی دی، ۳٦۰ ګنبدې او ۴۴۴ فيل پايې لري.

ګل‌وزرې وويل: زه به لږ دمه وکړم. تاسو د هرات چکر ووهئ. زه به په يوه بل ځای کـې درته منتظره شم.

خلک د ماسپښين د جماعت لمونځ تمام کړی و او له جومات څخه راووتل. ځيرک او بهشته

بېگم د يوه لوی دېگ څنگ ته ولاړ وو چې پر بهرنۍ خوا يې د قرآن شريف آيتونه ليکل شوي وو. ديگ نو دومره لوی و چې د دوی تر قده پورته و او منځ يې ورته نه ښکارېده. له جومات څخه خلک جوپې جوپې راوتل.

څومره ډېر خلک وو!

سل نه، دوه سوه نه، پنځه سوه نه، زر نه، زرگونه کسان وو.

بهشتې بېگم وويل: ځيرکه! دا جومات به نو څومره لوی وي چې دومره ډېر کسان په کې ځای شوي وو؟

يوه سپين ږيري د دوی خبرې واورېدې، په موسکه خوله يې وويل: بچو! دا خو لا کم دي. د اختر لمانځه ته چې راشئ، بيا به يې وگورئ. يو لک کسان په دې جومات کې ځايېږي.

د ځيرک سترگې ارتې شوې، ويې ويل: يو لک کسان؟

سپين ږيري وويل: بالکل. ورشئ، د ننه يې وگورئ، بيا به يې ومنئ.

د جومات دېوالونه، گنبدې، ستنې ټول په فيروزه‌يي رنگو ښايسته کاشيو پوښل شوي وو. پر کاشيو ډېر ښکلي او ظريف شکلونه کښل شوي وو او جالبه دا چې ټولې په يوه اندازه او په يوه بڼه وې. لکه يو عکس چې زرگونه قطعې چاپ شي او ټول کټ مټ سره يو شان وي.

خلک له جومات څخه وتلي وو. جومات خالي و. بهشتې بېگم او ځيرک د جومات د لوړو گنبدو، ښکلو دېوالونو او دهلېزونو ننداره کوله.

بهشتې بېگم وويل: ځيرکه! ته پوهېږې چې دا جومات چا کړی دی؟

ځيرک د نه په معنا سر وخوځاوه.

له شا څخه يو ښځينه غږ راغی: زما گرانو! زه به يې درته ووايم.

بهشتۍ بېگم او ځيرک د غږ لوري ته مخ واړاوه.

يوه مشره ښځه وه. اوږده فيروزه‌يي رنګه چپنه يې د ګونځور کميس له پاسه اغوستې وه. د چپنې په لمن، ملا او غاړه کې په زرتارو ښايسته ګلونه ګنډل شوي وو. د ښځې مخ ګونځې و خو هېڅ بده ورسره نه ښکارېده. سترګې يې وړې وې خو له نرۍ پوزې سره يې ښې ښکارېدې. پر تندي يې د سپينو زرو ماتيکه او پر غاړه يې د سپينو زرو غاړکۍ وه چې د فيروزې غمي پرې ټومبل شوي وو.

سپين سرې ښځې وويل: ځينې خلک ګومان کوي چې دا جومات ما جوړ کړی دی خو خبره داسې نه ده. راځئ چې زه يې اصلي جوړوونکی درته وښيم.

بهشتۍ بېگم او ځيرک يو بل ته سره وکتل او په سپين سرې مېرمنې پسې روان شول. د جومات په غربي څنډه کې يو دهلېز ته ولاړل. د دهلېز په بر سر کې مېرمن ودرېده. پر دېوال لګېدلې کتيبې ته يې اشاره وکړه، ويې ويل: دا وګورئ!

کتيبه په ښکلو ګلانو او شکلونو ښايسته شوې وه، برجسته ليک وربانـدې شـوی و خـو ځيرک او بهشتۍ سم نه شو لوستلی. خط يې بل رقم و. دواړو ډېر وخت ورته پـه ځيـر کتل.

بهشتۍ بېګم وويل: ما يې يوه کلمه ولوسته «السلطان».

ځيرک وويل: آفرين! راځه چې همداسې ورته ځير شو. نورې کلمې به يې هم ولولو.

زړې مېرمنې پر يوې کلمې ګوته کېښوده، ويې ويل: دا ولولئ.

دوی سترګې تنګې کړې، څو شېبې يې کږې وږې کرښې وکتلې. ځيرک وويل: غـ ، غيـ

بهشتۍ بېګم يې پاتې برخه ولوسته: غيـ ياث

بيا دواړو په يوه غږ وويل: غياث الدنيا.

زړې مېرمنې وويل: آفرين! اوس پوه شوئ چې جومات چا جوړ کړی دی؟

بهشتۍ بېگم او ځيرک يو بل ته سره وکتل، ويې ويل: نه.

مېرمنې په موسکا وويل: سمه ده. تاسو ته د دې خط لوستل ګران دي. دا په کوفي خط ليکل شوی دی. کوفي هغه خط دی چې قرآن کريم به په اول سر کې ورباندې ليکل کېده خو اوس څوک په دې خط ليکل نه کوي. ګورئ! ګلوزرۍ ما ته وويل چې تاسې يې سلطان غياث الدين غوري ته وروستلي وئ. همداسې نه ده؟

دواړو په يوه غږ وويل: هو. موږ هغه وليد.

مېرمنې وويل: بس نو، دا جومات هماغه سلطان غياث الدين غوري جوړ کړی و. د غوريانو له دورې وروسته دلته زموږ حکومت و. د دې جومات دغه کاشي‌کاري زموږ په حکومت کې شوې ده ځکه خو خلک ګومان کوي چې جومات موږ جوړ کړی دی.

ځيرک پوښتنه وکړه: ستاسو حکومت؟

مېرمنې وويل: اوه! زما خوږو! ما هېره کړه چې ځان درته معرفي کړم. زه ګوهرشاد بېګم د تيموريانو ملکه، د شاه رخ ميرزا مېرمن او د امير تيمور نږور يم. اوه سوه کاله مخکې هرات زموږ پايتخت و.

د بهشتۍ بېګم خوله وازه پاتې وه او سترګې يې په ګوهرشاد بېګم پورې داسې ښخې وې چې ته وا دا به کومه مجسمه وي.

ځيرک چې د بهشتۍ بېګم دې حيرانتيا ته وکتل، په خندا يې وويل: مه حيرانېږه! دا هم د ګلوزرۍ کمال دی. کله موږ تېرو وختونو ته ورولي او کله د تېرو وختونو خلک موږ ته راولي.

د هرات جامع جومات (عکس د ښاغلي نجیب الله مسافر)

ګوهر شاد بېګم کټ کټ وخندل، ويې ويل: بالکل همداسې ده. ښه نو زما خـوږو! راځـئ چې زه هغه ځايونه دروښيم چې زما په سرپرستۍ جوړ شوي وو. رښتيا بله خبره، خلـک وايي چې په همدغه ځای کې چې اوس د هرات جامع جومات دی، پخوا د آريايانو معبـد و. هغه معبد له لرګيو جوړ شوی و او بيا څه کم څوارلس سوه کالـه مخکـې چـې د دې سيمې خلک مسلمانان شول، هغه زردشتي معبد يې په مسجد واړاوه. بيا پر هغـه لـرګين جومات تندر ولوېد او ويې سوځاوه او وروسته خلکو له خښتو نـه جومـات جـوړ کـړ. وروسته سلطان غياث الدين غوري د هغه پر ځای دغه لوی جومات له پخو خښـتو ودان کړ.

ګوهرشاد بېګم په يوه لاس د ځيرک او په بل لاس د بهشتې بېګم لاس ونيو او روانه شوه. خو هغه پر ځمکه نه تله، په هوا کې يې قدمونه اخيستل. ځيرک او بهشته بېګم هم ورسره په هوا کې روان وو. په هوا کې تګ نو بل رقم خوند کوي. بدن دې داسې سـپک ښـکاري لکه بڼکه. چې هر ګام اخلې شل متره وړاندې ځې.

يوې لويې کلا ته ورسېدل. د پخو خښتو کلا چې پلستر نه و ورکړل شوی. دنګ دېوالونه، ډېرې خونې چې ځينې يې د يوې ټيټې غونډۍ پر سر او ځينې يې د غونډۍ په لمـن کـې جوړې شوې وې. د هرې خونې بام د پخو خښتو وړه ګنبده چې د رڼا لـه پـاره پـه کـې دريڅې وې.

ګوهر شاد بېګم وويل: دې ته خلک د هرات ارګ وايي او بل نوم يې د اختيارالدين کلا ده. اختيارالدين يو کرت جنرال و. څه باندې اته سوه کاله وړاندې مغولو هرات ونيـو او ټـول ښار يې داسې وران کړ چې يو شی هم په کې روغ پاتې نه شو. بيا د سيمې خلکو هر څه له سره جوړ کړل. دوی کرت بلل کېدل. هغوی د اوبو نهرونه او ويالې بېرته جوړې کړې. ځمکو ته يې اوبه سمې کړې. ودانۍ يې ورغولې او دغه کلا او د ښار د سـاتنې لـه پـاره دېوالونه يې جوړ کړل.

زموږ په حکومت کې د دې کلا ځينې ځايونه خراب شوي وو. بيا زما مېړه، شاه رخ ميرزا چې پاچا و، دا کلا يې ترميم کړه. د هغه پلار امير تميور هم د هرات ښار د نيولو په وخت

کې هر څه خراب کړي وو نو شاه رخ میرزا ما ته وویل چې موږ باید هرات داسې ښایسته جوړ کړو چې په دنیا کې یې ساری نه وي. هغه د ودانولو چارې ما ته راوسپارلې. مــوږ ډېر تکړه معماران، مهندسان، کاشي جوړوونکي، خطاطان او نقاشان راټــول کــړل. ښــه معاشونه مو ورته مقرر کړل او هرات مو داسې ښکلی جوړ کړ چــې خلکــو بــه ورتــه د ښارونو مرغلره ویل. تاسو خو به د استاد کمال الدین بهــزاد او امیــر عــلي شــیر نــوایي نومونه اورېدلي وي؟

بهشتۍ بېګم وویل: هو. امیر علي شیر نوایي د اوزبیکي ادبیاتو پلار بلل کېږي.

ګوهر شاد بېګم وویل: همداسې ده. هغه ډېر تکړه شاعر او لیکوال و او کمال الدین بهزاد بې جوړې نقاش او خطاط و. دوی زموږ په دربار کې وو او موږ فخر کوو چــې داســې لوی هنرمندان مو لرل. هله نو، تاسې په کلا کې وګرځئ او بیا راته ووایئ چې څه مو پــه کې خوښ شول. سمه ده؟

بهشتۍ بېګم او ځیرک وویل: سمه ده.

دواړه روان شول.

د هرات ارګ یا د اختیارالدین کلا

د هرات ارگ یا د اختیارالدین کلا (عکس د ښاغلي نجیب الله مسافر)

د کلا په بر سر کې دوه پوړیزې خونې وې. له پخو خښتو څخه زینې ورختلې وې. د کلا انگړ په تیږو پوښل شوی و. د کلا په لاندې برخه کې ان څلور پوړه کوټې وې. د څلورم پوړ پر سر بیا برجونه وو. په اول پوړ کې یې موزیم و. اوږده دهلېزونه چې دواړو خواوو ته یې وړې خونې وې او په منځ کې یې بیا څو لوی لوی سالونونه، د ټولو خونو چتونه گنبدې وې.

د موزیم تر کتلو وروسته گوهرشاد بېگم پوښتنه وکړه: ښه نو، اوس را ته ووایئ چې څه شی مو ډېر خوښ شو؟

بهشتي بېگلم وویل: هرڅه یې په زړه پورې وو. په موزیم کې له ډبرې، اوسپنې، برونزو، او لرگیو څخه جوړ شوي لوښي، کودي، منگي، کاسې، جامونه، تورې، ټوپک، زغرې، خول، د سانگې سرونه او نور ښایسته شیان ایښودل شوي وو. خو زما هغه معلومات ډېر خوښ شول چې د هر اثر په باره کې لیکل شوي وو او د هرې غرفې په دېوال کې لگول شوي وو.

ګوهر شاد بېګم وويل: آفرين هوښيارې نجلۍ! څوک چې دغه معلومات ولولي، د اېښودل شويو آثارو په قدر لا زيات پوهېږي. ښه نو، ځيرک جانه! ستا په کې څه خوښ شول؟

ځيرک وويل: زما خو زموږ د نيکونو هنر خوښ شو. له قميتي کاڼو څخه يې څومره ښکلې ګاڼې جوړې کړې وې. د نقاشۍ تابلوګانې او د خطاطۍ ښکلي آثار. خو تر ټولو زياته مې هغه د قبر لوحه خوښه شوه چې له تورې تيږې جوړه شوې وه. د صندوق غوندې تراشل شوې او ښکلي ګلونه او پاڼې په کې کيندل شوي وو. په مختلفو خطونو پرې ليکل شوي وو. جالبه دا ده چې هاغه وخت خو دومره وسايل نه وو لکه اوس چې شته نو پر ډبرې دغه شکلونه او ګلونه يې څنګه داسې کيندلي دي چې دومره ښايسته راغلي او ډېر منظم هم دي؟

ګوهر شاد بېګم موسکۍ شوه، ويې ويل: آفرين! ښه شي ته دې پام شوی دی. ما مخکې وويل چې موږ ډېر تکړه معماران او هنرمندان خپل دربار ته راوستي وو. دا د استاد کمال الدين بهزاد او استاد شمس الدين حکاک کار دی. زموږ د دورې يو پاچا سلطان حسين بايقرا دغه ډبره د خپل قبر له پاره جوړه کړې وه خو دی لا ژوندی و چې زوی يې ځوانيمرګ شو نو دا ډبره يې د هغه پر قبر ولګوله. پوهېږئ! د دې ډبرې په جوړولو اوه کاله خواري شوې ده.

بهشتې بېګم ځيرک ته وکتل. دواړو وويل: اوه کاله؟

ګوهر شاد بېګم ځواب ورکړ: هو. هر ښه هنري اثر ډېره خواري غواړي، دقت غواړي او وخت غواړي.

ځيرک وويل: امممممم! اوس پوه شوم چې هنري آثار او لرغوني آثار ولې دومره قدر لري.

د سلطان حسين بايقرا د قبر له پاره جوړه شوې تيږه

درې واړه بيا په هوا کې روان شول. د ښار شمال خوا ته ولاړل او په داسې ځای کې کښته شول چې څو دنګ دنګ منارونه په کې ولاړ وو.

ګوهر شاد وويل: دا سيمه خيابان نوميږي. د لوی شاعر مولانا عبدالرحمن جامي کور همدلته و. ما دلته يو جومات او يوه مدرسه جوړه کړې وه چې څو منارونه يې لرل خو اوس يوازې همدغه پنځه منارونه يې پاتې دی.

ځيرک او بهشتي بيګم منارونو ته کتل. هر منار پنځوس متره لوړ و او په آبي رنګه ګلدارو کاشيو ښايسته شوی و خو د لاندې برخې کاشۍ يې لوېدلې وې. لږ ها خوا ته د زيارت غوندې مربع شکله کوټه وه چې پر سر يې لوړه شنه ګنبده وه. ګنبده په شنو کاشيو پوښلې وه.

د هرات مصلی او منارونه

ګوهر شاد بېګم وويل: دا ځای مې د ځان او شاه رخ ميرزا له پاره جوړ کړی و چې دواړه په کې ښخ شوو. موږ پر يو بل ډېر ګران وو نو ما غوښتل چې قبرونه مو هم سره څنګ په څنګ وي.

په همدې خبرو کې دوی د زيارت د ننه ورغلل. داسې ښکارېده چې پخوا به د دې زيارت ګنبده او دېوالونه د جامع جومات په شان ښايسته جوړ شوي وو ځکه چې ځای ځای په کې د آسماني او لاجوردي رنګ ښکلې کاشۍ ښکارېدې خو د لاندې برخې کاشۍ يې لوېدلې وې. پر دېوالونو په کوفي خط د قرآن کريم آيتونه ليکل شوي وو.

هلته څلور قبرونه وو. ګوهر شاد بېګم يوه قبر ته اشاره وکړه، ويې ويل: دا مې د زوی قبر دی، ميرزا غياث الدين بايسنقر. هغه ښه خطاط و، اوه ډوله خط يې زده و. هغه شعرونه هم ليکل او يو هنرستان يې جوړ کړی و چې څلور سوه خطاطان، کاتبان، صحافان او نقاشان په کې راټول وو. دغه بل قبر مې د لمسي دی او هغه بل مې د بل

زوی. گوهر شاد بېگم پر یوه قبر ودرېده او ویې ویل: دا زما او د شاه رخ میرزا قبر دی.

بهشتي بېگم پوښتنه وکړه: دواړه په یوه قبر کې؟

گوهر شاد سوړ اسویلی وکیښ، ویې ویل: شاه رخ تر ما مخکې وفات شو. هغه مو دلته ښخ کړ. بیا څو کاله وروسته زوی مې راغی، د هغه هډونه یې وایستل او په سمرقند کې یې د امیر تیمور په څنگ کې ښخ کړل. زه چې مړه شوم، زه یې د هغه په قبر کې ښخه کړم.

له دې خبرې سره گوهر شاد بېگم ورو ورو لکه واوره ویلې شوه او د خپل قبر په خاورو کې داسې ورننوته لکه اوبه چې پر شگلنه ځمکه توی کړې او اوبه په شگو کې جذب شي.

د ځیرک او بهشتي بېگم سترگې له اوښکو ډکې شوې خو په همدې وخت کې د گلوزرې غږ راغی: د هرات سفر همدومره و. راځئ له خیره چې بلې خوا ته ځو.

هلک او نجلۍ له زیارته دباندې راووتل. گلوزرې ته ورپه شا شول، درې واړه په هوا شول.

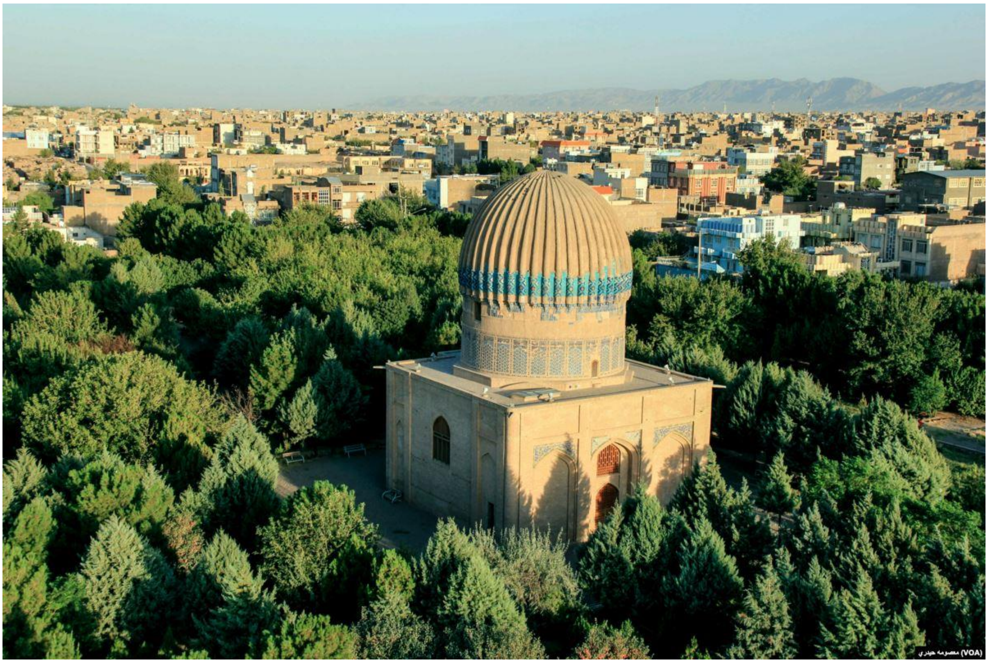

په هرات کې د گوهرشاد بېگم مقبره

ځيرک چې له ګلوزرۍ سره له کابل څخه هرې خوا ته الوتی و، غرونــه پــه کــې ډېــر او هوراه ځمکه کمه وه خو اوس يې چې لاندې کتل، هوارې دښتې ډېرې وې.

ګلوزرۍ د جنوب خوا ته الوت کاوه. مخامخ سخت باد لګېده. بهشتۍ بېګم او ځيرک پــه ګلوزرۍ پورې ځانونه کلک نښلولي وو چې ونه‌لوېږي.

بهشتۍ بېګم وويل: دا باد هر وخت وي؟

ګلوزرۍ ځواب ورکړ: نه، هر وخت نه وي. په کال کې درې مياشتې وي. اوس يې موسم دی. پوهېږې! پخوا دلته ډېرې بادي ژرندې وې. خلکو داسې ژرندې جوړولې چې په بــاد به چلېدې. وروسته بيا اروپايانو له دوی څخه د بادي ژرندو جوړول زده کــړل او تاســې خو به پوهېږئ چې اوس داسې دستګاوې جوړې شوې دي چــې لــه بــاد څخــه برېښــنا جوړوي. دا ټول د هماغه بادي ژرندو برکت دی چې ستاسو نيکونو جوړ کړي وو. ښه نو، باد مخامخ دی، زما الوت سختوي او زما ډېره انرژي به ولګېږي.

ځيرک وويل: پوه شوم. يعنې خوراک دې بايد ډېر کړو.

درې واړو وخندل.

بهشتۍ بېګم وويل: غم يې مه کوه. يوه کيسه به زه ووايم، بله ځيرک.

ګلوزرۍ په خندا وويل: هله نو، بسم الله کړه.

بهشتۍ بېګم کيسه شروع کړه: په يوه دښته کې يو غويی يوازې سر اوسېده. لکه دا لاندې دښته چې وينئ، دغسې وچه او سپېره وه. رښتيا غويي يوه ملګرې درلوده. اوســپنه يــې ملګرې وه. غويي په سختۍ سره شپې ورځې تېرولې. د ځوځانو په خوړلو يــې شــونډې وينې کېدې. اوبه به هم په آسانه نه پيدا کېدې. ده په ښکرو سره د ځمکې يو ځای لږ ژور کړی و او کله به چې باران ورېده، اوبه به په کې ډنډ شوې. خو غويي به اوبه هم لــږ لــږ څښلې چې خلاصې نه شي.

يوه ورځ يې چورت ډېر خراب و. په ډنډ کې اوبه نه وې پاتې او ځوځ هم په ســختۍ سره

پیدا کېدې. نو غویي اوسپنې ته وویل: زه نور نو په دې وطن کې نه پاتې کېږم. غواړم داسې ځای ته ورشم چې اوبه او واښه په کې پرېمانه وي، پستې شوتلې وې، د جوارو ډنډر وي، تازه واښه وي.

اوسپنې ورته وویل: پوهېږم چې دلته دې ژوند ډېر سخت دی. خو ولې همدا ځای شین نه کړو؟

غویي په ملنډو وویل: دا ځای؟ تا کله لیدلي دي چې دښته دې شنه شوې وي؟

اوسپنې وویل: لیدلي خو مې نه دي خو کولی یې شو.

غویي پوښتنه وکړه: څنګه؟

اوسپنې له ځانه د تراکتور د پلونو په شان تېره تېره څوکې وایستې. ویې ویل: ګوره! ما په لکۍ پورې وتړه. پر دې ځمکه وګرځه چې وایې‌ړوو. بیا به ورته تخم پیدا کړو.

د غویي زړه نه کېده خو اوسپنه ورته ډېره ټینګه شوه.

غویی مجبور شو چې د ملګرې خبره ومني. اوسپنه یې په لکۍ پورې وتړله. پر ځمکه ګرځېده، ګرځېده، ګرځېده. مازدیګر چې شو، ډېره زیاته ځمکه یې اړولې وه.

غویي ویل: ښه نو، اوس به تخم له کومه کړو؟

اوسپنې وویل: زه یو بل ملګری لرم، هغه به راسره مرسته وکړي.

اوسپنې آسمان ته وکتل او ویې ویل: باده! چېرې یې؟ راځه چې زما په کار یې.

باد راغی. پوښتنه یې وکړه: خیر خو به وي؟

اوسپنې وویل: ته خو هر چېرې تلی شې. مونږ ته د ښو واښو او بوټو تخمونه درسره راوړه. مونږ غواړو دا دښته شنه کړو.

باد والوت او ساعت لا نه و تېر شوی چې بېرته راغی او د شوتلو، جوارو، او نورو بوټو او ونو زړي یې ورسره راوړل او پر اړول شوې ځمکې یې وشیندل.

غويي وويل: اوس به يې اوبوې په څه شي؟

باد وويل: باران لالا دې خدای راته لري. زه به ورغبږ کړم.

باد باران ته نارې کړې. ورته يې وويل: راځه د خير په دې کار کې خو ته هم مرسته وکړه کنه.

باران وويل: باده وروره! څه درته وکړم، وايه کنه.

باد وويل: هره ورځ لږ لږ ورېږه چې دا ځمکه شنه شي.

باران په ورېدو شو. هره ورځ به لږ لږ ورېده.

بوټي راشنه شول.

لمر هم د دوی مرستې ته راغی. لمر به خپله رڼا پر بوټو شيندله او بوټو به ځان تــه ورنــه خواړه جوړول.

څو مياشتې چې تېرې شوې په هغه دښته کې هر رقم ونــې او بــوټي شــنه شــوي وو او غويي بيا هېڅکله ونه ويل چې زه دا وطن پرېږدم.

گلوزرې وويل: واه بهشتې واه! څومره ښکلې کيسه! اوس نو دا راته ووايه چې دا کيســه دې په څه پورې درياده شوه؟

بهشتې بېگم وويل: يو خو په دې چې تا د بادي ژرندو خبره وکړه نو رايادې مې شوه چې باد، باران، لمر او هرڅه گټه رارسولی شي. بله دا چې نن سبا ځينې خلک نورو ملکونو تــه مهاجر کېږي او وايي چې زموږ وطن ښه نه دی. نو که انسان خواري وکړي، خپل وطــن هم ښه کولی شي.

گلوزرې وويل: وايم سل آفرين دې! ښه نو ځيرکه آشنا! تا څنگه ځان غلی نيولی دی؟

ځيرک وويل: د بهشتې بېگم د کيسې په اړه مې فکر کاوه. څومره ښه مطلب يې بيان کړ. هغه دی بند. وگورئ! هلته نوی بند جوړېږي.

ګلوزرې وويل: دا د فراه ولايت بخش آباد دی. هماغسې چې د بهشتې په کيسه کې دښته آباده شوه، د افغانستان حکومت هم د اوبو بندونه جوړوي چې ډېرې اوبه په کې زېرمه شي او بيا ډېرې ځمکې پرې خړوبې کړي. که خدای کول، د فراه دغه شاړې دښتې به شنې شي.

څو شېبې وروسته د يوې زړې کلا پاتې شونو ته ورسېدل. د کلا د دېوالونو ځينې برخې، څو کوهيان چې په تيږو ډک شوي وو.

ګلوزرې وويل: دا هم کافرکلا يا د کک کلا. کک يو پياوړی پهلوان و چې فردوسي په شاهنامه کې ياد کړی دی.

په فراه کې کافرکلا يا د کک کهزاد کلا

ځيرک وويل: ښه، ښه! همدا د کک کلا ده؟ ما د ده کيسه اورېدلې ده. پلار مې د کک او زرينې په نوم يو کتاب راوړی و. ډېره ښکلې کيسه يې وه. دلته په فراه کې ډېر پخوا د

اوبو یو بند و. د پارتیانو پادشاه غوښتل چې بند ونړوي. هغه لوی لښکر برابر کړ او په زغرو پوښلي فیلان یې راوستل. پر دې فیلانو به غشو او سانګو کار نه کاوه. دلته د ساکي پښتنو مشره زرینه نومېدله. هغې د پښتنو اوه ټبرونه سره راټول کړل چې د پارتیانو د لښکر مقابله وکړي خو د فیلانو چاره سخته وه. همدا وه چې چا ورته وویل کک پهلوان د فیلانو چاره کولی شي. هغه داسې ګورز لري چې فیل له زغرو سره چپه کولی شي. کک نو په همدې کلا کې له خلکو لرې او ګوښې اوسېده ځکه چې دی او د پارتیانو د پاچا لور سره مینان وو. بیا هغې ورسره جفا وکړه او د ده زړه یې مات کړ. کک ته په زړه کې له خلکو او له ټولو ښځو کرکه پیدا شوې وه. هغه ګومان کاوه چې ټولې ښځې به د پارتیانو د پاچا د لور غوندې بې وفا وي. بیا نو د پښتنو مشره د کک مور ته ورغله. ویې ویل چې زه غواړم کک پهلوان وګورم. د کک مور وویل چې هغه له ښځو کرکه لري او له ما پرته هېڅ ښځه خپلې کلا ته نه ورپرېږدي. بیا زرینه په یوه لوی خم کې پټه شوه. د کک کسانو دا خم کلا ته یوړه. هلته زرینه له خم څخه راووته. کک ته یې وویل چې دا د وطن جنګ دی. که د پارتیانو پاچا زموږ د اوبو بند ونړوي، کلي به مو تر اوبو لاندې شي. ټولې اوبه به مو ولاړې شي او بیا به د څښلو اوبه هم نه لرو. نو باید په وطن ننګ وکړې. زرینه پر کک ښه ولګېده. پرې مین شو خو بیا یې هم په زړه کې تېرېدل چې ښځې ټولې بې وفا دي.

جنګ شروع شو. ټول حیران وو چې اوس به څه وکړي ځکه چې کک نه و راغلی. د دښمن پاچا پر فیل سپور و او د زرینې مخې ته راغی. نژدې وه چې زرینه د فیل تر پښو لاندې کړي چې په همدې وخت کې کک راورسېد. د ګورز په یوه وار سره یې فیل وغورځاوه. کک ټول فیلان له منځه یووړل او جګړه افغانانو وګټله. د اوبو بند خوندي پاتې شو او وطن وژغورل شو.

بهشتې بېګم وویل: څومره ښه. دا کتاب چا لیکلی دی؟

ځیرک ځواب ورکړ: دا کتاب عبدالغفور لېوال لیکلی دی. هغه دا کیسه په شعر کې لیکلې ده او څو نورې منظومې یې هم لیکلې دي. ګل‌وزرې! هغه بند په کوم ځای کې دی؟

ګل‌وزرې وویل: هغه بند بیا څو پېړۍ وروسته امیر تیمور وران کړ. د شاه رخ میرزا پلار یادوم.

بهشتې بېګم وویل: څومره د افسوس خبره ده. کاش امیر تیمور هم د ګوهرشاد بـېګم او شاه رخ میرزا غوندې آبادۍ کړې وای، نه ورانی.

په همدې خبرو کې دوی له فراه څخه تېر شول او نیمروز ته ورسېدل.

تا خو به په نقشه کې نیمروز لیدلی وي. نیمروز د افغانستان په جنوب غرب کې دی چې غرب ته یې ایران او جنوب ته یې بلوچستان پروت دی.

د نیمروز ډېره برخه هوارې شګلنې دښتې دي. ګل‌وزرې شګلنې دښتې ته ورټيټـه شــوه. پښې یې هوارې او اوږدې شوې لکه د سکي لرګینې دړې. پر شګو راکښته شـوه. داســې تېزه پرې ښویېدله لکه پر کنګل چې یخمالک ووهې. ځیرک او بهشتې لاسونه څنګونو تــه غځولي وو او هووووووو نارې یې کولې.

ګل‌وزرې وویل: که مو خوښه وي لږ به دمه وکړو.

ځیرک او بهشتې یو ځوان ولید چې بلوچ و. هغه د کیسو کتابونه، کتــابچې، قلمونــه او د مکتب بکسونه راوړي وو. په کلیو کې ګرځېده او پر ماشومانو یې دا شیان وېشل.

بهشتې پوښتنه وکړه چې دا شیان دې له کومه راوړي دي؟

هغه ځوان وویل چې زه له کابل نه راغلی یم. ملګرو مو پیسې راټولې کړې چې د نیمروز ماشومانو ته دا شیان واخلو. موږ غواړو چې دوی درس او مکتب ته تشویق کړو. ما ورته د کیسو ښه ښه کتابونه راوړي دي. دوی چې خوندورې کیسې ولولې، له کتاب لوستلو او تعلیم سره به مینه پیدا کړي.

ځیرک او بهشته هم ورسره ملګري شول. دوی هم لــه هغــه ځــوان سره پــه ډېـرو کلیـو وګرځېدل. د هر کلي په جومات کې به ماشومان راټول شول. بیا به ځیرک او بهشتې ورته د کیسو کتابونه ښه په خوند خوند لوستل او ماشومانو به په مینه ورته غوږ نیول. کیسې

به چې خلاصې شوې، ماشومانو ته به یې کتابونه، کتابچې، رنګ رنګ قلمونه او بکسونه ورکړل.

ګل‌وزرې، بهشتې او ځیرک له نیمروز څخه د شرق خوا ته والوتل یعنې د هلمند په لوري. ګل‌وزرې په هوا کې ښه پورته لاړه بیا یې ځیرک او بهشتې ته وویل: زما یوه یوه بڼه وشکوئ. بڼکه په لاسونو ټینګ ونیسئ او د ځمکې خوا ته ورټوپ کړئ.

واه!

د الوتلو خوند بېل و او د دې بېل. ځیرک او بهشتې په یوه لاس د بڼکې یو سر او په بل لاس د بڼکې بل سر نیولی و. دوی په هوا کې ګرځېدل لکه په پاراګلایډر کې چې ناست وي. پاراګلایډر خو به پېژنې؟ هغه پراشوټ چې څوکۍ لري او څوکۍ په کلکو تارونو له پراشوټ سره نښتې وي. دا یوه لوبه ده. خلک د پاراګلایډر چوکۍ په ځان پورې تړي او له لوړ ځای څخه ځان راخوشې کوي.

د ګل‌وزرې بڼکې عجب کمال درلود. که دې په ښي لاس د بڼکې سر راکښته کړ، ښي لاس ته به تاوېدې او که په چپ لاس دې د بڼکې بل سر راکښته کړ، چپې خوا ته. که دې د بڼکې مخه د آسمان خوا ته کږه کړه، پورته به تلې او که دې د ځمکې خوا ته کږه کړه، ورو ورو به د ځمکې خوا ته راتلې.

ځیرک او بهشتې ډېر ژر د بڼکې کنټرول زده کړ. دوی د هلمند سیند له پاسه په هوا کې روان وو. اول له غرب څخه د شرق خوا ته او وروسته بیا له جنوب څخه شمال خوا ته. همداسې برې خوا ته تلل، تلل، تلل چې زمینداور ته ورسېدل.

ستا په یاد دي چې زمینداور د کوم پاچا ژمنی پایتخت و؟

آفرین! همداسې ده. د سلطان غیاث الدین غوري د اوړي پایتخت د جام مینار په خوا کې و او ژمنی پایتخت یې زمینداور ځکه چې د هلمند هوا ګرمه ده.

ځیرک او بهشته په هوا کې د شمال خوا ته روان وو. خلک یې ولیدل چې د هلمند سیند له یوې غاړې تر بلې غاړې پورې په اوسپنیزو بېړیو کې پورې کېږي. سیند ډېر لوی و. دوی

د بهکو مخه د سیند خوا ته کړه کړه. ورو ورو سیند ته ورنژدې شول. دومره نـژدې چـې پښې يې پر اوبو ولګېدې او د دوو بېړيو تر منځ د اوبو پر سر تېر شول. د سیند د غـاړو له نژدې کورونو څخه هلمندي ماشومانو رامنډې کړې او د سیند غاړې ته راغلل. هر يـو به بل ته په لاس سره ځيرک او بهشته ښودل چې دوی ته وګوره څنګه د اوبو پر سر مزل کوي. په بېړيو کې سپرو خلکو هم ورته حیران حیران کتل.

د هلمند سیند

د سیند دواړوو خواوو ته شنې کروندې او د انارو او بادام باغونه وو. ځیرک او بهشته همداسې پورته مخ روان وو چې د کجکي بند ته ورسېدل. د بند جنوب خوا ته خو یوازې سیند او د بند دېوال ښکارېدل. دوی د ښکو مخه د آسمان خوا ته کړه کړه او وار په وار سره په هوا کې پورته لاړل. د بند د دېوال له سره تېر شول. د شمال خوا ته د غرونو په منځ کې دومره ډېرې اوبه راټولې وې چې ځیرک ته یې د شیوا جهیل ورپه یاد کړ.

د شیوا جهیل په کوم ځای کې و؟

هله نو ځواب راکړه!

بالکل. د بدخشان په شغنان کې و.

ځیرک او بهشته بېرته راتاو شول. د جنوب او شرق خوا ته روان شول.

له لرې یې ګلوزرې ولیده چې د یوې غونډۍ پر سر د ورانې کلا په منځ کې ناسته ده او په وزر سره دوی ته د ورتلو اشاره کوي. دوی هم د ښکو مخه د ځمکې خوا ته کړه کړه او وار په وار سره ځمکې ته رانژدې شول. په یوه ځای کې پر ځمکه کښته شول چې مخې ته یې له پخو خښتو جوړه شوې لویه او لوړه دروازه وه. دومره لوړه چې که پنځه اوښان سره سر په سر ودروې، تر دروازې لاندې تېرېدای شي او دومره ارته چې پنځه شپږ موټره څنګ په کې ځایېږي. دا نو داسې دروازه وه چې دوو خواوو ته یې له پخو خښتو جوړې شوې غټې پایې او پر سر یې طاق یا شیشک و. د دروازې پر هر مخ د ستورې په شان ښایسته ګلونه، لوزې او د محراب غوندې شکلونه جوړ شوي وو خو دا هم د هرات د منارونو په شان یو څه ورانه شوې وه.

بهشتې وویل: ځیرک جانه! ما دا دروازه ډېره لیدلې ده خو نه مې یادېږي چې چېرې.

ځیرک وویل: په ټلویزیون کې به دې لیدلی وي.

- نه، نه. په ټلویزیون کې نه.
- نو په کومه مجله کې.
- نه، په مجله کې مې هم نه ده لیدلې. امممممم. په پیسو کې! رایاده مې شوه.

ستا په جېب کې پیسې شته؟

ځیرک جېب ته لاس کړ. ویې ویل: دغه یو سلګون خو راسره شته.

د سلګون پر مخ د همدې دروازې عکس و.

ځیرک وویل: آفرین! ښه شي ته پام شو. اوس زما هم رایاده شوه چې پر پنځه سویز نوټ د هرات د جامع جومات عکس وي.

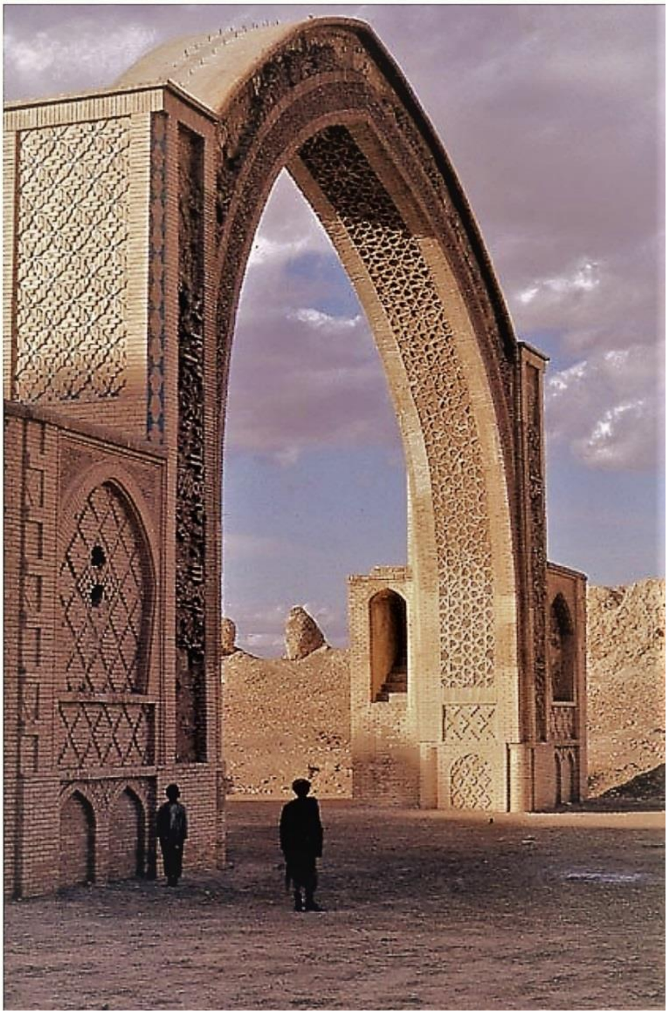

هلمند، د بست کلا دروازه

بهشتې وويل: زما هم رایاده شوه. هلته چې د جومات مخې ته ولاړ وو، په زړه کې مې ګرځېدل چې دا جومات خو ما ته آشنا غونډې ښکاري خو نه پوهېدم چې ولې. زه چې کور ته لاړه شم، بیا به ټولو نوټونو ته په ځیر وګورم.

په همدې وخت کې د یو چا غږ راغی چې په لوړ آواز یې ویل:

که دوې دي، لویه خدایه! کلا بِس دروازې دوې دي
پر یوه مې پټې وځي، پر دا بله د مور سوې نارې دي

ځیرک دوی د آواز لوري ته وکتل. یو بوډا په سپینو جامو او توره پګړۍ کې امسا په لاس مخ ته او یو ځوان له یوې ښځې، یوې نجلۍ او یوه هلک سره ورپسې د بست دروازې خوا ته روان وو. د ځوان او هلک پر تن زېړبخون کالي وو چې ښکلې خامکي غاړې یې وې. ښځې او نجلۍ بیا سره افغاني ګنډ کمیسونه اغوستي وو.

دا کورنۍ له کجکي څخه په مېله راغلې وه. هلک د ځیرک همزولی و او میوند نومېده، نجلۍ بیا تر بهشتې لږه مشره وه، نوم یې ګلالۍ وه. د دوی پلار نومېده او د تاریخ استاد و. ځیرک او بهشتې له دوی سره د بست کلا پر پاتې شونو وګرځېدل. بیا نو پامیر له موټر څخه کالي راکښته کړل. ځیرک او میوند ورسره مرسته وکړه او خیمه یې ودروله.

بیا نو پامیر د ګازو ډبه په یوه ژور ځای کې کېښوده او ویې لګوله. دېګ یې ورباندې کېښود. ویې ویل: ځیرک جانه! روش دې خوړلی؟

ځیرک وویل: روش؟ نه. نه مې دی خوړلی.

میوند وویل: مور یې هر وخت په مېلو کې پخوو. ډېر خوند کوي او آغاجان خو مې نو په پخلي کې ډېر تکړه دی. بهشته له ګلالۍ او مور سره یې د سلاتې او شلومبو په جوړولو کې مرسته وکړه. بیا دواړه نجونې له خیمې راووتې. وړې ګردې تیږې یې راټولې کړې او د میرګاټي لوبه یې شروع کړه.

پامیر په دېګ کې کچالان او د پسه غوښې ټوټې کتار کتار د یو بل پر سر کېښودې. کچالان یې ګرد او هواره پرې کړي وو.

ځيرک پوښتنه وکړه: غوږي په کې نه اچوې؟

ميوند وويل: نه، نه. روش همداسې پخېږي. نه اوبه غواړي، نه غوړي.

ځيرک وويل: پامير کاکا! ما د پامير غرونه ليدلي دي. ډېر لوړ دي، هوا يې خورا يخــه ده. هلته قرغزان اوسېږي.

پامير وويل: آفرين! نو دې ته به دې هــم تلوســه وي چــې د کــلا بســت کيســه واورې. همداسې نه ده؟

د ځيرک خوله موسکه شوه، ويې ويل: بالکل.

پامير وويل: دا کلا د زردشت په وخت کې بسوار جوړه کړې ده. بسوار د زرير زوی و او زرير د گشتاسپ زوی په هاغه وخت کې پاچا و. دلته يوازې دا کلا نه وه، بلکې يو ښار و. په دې ځای کې د ارغنداو سيند د هلمند له سيند سره گډېږي.

ځيرک وويل: جالبه ده. د آی خانم ښار هم په همداسې ځای کې جوړ شوی و چې کوکچه له آمو سيند سره يو ځای کېږي.

ميوند ځيرک ته وکتل، ويې ويل: تا خو ډېر ځايونه ليدلي دي.

ځيرک موسک شو.

پامير وويل: آفرين! پوهېږې ولې؟

ځيرک لږ فکر وکړ او بيا يې ځواب ورکړ: هلته خو دوې خبرې وې. يوه دا چې د آی خانم دواړو خواوو ته سيندونه وو نو دغو سيندونو به ښار د دښمن له حملې څخه ساته. بله دا چې په هاغه وخت کې له سيندونو څخه يې ويالې رايستلې وې چې شاوخوا ځمکې اوبــه کړي او د ښار شاوخوا ښه سمسوره وي.

پامير وويل: شاباس! سم پوه شوی يې. پخواني تمدنونه ټول د سيند په غاړو کې رامنځته شوي دي ځکه چې بې اوبو خو ژوند نه کېږي. نو داسې ځايونه به يې ځکــه د ښــارونو

جوړولو ته خوښ کړي وي چې که په يوه سيند کې اوبه کمې شي، بل سيند ورته نــژدې وي چې اوبه ځنې راوړي. په دې سيمه کې ښه عالمان او شاعران تېر شوي دي. د سلطان محمود غزنوي په زمانه کې يعنې څه باندې زر کاله مخکې، دلته يو لوی ليکوال او شاعر اوسېده چې ابوالفتح بستي نومېده. هغه په عربي ژبه ليکنې کولې او شعرونه يې ليکـل. هاغه زيارت وينې؟

پامير په گوته يوه زيارت ته اشاره وکړه چې څو سوه متره لرې و.

ځيرک او ميوند په يوه غږ وويل: هو.

پامير د دېگ سرپوښ لرې کړ. د غوښې يوه ټوټه يې په نوک ټينگه کړه. سرپوښ يې بېرته کېښود، ويې ويل: دا د امام خطابي زيارت دی. هغه هم د بست و او د حديث دوه کتابونه يې ليکلي وو. بله دا چې د بست نوم خــو د عربــو پــه کتــابونو کــې راغلــی دی مگــر د هندوستان په يوه کتاب کې چې ۳۵۰۰ کاله پخوا ليکل شــوی دی، د «بســت منــه» کلمــه راغلې ده او پوهان وايي چې معنا يې بست مېنه يعنې د بست ښار دی.

پامير د گازو اور کم کړ او ويې ويل: درځې! خيمې ته به ځو.

د ميوند بابا چې يوه اوږده هندوانه يې پرې کړې وه او په ټوټې کولو يې لگيــا و، وويــل: راځئ چې د هلمند خوږه هندوانه وخورو.

هندوانه يې چې وخوړه، ځيرک وويل: بابا! تاسې چې راتلئ د کلابس شعر دې وايه، هغه څنگه و؟

بابا موسکی شو. سپين غاښونه يې ښکاره شول. پاکه سپينه ږيره يــې وښــورېده. ويــې ويل:

که دوې دي، لويه خدايه! کلا بِس دروازې دوې دي
پر يوه مې پټې وځي، پر دا بله د مور سوې نارې دي

ځيرک جانه! دا د پټې خان او رابيا د نکل ناره ده. په پخوا زمانو کې دلته يو پاچا و چــې

نوم يې اسلم خان برېښی و. نه ده اولاد درلود، نه يې وزير. يوه ورځ يو ملنګ راغی چې خير راوړئ. د پاچا مايني وويل: دا څه رقم ملنګان دي چې زموږ اولاد نه کېږي او دوی هېڅ دم و دعا نه کوي. ملنګ خپله لکړه ورولېږله. ويې ويل: په دې لکړه د منو پر ونې وار وکړئ. څومره منې چې توی شوې، ما ته يې راوړئ چې درته دم يې کړم. د لکړې له وار سره شپېته داني منې ولوېدې. مينځې (کنيزې) منې وروړې او ملنګ ورته دم کړې. ويې ويل: د هر چا چې اولاد نشته، يوه منه دې واخلي، نيمه دې يې پخپله وخوري، نيمه يې مېړه ته ورکړي. همداسې يې وکړل. نه مياشتې، نه ورځې، نه ګړۍ وروسته د پاچا، وزير او اته پنځوس نورو زامن پيدا شول. پاچا پر خپل زوی فتح خان يا پتې خان نوم کېښود. د وزير مايني غبرګولي وزېږول، يوه نجلۍ او يو هلک. د هلک نوم پردل خان او د نجلۍ نوم رابيا شوه. د پاچا د مينځې زوی کرم خان شو چې بيا خلکو کرمی باله. پاچا امر وکړ چې دغه شپېته واړه هلکان دې يو ځای سبق ووايي او يو ځای دې لوبې وکړي. دوی نو لکه شپېته وروڼه وو. رابيا يې هم پتې خان ته نکاح کړه. هلکان ورو ورو غټان شول، زلمي شول. يوه ورځ د ګودر خوا ته ولاړل. پېغلو او مېرمنو منګي له اوبو ډک کړي او پر سرونو ايښي وو چې کورونو ته يې يوسي. پتې خان ملګرو ته وويل: راځئ چې دا منګي په ډبرو وولو چې اوبه څنګه ترې بهېږي. ټولو ډبرې واخيستې او منګي يې وويشتل. ښځو پاچا ته شکايت وکړ. پاچا وويل چې زما دغه يو زوی دی نو زه يې نه شم خپه کولی. تاسې د منګيو پر ځای ژي دراواخلئ چې په ډبرو مات نه شي. بله ورځ مېرمنو ژي له اوبو ډک کړي وو. پتې خان بيا ملګرو ته وويل: راځئ دا ژي ورته په غشو وولو چې اوبه څنګه ورنه دارې کوي. هر چا د غشي وار وکړ او ژي يې سوري سوري کړل. مېرمنو بيا پاچا ته شکايت وکړ. دا وار پاچا فکر وکړ چې بايد پتې خان پوه کړي نو پتې خان چې ورته سلام وکړ، هغه يې ځواب ونه وايه. ده چې غوښتل د پلار په څنګ کې پر تخت کېني، پلار ورته ځای ورنه کړ. پتې خان خپه شو. ملګري يې راټول کړل چې دا ځای به پرېږدو. ټول پر آسونو سپاره شول. پلار پتې خان ته وويل چې مه ځه. هغه وويل:

ما سلام درواچاوه، را بيا دې نه که

چې پر تخت در وختم، ځای دې را نه که

پاچا وویل چې پر هغه کار پښېمانه یم خو زوی یې ونه منل. مور یې راغله. د دروازې په خوله کې ودرېده چې د پتې خان لاره ونیسي. د کلا بس دوې دروازې وې او پتې خان پر هغه بله دروازه ووت. نو مور یې دا ناره وکړه:

که دوې دي، لویه خدایه! کلا بِس دروازې دوې دي
پر یوه مې پتې وځي، پر دا بله د مور سوې نارې دي

پتې خان او ملګري یې رابیا هم ورسره بوتله او لاړل هندوستان ته. یوه کلي ته چې ورسېدل، پتې خان وویل آسونه مو پېیو ته ورخوشي کړئ. خلکو آسونه له پېیو راټول کړل او بېرته یې برېڅو ته راوړل. پتې خان وویل د دې کلي خلک په اتفاق دي نو دلته نه شو پاتې کېدای. بل کلي ته ولاړل. هلته یې آسونه خوشي کړل. هر کلیوال به آسونه له خپل پېي څخه د بل چا پېي ته شړل. پتې خان وویل چې دوی بې‌اتفاقه دي نو همدلته به واړوو. دوی یوه کلا په زور ونیوه او هلته دېره شول. د هندوستان پاچا مغول و. بله ورځ د پاچا درې کسان د ځمکو په مالیې پسې راغلل. کرمي دوه ورووژل او د بل ژبه یې پرې کړه. هغه پاچا ته ورغی خو حال یې نه شو ویلی ځکه چې ژبه یې نه وه. پاچا درې نور کسان ورولېږل. کرمي د هغوی دوه ووژل خو دریم یې وتښتید او پاچا ته یې حال ورکړ. پاچا حوصله وکړه. بله ورځ د پاچا د خزانې کاروان تېرېده. کرمي ورغی او د کاروان ساتونکي یې ووژل، خزانه یې کلا ته یوړه. پاچا خپل عسکر راټول کړل. جنګ شروع شو. هره ورځ به جنګ و. پتې خان او ملګري یې ښه تکړه جنګیالي وو خو د مغولو عسکر ډېر وو. جنګونه سخت شول. ډېرې ورځې وروسته پردل خان ټپي شو او د شپې په کلا کې مړ شو. همداسې به هره ورځ یو یو برېښ وژل کېده او په آخر کې یوازې کرمی او پتې خان پاتې شول. بله ورځ کرمی مړ شو او پتې خان یوازې پاتې شو. په دې وخت کې نو وطن ور په یاد شو، دا ناره یې وکړه:

که پاخه دي، لویه خدایه! کندهار انار پاخه دي

اسلم خان بابا دې خوري، په ما تراخه دي

او په همدې ورځ نو پتې خان هم ټپي شو او په شپه کې مړ شو. مغول پاچا شمس الدین

کلا ته ولاړ او چې د پتې خان د مړي سر ته ودرېد، د هغــه ښــکلې ځــواني او غــټ غــټ برېتونه يې چې وليدل، ويې ويل: پتې خانه ته خو د مرګــي لايــق نــه وې، تــه د ډېــلي د پاچاهۍ لايق وې. بيا يې هغه سيمه رابيا ته وروبخښله.

ځيرک او بهشتې اسويلی وکېښ. بهشتې وويل: اوه! څومره غمجنه کيسه وه.

پامير وويل: زه به دېګ وګورم.

له خيمې ووت. څو شېبې وروسته يې غږ وکړ: هلکانو! دېګ پوخ دی.

ځيرک او ميوند ورووتل. له پامير سره يې دېګ ونيو او د خيمې مخې ته يې راووړ.

واه! د روش نو عجيبه خوند و. غوښه داسې پسته شوې وه لکه مالوچ.

ځيرک او بهشتې ډوډۍ خلاصه کړې وه چې په غوږو کې يې د ګلوزرې تت غــږ راغــی: راځئ چې ځو.

ځيرک او بهشته له خيمې راووتل.

ګلوزرې ورته د غونډۍ پر سر ناسته وه.

ګلوزرې وويل: دا ځل مو سفر بيخي لنډ دی خو داسې ځــای تــه چــې پنځــه زره کالــه پخوانی دی. هله نو! زما بڼکې درواخلئ او راپسې والوځئ.

ځيرک او بهشتې هغه بڼکې چې د بست دروازې سره يې پرې ايښې وې، بېرته واخيستې. د غونډۍ پر سر يې منډې کړې او د غونډۍ ژۍ ته چې ورسېدل، د بڼکو مخه يې د آسمان خوا ته کړه کړه. په هوا شول. ګلوزرې مخکې او دوی ورپسې. سفر رښتيا هم لنډ و.

ته خو به پوهېږې چې د هلمند په څنګ کې شرق خوا ته کوم ولايت دی؟

همداسې ده. کندهار.

دوی په کندهار کې د يوې غونډۍ په څنګ کې ځمکې ته راکښته شــول. هلتــه يــو مشر- سړی له لنډې ماشين کړې ږيــرې او ســپين مــخ سره، ولاړ وو او شــل - پنځــه ويشــتو

ځوانانو او پېغلو ته یې معلومات ورکول. د دې سړي د سر ویښتان رژېدلي وو، یوازې یې د ټېکونو پر سر او د سر په څټ کې لږ لږ ویښتان پاتې وو.

هغه خپلو شاګردانو ته ویل: منډیګک د افغانستان د پنځه زره کلن تاریخ ثبوت دی. له میلاد څخه ۳۵۰۰ تر ۳۰۰۰ کاله پخوا یعنې له نن څخه پنځه – پنځه نیم زره کاله مخکې، دلته یو تمدن ایجاد شوی و. ډېر خلک دلته په یوه سیمه کې اوسېدل، کورونه او معبدونه یې جوړ کړي وو، کر کیله یې کوله او هنر یې ایجاد کړی و. د دوی هنر پر کولالي لوښو د پیچک ګل او ښکلو هندسي شکلونو له انځورونو معلومېږي. دوی له خټو څخه د انسان څېرې یا مجسمې جوړې کړې وې. په دې مجسمو کې یوه د اناهیتا مجسمه وه. اناهیتا د پخوانیو آریاییانو الهه وه. دوی باور درلود چې اناهیتا بارانونه اوروي او ځمکه ښېرازه کوي. هاغه ځای ته وګورئ!

هغه په ښي لاس سره د غونډۍ په څنډه کې د یوې داسې خونې پاتې شونو ته اشاره وکړه چې تر نورو خونو لویه وه او په منځ کې یې څو متې یا ستنې وې.

ځیرک له یوه ځوان څخه چې د ده په څنګ کې ولاړ و، ورو پوښتنه وکړه: دا سړی څوک دی؟

هغه د ځیرک غوږ ته خوله ورنژدې کړه، په ټیټ غږ یې وویل: دی زموږ د لرغونپوهنې استاد دی؛ پوهاند رسول باوري.

استاد باوري وویل: دغه خونه وګورئ چې تر نورو لویه ده او د سالون بڼه لري. داسې ښکاري چې دا به د هاغه وخت د واکمنانو دفتر و او د اداري چارو له پاره جوړه شوې وه. بله دا چې که ورته ځیر شئ، د دې خونې تهدابونه وګورئ چې په ځینو ځایونو کې راوتلي او په ځینو ځایونو کې ننوتلي برخې لري. معنا دا چې دوی د ودانۍ ښکلا ته هم پام کاوه.

یوې شاګردې پوښتنه وکړه: استاده! له دې ځایه د کومو دورو آثار موندل شوي دي؟

استاد ځواب ورکړ: په دې ځای کې څوارلس کلتوري طبقې پېژندل شوې دي چې د

مختلفو دورو دي. د نوي ډبرپېر، د مس ـ ډبر پېر او نورو دورو آثار دلته کشف شوي دي، لکه له مسو څخه جوړې شوې ګاڼې، کولالي لوښي، د اوبدلو وسايل، د کر کيلې وسايل، د غلو دانو کندوان، او ډبرينې مجسمې.

ځيرک پوښتنه وکړه: استاده! منډيګک بيا څنګه وران شو؟ د آی خانم غونډې چا وسوځاوه که څنګه؟

استاد شا و خوا ته وکتل، ويې ويل: دا پوښتنه چا وکړه؟

ټولو سرونه شا ته تاو کړل او د ځيرک خوا ته يې وکتل.

ځيرک په آخر سر کې ولاړ و او استاد ته نه ښکارېده.

محصلانو لاره وکړه او ځيرک لږ وړاندې راغی. ويې ويل: استاده! ما پوښتنه وکړه.

استاد په موسکا وويل: اوهو! دا زلمکی محصل له کومه شو. راشه ګرانه، وړاندې راشه!

ځيرک د استاد مخې ته ودرېد.

استاد يې پر سر لاس ورتېر کړ، ويې ويل: آفرين زلميه! نوم دې څه دی؟

ځيرک خپل نوم ورته ووايه.

استاد د محصلانو خوا ته وکتل او ويې ويل: نام خدای، د خپل نوم په شان په رښتيا هم ځيرک دی. ډېره ښه پوښتنه يې وکړه. د دې پوښتنې ځواب به تاسو ته هم په زړه پورې وي نو غوږ شئ. د منډيګک د تمدني سيمې د ختمېدا په اړه دوې خبرې کېږي. يوه دا چې پر دې سيمې نورو خلکو حمله کړې ده او سوځولې يې ده. بله خبره دا کېږي چې د هلمند سيند خو يخچالي سيند دی. معنا دا چې د غرونو پر سر واورې او کنګل وېلې کېږي او اوبه يې په سيند کې دوامداره او په تېزۍ سره بهېږي ځکه چې د سيند بر سر ډېر لوړ وي او بل سر يې ډېر کښته. نو داسې سيندونه خپل بستر يا خپل تل ورو ورو وړي او تل يې ژورېږي. کېدای شي داسې وخت به راغلی وي چې د سيند تل ډېر ژور شوی وي او بيا به خلکو نه شول کولای چې اوبه ترې واخلي او خپلو پټيو ته اوبه

راوخېژوي نو دوی به پخپله دا سیمه پرې ایښې وي او بل چېرته به تللي وي.

استاد د ځیرک او بهشتې لاسونه په خپلو لاسو کې ونیول. دوی مخکې او محصلان یې ورپسې روان وو. د منډیگک غونډۍ مختلف ځایونه یې وکتل. محصلانو، بهشتې او ځیرک به پوښتنې کولې او استاد به ځوابونه ویل.

په آخر کې بهشتې پوښتنه وکړه: تاسو وویل چې له دې ځایه څخه مجسمې او نور لرغوني آثار پیدا شوي دي نو هغه آثار اوس چېرې دي؟ هغه د اناهیتا مجسمه به چېرې وي؟

استاد سوړ اسویلی وکیښ، ویې ویل: بهشتې لورې! موندل شوي آثار ټول کابل ته وړل شوي او په ملي موزیم کې ایښودل شوي وو خو په تنظیمي جگړو کې جگړه‌مارو موزیم لوټ کړ. د منډیگک آثار هم په هماغه آثارو کې وو. خدای خبر چې پر چا به یې خرڅ کړي وي. څه چې پاتې وو، هغه بیا طالبانو مات کړل.

علمي سیر تمام شو. غونډۍ ته نژدې یو بس موټر ولاړ و. محصلان ورو ورو وروختل.

استاد باوري ځیرک او بهشتې ته وویل: زه به خپلو محصلانو ته د کندهار نورې لرغونې او تاریخي سیمې وښیم. که تاسې هم راسره ولاړ شئ، خوشحاله به شم.

ځیرک او بهشتې یو بل ته وکتل. د گلوزرې تت آواز راغی: ورځئ گرانو!

استاد دوی د بس په لومړي سیټ کې په خپل څنگ کې کېنول. بس روان شو.

بهشتې وویل: ما هېڅ فکر نه کاوه چې موږ دې لرغونپوهان هم ولرو خو شکر دی لرو یې.

استاد وخندل: هاهاهاها. لرو یې بهشتې گلې. په کابل پوهنتون کې د لرغونپوهنې څانگه لرو. د کوشاني مطالعاتو په نوم مرکز لرو چې ډېر لرغونپوهان په کې کار کوي. نن سبا د وطن په اکثرو ځایونو کې زموږ خپل لرغونپوهان څېړنې کوي. موږ ځینو ځوانانو ته د لرغونو آثارو ترمیم کول هم ورزده کړي دي. دوی د ملي موزیم هغه آثار چې طالبانو

مات کړي وو يا پخپله خراب شوي وو، بېرته رغوي.

ځيرک وويل: استاده! تاسې چې يو لرغونی شی پيدا کړئ، څنګه پوهېږئ چې څومره پخوانی دی؟

استاد ځواب ورکړ: يو خو موږ ته د هرې دورې د آثارو ځانګړنې معلومې دي. مثلاً د اسلامي دور آثار يو رقم وي، د يونان – باختري تمدن آثار بل رقم، تر هغه د پخوا وختونو آثار بل رقم. بله دا چې د کاربن ۱۴ په معاينه کولو سره د يوه شي لرغونتوب ډېر دقيق معلومېږي. البته که د ژونديو موجوداتو بقايا يعنې د ونو، بوټو ټوټې، فوسيلونه، او د انسان يا حيوان هډوکي وموندل شي، په دغې معاينې سره يې د مړينې وخت پيدا کولی شو او بيا پوهېږو چې هغه آثار چې له دې سيمې څخه موندل شوي دي، څومره پخواني دي.

بهشتې وويل: ځيرکه! هغه زيارت ته وګوره. د دې زيارت عکس هم زموږ پر پيسو شته.

بس د زيارت خوا ته تاو شو او ځيرک له مخامخ شيشې ښکلي زيارت ته وکتل چې د هرې څنډې له پاسه يې يو وړوکی مينار او د بام پر سر يې لوړه ګنبده وه.

ځيرک وويل: رښتيا وايې. ما هم ليدلی. ته ودرېږه، اممممم، لسګون. پر لسګون نوټ باندې د همدې زيارت عکس چاپ شوی دی.

استاد وويل: آفرين! پيدا دې کړ. دا د ميرويس نيکه زيارت دی.

د زيارت مخې ته ښکلی چمن، ګلان او ونې وې.

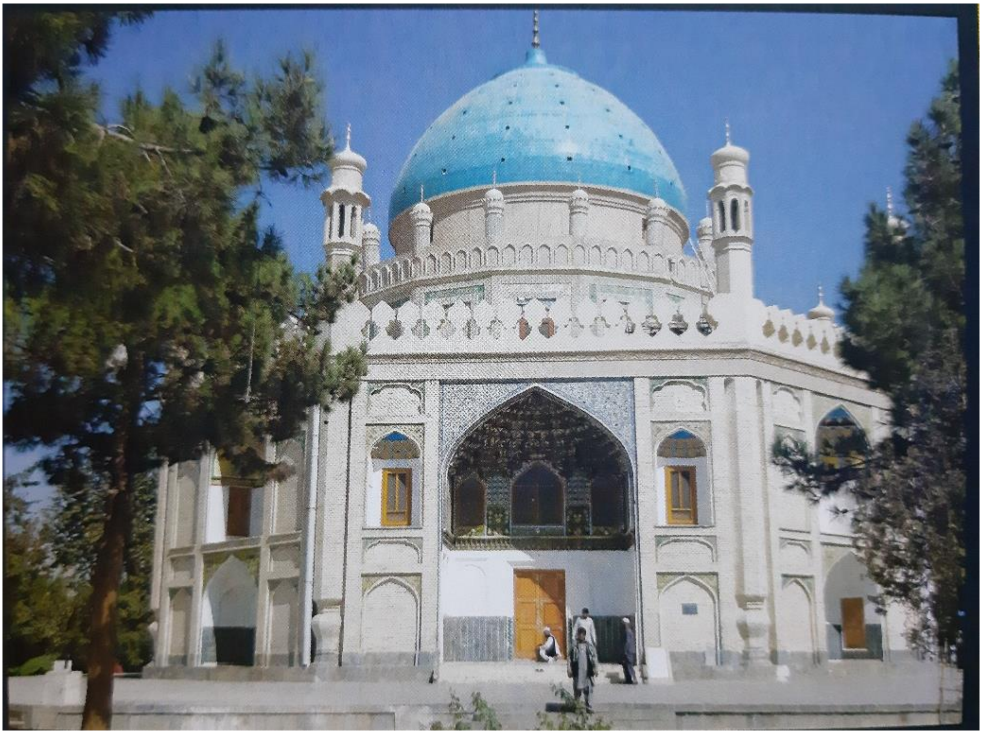

کندهار، د میرویس نیکه زیارت

موټر ودرېد. لومړی ځیرک او بهشته له استاد سره کښته شول او بیا محصلان.

د زیارت ودانۍ اته څنډې درلودې. باغچې ته مخامخ څنډه یې تر نورو څنډو لویه وه او د دروازې دواړو خواوو ته یې د محراب په بڼه شیشکونه جوړ وو. په نورو څنډو کې یې دوه دوه شیشکونه سره سر په سر جوړ شوي وو او دېوالونه یې په ښکلو هندسي شکلونو ښایسته شوي وو. د زیارت په ننه کې په هر دېوال کې یو محراب و چې څو تاخچې په کې وې او قرآن کریمونه په کې اېښودل شوي وو.

استاد محصلانو ته وویل: د دې ودانۍ معماري ته ځیر شئ! دا د پخوانۍ او نوې معمارۍ د سبک ګډوله ده. دا ودانۍ په ۱۳۱۱ شمسي کال کې هاغه مهال جوړه شوه چې محمد نادر شاه پاچا و او محمد ګل خان مومند د کندهار تنظیمیه رییس.

محصلانو د ودانۍ هرې برخې ته په ځیر کتل.

استاد، ځیرک او بهشتې ته وویل: گرانو! څه باندې درې سوه کاله مخکې موږ خپل دولت نه درلود. وطن مو د لویو امپراتوریو تر منځ وېشلی و. دلته د صفوي امپراتورۍ حاکم یو ظالم سړی و چې گورگین خان نومېده. خلک د هغه له ظلمه ډېر په عذاب وو نو میرویس خان چې قومي مشر و، راپاڅېد. هغه خلک راټول کړل، د گورگین عسکر یې مات کړل او وطن یې آزاد کړ. بیا یې د افغانانو خپل دولت جوړ کړ. خلک هغه د درنښت په خاطر نیکه بولي.

دوی له دې ځای څخه د کندهار ښار ته ولاړل. د احمدشاه بابا زیارت ته.

ته خو به احمدشاه بابا پېژنې؟

احمدشاه بابا په ۱۷۴۷ میلادي کال کې پاچا شو او قوي حکومت یې جوړ کړ. د هغه په وخت کې له اصفهان څخه تر ډیلي پورې د افغانستان خاوره وه. خو وروسته بیا د ده لمسیانو د واک په سر له یو بل سره جنگونه وکړل، بې اتفاقي راغله او د وطن ډېره خاوره نورو ملکونو ونیوه. احمدشاه بابا شاعر هم وو او له وطن سره یې ډېره مینه لرله. هغه په یوه شعر کې ویلي وو:

د ډیلي تخت هېرومه چې رایاد کړم

زما د ښکلي پښتونخوا د غرو سرونه

دوی چې د احمدشاه بابا د مزار په کتلو بوخت وو، یوې کندهارۍ محصلې ځیرک او بهشتې ته د بي‌بي عینو کیسه وکړه.

ته هم غواړې چې دا کیسه واورې؟

گل‌وزرې راغله او ځیرک او بهشته یې پر څټ سپاره کړل. دوی په هوا شول. د کندهار له ښاره چې لږ د شرق خوا ته لاړل، په یوه لویه سیمه کې یې نوي ښکلي جوړ شوي کورونه ولیدل چې پاک پراخ سړکونه، ښایسته چمنونه او پارکونه، دنگې ونې او د اوبو یو لوی کوږ ووږ کانکریټي ډنډ په کې وو. کورونه په کې ډېر منظم جوړ شوي وو. هره خوا یې پاکه صفا وه. گل‌وزرې وویل چې دا سیمه عینو مېنه نومېږي.

بهشتۍ وويل: ښه! دا عينو مېنه ده؟ نو زه به د بي‌بي عينو کيسه درته وکړم.

ګل‌وزرۍ وويل: ژر کوه نو. له نيمروز څخه تر دې ځايه پورې په وږي نس راغلې يمه. تاسو زما خوراک بيخي هېر کړی و.

ځيرک وويل: رښتيا وايې. هله بهشتۍ، بسم الله وکړه.

بهشتۍ وويل: احمدشاه بابا د ډيلي جنګ ته روان و. د ده په لښکر کې يو تکړه عسکر زلمی نومېده. زلمی د بي‌بي عينو مېړه و. دوی له يو بل سره ډېره مينه درلوده. د دوی نوی واده شوی و چې زلمی جنګ ته ولاړ. احمدشاه بابا او عسکر يې ولاړل او پوره کال يې تېر کړ. کله چې بېرته بريالي راغلل، کندهار ته نژدې وو چې شپه شوه. احمدشاه بابا وويل چې اوس شپه ده، خلک ويده دي. نو موږ او تاسې شپه همدلته تېره کړو. سبا سهار به ښار ته ورشو. خيمې يې ودرولې او د خيمو چارچاپېره يې پهره‌داران ودرول. نور سپاهيان ټول ويده شول خو زلمي ته خوب نه ورته. د زلمي زړه نو سخت بې‌قراره و چې ژر کور ته ورشي او خپله ماينه ووينې نو له خيمې څخه راووت. پر آس يې پښه واړوله او ښار ته يې ځان ورساوه. کله يې چې د خپل کور دروازه وټکوله، مېرمنې يې پوښتنه وکړه چې څوک يې؟

ده وويل: زلمی يم. موږ له جنګه په خير راغلو. دښمن مو مات کړ او بريالي راغلو.

عينو وويل: نو دا څنګه بريمن راتګ دی چې نه ډول وډنګېده او نه خلک خبر شول؟

زلمي وويل: احمدشاه بابا او نور لښکر له ښاره د باندې تم شول. دوی به سهار راشي خو زما زړه ناقراره و. په تا پسې ډېر خپه شوی وم نو زه راغلم او دوی پاتې شول.

عينو ورته وويل: ته څه رقم سپاهي يې چې خپل ملګري او پاچا دې پرې ايښي دي او پخپله راغلی يې. بېرته به ځې او هر کله چې له نورو سپاهيانو سره په خپل پاچا پسې يو ځای راغلې او ډولونه وډنګېدل زه به له نورو خلکو سره ستاسو هرکلي ته دروځم او په مينه به دې کور ته راولم.

زلمی وشرمېده او بېرته قرارګاه ته ستون شو. سپېدې چاودلې وې چې دی قرارګاه ته

ورسېد. کله چې قرارګاه ته ورننوته، پهره‌دار ونيو او پاچا ته يې بوت.

پاچا پوښتنه وکړه چې څه کيسه ده؟

زلمي ټوله کيسه ورته وکړه.

احمدشاه بابا وويل: ستا مېړمن ډېره غيرتي ښځه ده.

دوی چې څنګه د کندهار ښار ته راورسېدل، احمد شاه بابا عينو بي‌بي دربار ته وروغوښتله. د درناوي له پاره يې پوړنی ورباندې واچاوه او د دې کار په خاطر يې يو کاريز ورته ورکړ. وروسته بيا دغه کاريز او دا سيمه د عينو په نامه مشهور شول.

ګل‌وزرې وويل: ډېر ښه. نو اوس دا راته ووايه چې د دې کيسې مطلب څه و؟

بهشتې وويل: امممم. فکر کوم مطلب به يې دا وي چې عينو ته قانون مهم و. سره له دې چې په مېړه پسې به ډېره خپه شوې وه خو بيا يې هم مېړه ته د کور دروازه خلاصه نه کړه ځکه چې هغه قانون مات کړی و او د پاچا امر يې نه و منلی.

ګل‌وزرې وويل: آفرين! سمه پوهه شوې يې. که هر څوک قانون مراعات کړي، ګډوډي به ختمه شي.

ځيرک وويل: ما هم د احمدشاه بابا د مور يوه کيسه واورېده. وايي احمدشاه بابا چې پاچا شو، غوښتل يې چې د کندهار د ښار چارچاپېره يو دېوال تاو کړي چې د دښمن له بريده يې خوندي کړي. دا مشوره ورته سپين ږيرو ورکړې وه. د احمدشاه بابا مور زرغونه انا خبره شوه. هغې ورته وويل: زويه! ته د ټول وطن پاچا يې که يوازې د دې ښار؟ ته بايد ټول وطن وساتې. که دا ښار په دېوالونو ساتې نو ټول وطن به په څه شي ساتې؟ ته بايد دومره غښتلی اوسې چې د وطن هره سيمه درباندې خوندي وي. ته بايد د وطن د ټولو خلکو غم وکړې چې هغوی درسره مينه وکړي. هماغه وه چې احمدشاه بابا له دې کار څخه تېر شو.

ما چې دا کيسه واورېده، پوه شوم چې موږ ولې د احمدشاه بابا مور زرغونه انا بولو.

اناګانې خو د ټولو بچيانو او لمسيانو غم کوي او له ټولو سره مينه کوي زرغونې انا هم د وطن د ټولو خلکو غم کاوه.

ګل‌وزرې وويل: همداسې ده. او هر چا ته خلک بابا هم نه وايي. احمدشاه ځکـه بابـا دی چې د وطن د ټولو وګړو خدمت يې کاوه. هغه ټول وطن يو موټی کړ. که هغه نه وای نـو دا اوسنی افغانستان به نه و.

بهشتې وويل: ځيرکه! لاندې وګوره. څومره ډېرې تختې دي.

لاندې په يوه هواره دښته کې بيخي ډېرې نيلي رنګه تختې په مايـل شـکل داســې درول شوې وې چې مخونه يې لمر ته وو.

ځيرک وويل: اوهووووو! چې دا به څه شی وي؟

ګل‌وزرې وويل: څوک پوهېږي چې برېښنا له څه شي جوړېږي؟

ځيرک وويل: د اوبو په بندونو کې غټ غـټ ټوربينونـه لګـول کېـږي. اوبـه ټوربينونـه څرخوي او برېښنا توليدېږي. لکه د سلما بند او د کجکي بند کې مو چې وليدل.

بهشتې وويل: په مزار شريف کې يوه فابريکه ده چې کود و برق نومېږي. په دې فابريکه کې له ګازو څخه کيميايي کود او برېښنا جوړېږي.

ځيرک بيا وويل: رښتيا جنرېټر هم برېښنا توليدوي.

ګل‌وزرې وويل: نور؟

ځيرک وويل: امممم. په هرات کې مو چې د بادي ژرندو خبره وکړه، تا وويل چې د بادي برېښنا دستګاوې هم شته.

ګل‌وزرې وويل: آفرين!

بهشتې په خوشحالۍ وويل: پيدا مې کړه! هلته وګورئ! دې تختو ته نژدې د برېښنا پايې ولاړې دي. دغه تختې به برېښنا توليدوي.

ګل‌وزرې وويل: شاباس بهشتې بېګم! دغه تختې د لمر وړانګې په برېښنا بدلوي. حکومت په ډېرو پيسو د لمريزې برېښنا دا سيستم جوړ کړی دی چې د کندهار خلکو تــه برېښــنا برابره کړي.

ځيرک وويل: نو زموږ حکومت هم د احمدشاه بابا په شان د وطن د ټولو خلکو غم کــوي. په هر ځای کې سړکونه جــوړوي، د اوبــو بندونــه جــوړوي، مکتبونــه او پوهنتونونــه، کلينيکونه، هر څه جوړوي.

ګل‌وزرې وويل: دا د حکومت وظيفه ده. بايد دا کارونه وکړي خو خلک هم بايد دا شــيان ښه وساتي او له حکومت سره مرسته وکړي ځکه چې دا هر څه د همدې خلکــو لــه پــاره دي.

دوی د شرق خوا ته په الوت وو. له زابله تېر شول. غزني ته ورسېدل.

ګل‌وزرې وويل: تاسې پوهېږئ چې د منځنيو پېړيو د دنيا تر ګردو لوی عالم څوک و؟

ځيرک او بهشتې يو بل ته سره وکتل. دواړو وويل: نه.

ګل‌وزرې وويل: اوس به يې وپېژنئ.

ګل‌وزرې د يوه قبر څنګ ته راکښته شوه. ويې‌ويل: دا د ابوريحان بيروني مقبره ده. هغه خورا لوی عالم و. هغه لومړنی کس و چې د ځمکې شعاع او د ځمکې محيط يې ډېر دقيق اندازه کړي وو. د هر ښار موقعيت يې په نقشه کې ښودلی و. د هر ځای لــه پــاره يــې د قبلې لوری معلوم کړی و. د لمانځه د وختونو د معلومولو له پاره يې فورمولونه جوړ کړي وو او ډېر نور کارونه. ځيرکه! د امريکا قاره چا کشف کړه؟

ځيرک وويل: موږ خو په جغرافيه کې لوستي دي چې کريستوف کولمب پــه کښــتۍ کــې هندوستان ته روان و خو لاره ورنه غلطه شوه او امريکا ته ورسېد. هغه فکر کــاوه چــې همدا به هند وي خو وروسته بيا معلومه شوه چې دا بله قاره ده.

ګل‌وزرې وويل: خو تر کريستوف کولمب پنځه سوه کاله د مخه ابو ريحان بيروني امريکا

کشف کړې وه، بې له دې چې په کښتۍ کې سفر وکړي. جالبه دا ده چې هغه سمندر بیخي لیدلی نه و.

بهشتې وویل: دا نو څنګه؟

ګلوزرې وویل: ابو ریحان د ریاضي په محاسبو دا کار کړی و. هاغه مهال خلک یوازې آسیا، اروپا او افریقا پېژندل. امریکا چا ته نه وه معلومه. ابو ریحان ویلي وو چې په ځمکه کې یوه بله قاره هم شته. ده ان دا خبره هم کړې وه چې دا قاره به له آسیا څخه څومره لرې وي. جالبه دا ده چې اوس چې پوهانو له آسیا څخه د امریکا واټن اندازه کړی دی، دا له هغې اندازې سره ډېره نژدې ده چې البیروني ښودلې وه.

ځیرک وویل: جالبه ده. چې امریکا یې نه وه لیدلې نو واټن یې څنګه اندازه کړی و؟

بهشتې وویل: رښتیا وایي. دا نو څنګه کېدای شي؟

ګلوزرې وویل: آفرین! که ابو ریحان ستاسو خبرې اورېدلې وای، څومره به خوشحاله شوی و. دا ځکه چې هغه به ویل هېڅ خبره بې دلیله مه منئ. د هر شي له پاره باید ثبوت وغواړئ. خبره داسې وه چې کله هغه د ځمکې محیط اندازه کړ او پوه شو چې ځمکه څومره لویه ده نو ویې ویل چې داسې نه کېږي چې د ځمکې پر مخ دې یوازې همدومره وچې وي او نورې ټولې اوبه.

کله چې سلطان محمود غزنوي پر هند باندې حمله وکړه، البیروني هم هند ته ولاړ او د هند د خلکو پخوانۍ ژبه یعنې سانسکریت یې زده کړه او ډېر کتابونه یې مطالعه کړل. بیا یې د هند د خلکو د دود دستور، باورنو، علم او پوهې او نورو شیانو په باره کې یو ښکلی کتاب ولیکه. پوهېږئ! ما په غزني کې هر څه پرېښودل او د البیروني قبر ته راغلم، دا په دې چې دی خورا لوی عالم و او انسانانو ته یې ډېر خدمت کړی و. بله به درته وکړم. د سلطان محمود زوی، سلطان مسعود چې پاچا شو، ده ته یې د اوښ یو بار سره زر ورکړل. دومره ډېر سره زر یې ورکړل چې د اوس په حساب اووه - اته میلیونه ډالره کېدل. خو ده سره زر وانه خیستل. ده وویل چې زه سره زر نه غواړم. زه یوازې دا غواړم

چې تحقیق ته مې پرېږدئ او د تحقیق په چارو کې مې مداخله مه کوئ. نو دی داسې لوی انسان و. ده به ویل چې هېڅ خبره په پټو سترګو مه منئ. هر څه باید تجربه کړئ او په عقل او علم یې درته ثابته کړئ.

ځیرک وویل: هېڅ باور مې نه کېده چې زموږ په وطن کې دې داسې لوی عالمان تېر شوي وي.

ګلوزرې وویل: د سلطان محمود غزنوي په دربار کې ډېر نور عالمان، شاعران او هنرمندان هم وو خو البیروني د تاریخ، جغرافیه، کیمیا، ریاضي، ستورپوهنې او نورو علمونو بېجوړې عالم و. په هاغه زمانه کې د ده په شان لوی عالم په ټوله دنیا کې نه و.

ځیرک او بهشته داسې حیران وو چې خولې یې وازې پاتې وې او سترګې د ګلوزرې خولې ته نیولې وې.

ګلوزرې وویل: ځو به.

دوی والوتل. د غزني هغو منارونو ته ولاړل چې زر کاله پخوا د سلطان محمود غزنوي په وخت کې جوړ شوي وو. دا هم د هرات او غور د منارونو غوندې دنګ او ښایسته وو.

د غزني ميناروونه (عکس د ښاغلي نجيب الله مسافر)

ګلوزرې دوې ورې چوکۍ راوړې چې رسۍ ورپورې تړل شوې وې. د چوکيو رسۍ يې په خپله غاړه کې واچولې. ځيرک او بهشته پر چوکيو کېناستل. ګلوزرې منډې کړې او په هوا شوه. چوکۍ هم په هوا شوې، لکه له هليکوپټره چې ځوړندې وي.

ګلوزرې وويل: زما خوراک!

ځيرک خوله پورته ونيوه، په لوړ غږ يې وويل: موږ خو ځوړند يو، غږ به مو څنګه دروررسېږي؟

ګلوزرې ځواب ورکړ: چيغې مه وهه. په کراره خپله کيسه ووايه. زه يې اورم.

ځيرک وويل: سمه ده. نو زه به د سلطان محمود غزنوي د وخت يوه کيسه درته وکړم. زما انا کيسه کوله چې د سلطان محمود غزنوي په وخت کې يو لوی عالم و چې بهلول نومېده. هغه ښه عالم و خو ملنګي ژوند يې کاوه، په دربار کې نه اوسېده. په دې وخت کې نو د غزني مسلمانانو د هندوانو ځورول شروع کړي وو. يوه ورځ د ماښام د لمانځه

وخت و چې بهلول دربار ته راغی. پاچا او درباریان یې په بهلول پسې لمانځه ته ودرېدل. بهلول چې الحمد شریف شروع کړ، ویې ویل «الحمدلله رب المسلمین».

چا غږ وکړ چې «رب العالمین».

ده بیا وویل «الحمدلله رب المسلمین».

دا وار سلطان محمود غزنوي پخپله غږ وکړ چې «رب العالمین».

بهلول سلام وګرځاوه.

سلطان پوښتنه وکړه: څنګه په لمانځه کې غلط شوې؟

بهلول وویل: زه غلط شوی نه یم، تاسې غلط شوي یئ. که په دې باندې عقیده لرئ چې الله رب العالمین دی یعنې د ټولو خلکو خدای دی نو ولې ستا په پاچاهۍ کې هندوان ځورول کېږي؟ که الله رب العالمین دی نو هندوان هم په همدې عالمیانو کې راځي.

هماغه وه چې سلطان محمود امر وکړ چې نور دې څوک هندوان نه ځوروي.

ګلوزرې وویل: واه! ځیرکه ګله! ته خو اوس بیخي فلسفي خبرې کوې.

ټولو وخندل.

ځیرک وویل: په فلسفه باندې نه پوهېږم خو مور پوهېږو چې هر څه خدای پیدا کړي دي نو دا هر څه او هر څوک به په خدای باندې ګران وي. مور مې وایي په لاره چې ځې پام کوه چې پر مېږیو پښه کېنږدې، ګنې خدای بیا درنه خپه شي. چې د مېږي په ځورولو خدای خپه کېږي نو د انسان په ځورولو به خود خپه کېږي.

ګلوزرې وویل: ته څومره ښه فکر لرې. آفرین ځیرک جانه!

بهشتې وویل: آفرین ګلوزرې! څومره ښه ځای ته دې راوستلو. واه! دا سپین غرونه څومره ښه ښکارېږي!

د بامیان غرونه په واورو پوښلي وو. دلته هم د پنجشیر، بدخشان، او غور غونډې ډېر

غرونه وو او د غرونو په منځ کې تنګې درې وې. خو جالبه دا ده چې په غزني کې اوړی و، دلته ژمی. آسمان شین او غرونه سپین. غرونه د لمر وړانګو ته داسې ځلېدل چې د چا سترګې يې برېښولې. د يوه غره په ډډه کې ګڼې پېغلې او ځوانان په رنګارنګ تودو جامو کې ولاړ وو. په پښو کې يې د سکي لرګينې دړې او په لاسو کې يې د سکي لکړې وې. ګل‌وزرې ورو ورو د هغوی څنګ ته راکوزه شوه. ها خوا ته لاندې په هواره کې يوه سره پټه د دوو لکړو پر سر د سړک له يوه سره تر بل سره پورې تړل شوې وه.

ځيرک او بهشتې د چوکيو پړي خلاص کړل او ورنه کښته شول.

ګل‌وزرې وويل: اوس به نو وګورو چې د سکي په سيالۍ کې زما ملګري جايزه ګټي که د باميان ورزشکاران.

بهشتې وويل: سکي؟ ما په ژوند کې د سکي لوبه نه ده کړې.

ځيرک وويل: ما هم نه ده کړې او بله دا چې موږ خو د سکي بوټونه او لکړې هم نه لرو.

ګل‌وزرې دوې بڼکې ځيرک ته او دوې بهشتې ته ورکړې. ويې ويل: موږ سره چې ګرځې، داسې مزې به کوې. هاهاها. هله نو پر بڼکو ودرېږئ او په دې ورزشکارانو پسې ځانونه ورخوشي کړئ.

ورزشکارو نجونو او هلکانو په وار سره له هغه لوړ ځايه مخ په ځوړ ځانونه خوشي کړل. د سکي اوږده هوار بوټونه لکه يخمالک ښويېدل او دوی خپله لاره په دوو اوږدو لکړو چې په لاسونو کې يې وې، سموله. لاره کږه وږه او ټيټه جګه وه.

آخري کسان ځيرک او بهشته وو. دوی نو د سکي د بوټونو پر ځای د ګل‌وزرې بڼکې لرلې خو لکړې ورسره نه وې چې په کږلېچونو او پېچومو کې خپل لوری سم کړي.

ښه نو ته څه فکر کوې چې دوی به دا ستونزه څنګه حل کړې وي؟

اها! دوی هم په ښويېدو ځانونه خوشي کړل او په تېزۍ سره مخ په ځوړ روان شول. دوی ژر دا زده کړه چې د لاسونو په خوځولو او يوې بلې خوا ته د ملا په کږولو سره

خپله توله یا موازانه وساتي او په پیچومو کې داسې وګرځي چې د غره له تیږو سره ټکر نه شي.

ورزشکاران مخکې، ځیرک او بهشته ورپسې وو. له دوو دریو پیچومو چې تېر شول، ځیرک او بهشته له یو څو ورزشکارانو څخه مخکې شول.

تا کله یخمالک وهلی؟ موږ چې واړه وو واورې به مو د یوه دېوال بېخ ته راټولې کړې؛ داسې چې د دېوال خوا ته به واوره ډېره وه او د ځمکې خوا ته کمه. بیا به مو یو زوړ پتنوس یا تال راواخیست، واوره به مو ښویه کړه. بیا به مو د واورې لوړ سر ته د ختلو له پاره د پښو ځایونه جوړ کړل. پرې وبه ختو او ځانونه مو خوشې کړل. په تېزۍ سره به وښوییدو. هی هی! څومره خوند به مو اخیست.

ښه نو. ځیرک او بهشته چې څومره کښته خوا تلل، هماغومره به له نورو نه مخکې کېدل او سرې پټې ته تر ټولو مخکې ورسېدل. د سړک په دواړو غاړو کې ډېر خلک ولاړ وو، ماشومان، ځوانان، پېغلې. ټولو بهشتې او ځیرک ته چکچکې وکړې او دوی جایزه وګټله.

پوهېږې چې د سیالۍ جایزه څه وه؟

د سکي بوټونه؟

نه.

دا د بامیان د لرغونو ځایونو د کتلو ټکټونه وو. د بامیان په لرغونو ځایونو کې تر ټولو مشهور د بودا دوې مجسمې دي چې طالبانو ړنګې کړې. د بامیان ښار په مرکز کې یوه لویه لوړه غونډۍ ده چې خاوره یې شګلنه او کلکه ده. د دې غونډې هغه ډډه چې د جنوب خوا ته ده، د دېوال غوندې نېغه ده. په همدې ډډه کې یې د بودا دوې داسې مجسمې وې چې یوه یې ۵۳ متره او بله یې ۳۵ متره لوړه وه. پوهېږې چې ۵۳ متره څومره لوړ وي. لکه شل پوړیزه ودانۍ. دا په نړۍ کې تر ټولو لوړې او لویې مجسمې وې. د مجسمو له پاره د غونډۍ په دېوال کې د محراب غوندې ځایونه کیندل شوي وو او دا مجسمې په کې تودړل شوې وې. اوس نو یوازې د محراب په بڼه چوکاټونه یې پاتې دي

او د مجسمو ټوټې په يوې لويې کوټې کې اېښودل شوې دي. دا مجسمې څه باندې ۱۸۰۰ کاله وړاندې جوړې شوې وې.

باميان، د بودا د لوړې مجسمې چوکاټ (عکس د ښاغلي نجيب الله مسافر)

خير نو که مجسمې نه شته، نور شيان هلته شته چې په کتلو ارزي. د مجسمو په ځای کې دواړو خواوو ته يې د غونډۍ په منځ کې زينې دي. په دې زينو چې وخېږې، په څو پوړونو کې د غونډۍ په منځ کې کوټې دي. دا کوټې هم د هغو کوټو په شان وې چې ځيرک د سمنگان په تخت رستم کې ليدلې وې. هماغسې گبندې چتونه او پر چت او دېوالونه يې د محراب په بڼه ځايونه کيندل شوي او ښکلي شکلونه په کې جوړ شوي وو. ځينې شکلونه يې رنگه هم وو. هغه لارښود چې ځيرک او بهشتې ته يې معلومات ورکول، وويل چې دا روغني رنگ دی او په دنيا کې په اول ځل په همدې غارونو کې کارول شوی دی. هغه دا خبره هم وکړه چې دا غارونه او کوټې د بودايي راهبانو عبادت ځايونه وو.

باميان، د بودا د لوړې مجسمې تر څنګ دننه په غونډۍ کې لرغونی معبد

بامیان، د بودا د لوړې مجسمې تر څنګ دننه په غونډۍ کې لرغونی معبد

هغوی به دلته کېناستل او رياضت به يې کاوه چې فکر يې راټول وي او څوک ورته مزاحمت ونه کړي.

ځيرک ته هغه ډېرينه کوټنۍ ورياده شوه چې د تخت رستم پر سر وه او گل‌وزرې په کې د بودايي راهبانو په شان د رياضت له پاره ناسته وه.

ستا به په ياد وي چې د تخت رستم چارچاپېره لوی ژور خندق و او راهبانو به دا خندق له اوبو ډکول؟

ځيرک او بهشته په لاربښود پسې روان وو. له يوې کوټې څخه بلې ته، له يوه پوړ څخه بل پوړ ته او په آخر کې د مجسمې له پاسه دهلېز ته ورسېدل چې د مجسمې له يوې خوا بلې خوا ته غځېدلی و. دوی يوه شېبه هلته ودرېدل. د دهلېز له درېځې څخه يې لاندې وکتل. د باميان بازار، کورونه او د مخامخ غره په ډډه کې هوټلونه داسې ښکارېدل لکه د لاس ورغوي.

لاربښود وويل: اوس په باميان کې ډېر ښه هوټلونه جوړ شوي دي ځکه چې ډېر خلک له لرې ځايونو څخه د باميان ليدو ته راځي.

بهشتې پوښتنه وکړه: د هاغه مخامخ غره پر سر کلا غوندې شی چې ښکاري، هغه څه شی دی؟

لاربښود وويل: له دې ځايه چې کښته شو، هلته به هم ځو. هغه ځای شهرِ غُلغُله نومېږي. هغه هم ډېره پخوانۍ کلا ده.

نيم ساعت وروسته ټول په شهر غلغله کې وو. د يوې ورانې کلا د دېوالونو پاتې شوني، د کلا په بر سر کې يو برج او څو کوټې او دهلېزونه.

باميان، شهر غلغله

لاربښود وويل چې دا کلا څه باندې ۱۴۰۰ کاله پخوا جوړه شوې ده او د باميان پاچاهــان به په کې اوسېدل. اته سوه کاله وړاندې د مغولستان چنگېز پر دې ځای حملــه وکــړه. د پاچا ساتونکو د هغه لمسی وويشت او مړ يې کړ. بيا چنگېز خپلو عسکرو ته امر وکړ چې دا ښار به يو مخ ورانوئ. هغوی ډېر زور وکړ خو د کلا خکو کلکه دفاع کوله. ډېر وخــت تېر شو خو کلا ماته نه شوه. بيا د پاچا لور د مغولو پر يوه افسر مينه شوه. هغــې خپــل مين ته د کلا د اوبو راز ووايه. خبره داسې وه چې دا کلا خو تاسې وينئ چې له هــوارې ځمکې څخه ډېره لوړه ده، تر سل مترو زياته لوړه ده نو د اوبو له پاره يې له لرې ځــای څخه د ځمکې لاندې يو کاريز تېر کړی و چې د کلا له منځه به تېرېده. د کلا اوسېدونکو به له همدې کاريز څخه اوبه اخيستې. بيا نو هغه افسر خپل مشر يعنې چنگېز خــان تــه حال ووايه. چنگيزيان د کاريز بر سر ته ورغلل او اوبه يې بندې کړې. بيا نو د کلا خلکــو د تندې په وجه تسليم شول او مغولو کلا ونيوله. هغوی په کلا کې پراته درې څلــور زره

کسان ټول له يوه سره ووژل.

ځيرک اسويلی وکيښ. د بهشتې په سترګو کې اوښکې رغړېدې.

څو شېبې ټول غلي وو.

بيا لارښود وويل: پوهېږئ چې دا کلا ولې شهر غلغله بلل کېږي؟

ځيرک وويل: نه.

هغه وويل: تاسې خو به پوهېږئ چې غلغله شور او فرياد ته وايي. خلک وايي کله چې د چنګيز عسکرو دلته خلک وژل نو د خلکو چيغې او فريادونه دومره لوړ وو چې تر لرې ځايونو پورې رسېدل. نو هماغه وو چې خلکو ورباندې د شهر غلغله نوم کېښود.

له دې ځايه په موټرو کې سپاره شول. يو ساعت يې د غرب خوا ته مزل وکړ. د باميان سړکونه نو دومره ښه او هوار وو چې سفر په کې خوند کاوه. ټول سړکونه پاخه، د سړک په غاړو کې د هرې سيمې او د هر کلي نوم پر غټو لوحو ليکل شوی و. د هر ځای واټن هم ليکل شوی و چې فرضاً يکاولنګ ته څومره لاره ده. ټرافيکي نښې چې چېرته کږلېچ او پېچومی دی، چېرته پل دی، چېرته سړک مخ په لوړه ځي او چېرته مخ په ځوړ.

ځيرک وويل: جالبه ده! په دا دومره ولايتونو کې چې زه وګرځېدم، په هېڅ ځای کې داسې ښه سړکونه او منظمې لوحې او نښې نه وې. په باميان کې څنګه دا هرڅه ډېر ښه دي؟

لارښود وويل: دا خو په دې چې دلته جنګ نشته. په نورو ځايونو کې هم سړکونه جوړ شوي وو خو په جنګونو کې وران شوي دي. د باميان خلک هوښيار دي. دوی جنګ نه کوي ځکه يې هر څه سم دي. دلته آرامي ده نو ډېر خلک چکر او مېلې ته راځي. هغوی دلته په هوټلونو کې شپې کوي، له دوکانونو څخه شيان اخلي او خپلې پيسې دلته مصرفوي نو د باميان د خلکو ژوند هم ورسره ښه شوی دی.

په همدې خبرو خبرو کې د غونډيو له پاسه بند امير ښکاره شو چې د غونډيو په منځ کې په يوه ژور ځای کې و. اوږی و. آسمان شين او لمرين و. د بند اوبه د آسمان غوندې نيلي

ښکارېدې. زېړې، شنې، سرې بېړۍ د اوبو پر سر ګرځېدې. د بند په شمالي څنډه کې ډېر خلک راټول وو.

باميان، د بند امير يوه څنډه

د ځيرک دوی موټر د غونډۍ له سره کښته خوا روان شو او بند ته نږدې ودرېد.

د چپس او برګر خرڅولو غرفې، د پېرکيو، شور نخودو او شـيريخ پلورلـو کراچـۍ، پـر مېزونو د باميانې مېرمنو په لاس جوړې شوې ګاڼې، تسبيح، ببوزې، او پر ځينو مېزونـو تورې عينکې او ګردې خولۍ چې چارچاپېره يې د چترۍ غونډې جوړه ده چې مخ او څټ له لمره وساتي.

ځيرک او بهشتې تورې عينکې او خولۍ واخيستې. د بند خوا تـه روان شـول. د بنـد لـه څنډو څخه اوبه کښته تويېدې او په دېوالونو کې يې ځـړوبې جـوړ کـړي وو. د اوبـو د تويېدو شرهار له لرې اورېدل کېده.

د بند امير په دېوالونو کې ځروبي

ځمکه تکه سپينه وه، لکه تباشير او له بند څه تويې شوې رڼې اوبه په کې هوارې بهېدې. ځيرک او بهشتې بوټونه وکښل او په اوبو کې يېلې پښې ګډ شول. اوبه يې تر ښنګرو پورې رسېدې. داسې يخې چې ته وا له يخچاله دې رايستلې دي. دوی وېرېدل چې پښې يې په خټو نه شي خو ځمکه داسې کلکه وه لکه کانکرېټ، خاورې ختې په کې بيخي نه وې. هلته خاوره له ګچ او چونې سره ګډه وه ځکه خو ځمکه تکه سپينه ښکارېده او کلکوالی يې هم په همدې وجه و.

د بند د دېواله سر ته وختل. دا دېوال هم لکه ځمکه سپينه وه. د بند اوبه داسې رڼې وې چې نقره‌يي او زرين کبان په کې اوچت ښکارېدل چې دې خوا ها خوا ګرځي. لږ ها خوا ته خلکو بېړيو ته انتظار کاوه. لاربښود بهشتې او ځيرک ته ټکټونه واخيستل. څو شېبې وروسته له پلاسټيک څخه جوړه شوې بېړۍ راورسېده. د دوو کسانو د کېناستو ځای په کې و. ځيرک او بهشته وروختل. د دواړو له پښو سره اوسپنيز پېډلونه وو. دواړو پېډلونه

وګرځول او بېړۍ په اوبو کې روانه شوه.

ته د اوبو پر سر ګرځېدلی يې؟ په بېړۍ کې دې چکر وهلی دی؟

ډېر خوند کوي. بهشته او ځيرک پوره يو ساعت بېړۍ چلوله خو د بند بل سر ته ونه رسېدل. بند ډېر لوی و. دا هم لکه د شيوا جهيل غونډې چې ځيرک د بدخشان په شغنان کې ليدلی و، طبيعي بند و.

د بند امير يوه ځنډه (عکس ښاغلي نجيب الله مسافر اخيستی)

يو ساعت وروسته چې دوی بېرته د بند ځنډې راغلل او له بېړۍ څخه کښته شول، ګلوزرې هلته ولاړه وه. هغې وويل: دا وار به بل رقم الوت وکړو.

دوې بڼکې يې بهشتې ته او دوې بڼکې يې ځيرک ته ورکړې. ويې ويل: دا بڼکې مو په مټو پورې وتړئ او په ما پسې والوځئ.

درې واړه په هوا شول؛ ګلوزرې په منځ کې، ځيرک يې په يوه او بهشته يې په بله خوا کې. هی هی! الوتل نو څومره خوند کوي.

ځيرک او بهشتې به کله د اوبو خوا ته ورټيټ شول او کله به پورته تلل. په لاره کې يې لــه يو بل سره سيالي کوله. کله به بهشته مخکې شوه او کله ځيرک. دوی لــه باميــان څخــه بېرته د غزني خوا ته لاړل. د غزني له پاسه تېرېدل چې ځيرک وويل: اوه! ښه شــوه چــې راياده مې شوه. د سلطان بند خو مو ونه ليد.

ګلوزرې وويل: رښتيا وايې. ما په پنجشېر کې درسره ژمنه کړې وه چې په غزني کې بــه بند سلطان درباندې وينم. ښه نو اوس به يې له پاسه تېر شو. او بله ژمنه مې هــم کــړې وه. په ياد به دې وي؟

ځيرک وويل: امممممممم. نه.

ګلوزرې وويل: يونيم لک کاله پخواني شيان.

ځيرک وويل: هو. دا دې ويلي وو خو دا خبره دې نه وه کړې چې دا شيان په کــوم ځــای کې دي.

ګلوزرې د يوې دښتې پر سر په الوت وه. ويې ويل: دا د غزني ناور دی. لرغونپوهانو له دې ځای څخه داسې وسايل موندلي دي چې د ډبرې د عصر وو او شاوخوا يــونيم کالــه پخواني وو. هغه وسايل له ډبرې جوړ شوي وو.

بهشتې وويل: يونيم لک کاله؟

ګلوزرې وويل: بالکل. يونيم لک کاله. هاغه مهال به خلکو د حيواناتو د ښکار او د لرګيو د ماتولو له پاره له تېرې ډبرې څخه وسايل جوړول. د نريو تېرو څوکې به يې له نــورو تيــږو سره سولول چې تېره شي. بيا به يې د يوه اوږده لرګي په سر کې تړله. په دې شي به يې وحشي ژوي ښکار کول او خوړل به يې. په همدې خاطر هاغه زمانې تــه ډبــر پېــر يــا د ډبرې عصر وايي.

څو شېبې وروسته دوی يوه لوی بند ته ورسېدل.

بهشتې پوښتنه وکړه: همدا دی؟ بند سلطان ته ورسېدو؟

ګل‌وزرې وويل: نه، نه. دا د سرده بند دی. دا به وګورو بيا به د سلطان بند ته لاړ شو.

دا بند طبيعي وو، د شيوا جهيل او د بند امير غونډې خو تر هغه وړوکی.

دوی د بند څنډې ته نژدې کېدل چې ډز شو.

ډېرې مرغاوۍ په يوه وار د اوبو له سره والوتې.

ګل‌وزرې وويل: مه ډارېږئ! هلته لاندې يوه ښکاري د چره‌يي ټوپک ډز وکړ. دلته خلک د ښکار له پاره راځي.

ځيرک وويل: که اوس د ډېرې عصر وای دوی به مرغاوۍ په تيږو ويشتل.

ټولو وخندل.

بيا نو د سلطان بند ته ولاړل خو ورکښته نه شول. همداسې له هوا څخه يې ورته وکتل. د بند دېوالونه له تيږو او کانکريټو جوړ شوي وو.

ځيرک پوښتنه وکړه: په هاغه وخت کې چې دا بند جوړېده، سمنټ وو؟

ګل‌وزرې وويل: نه، دا خبره دې څنګه وکړه؟

ځيرک وويل: د بند دېوالونه وګوره. کانکريټي دي. کانکريټ خو بې سمنټو نه کېږي.

ګل‌وزرې وويل: آفرين! وايم په رښتيا چې ځيرک يې او هر څه ته ځير کېږې. هغه دېوالونه چې د سلطان محمود غزنوي په وخت کې جوړ شوي وو، خام وو. يو شل يا پنځه ويشت کاله مخکې بيا د بند يو دېوال مات شو. بيا حکومت دې خوا ته نوي پاخه دېوالونه جوړ کړل. پخواني دېوالونه يې اوس تر اوبو لاندې شوي دي. کله چې په بند کې اوبه کمې شي، بيا معلومېږي.

غزنی، بند سلطان هغه مهال چې اوبه په کې کمې دي او پخواني دېوالونه يې ښکاري
(عکس د ښاغلي نجيب الله مسافر)

ځيرک وويل: وی! ستا خوراک خو بيا رانه هېر شو. خير دی اوس به يوه ټوکه درته ووايم. وايي يو چا لاپې کولې، ويې ويل چې زما د پلار ساعت شل کاله تر اوبو لاندې و خو چې کله مې پلار ساعت بېرته پيدا کړ، لا هم ګرځېده.

بل يې وويل: زما پلار شل کاله د اوبو لاندې و او چې کله راووت روغ جوړ و.

هغه اولي پوښتنه وکړه چې ستا پلار دا شل کاله تر اوبو لاندې څه کول؟

ده وويل چې ستا د پلار ساعت يې کوک کاوه چې وګرځي.

ګل‌وزرې او بهشتې کټ کټ په خندا شول.

بهشتې وويل: دا دی د سلطان بند دېوالونه هم شل کاله کېږي چې تر اوبو لاندې دي. هاهاها.

په همدې خبرو کې پکتيکا ته ورسېدل. غرونه، غرونه، غرونه او د غرونو په منځ کې تنګې درې. خو دا غرونه متفاوت وو. دومره ډېرې ونې په کې وې چې د غرونو تيږې په کې سمې نه ښکارېدې. د نښتر، جلغوزيو، لمنځو او څېړيو ونې.

د يوه لوړ غره پر سر د ځنګله منځ ته ورکښته شول. ځيرک او بهشته څو دقيقې د ځنګله په منځ کې دې خوا ها خوا وګرځېدل. چوپه چوپتيا وه. د دوی تر پښو لاندې د ونو رژېدليو پاڼو غژهاري کول. ځينې ونې لنډې خو پلنې وې او ځينې يې دنګې او نرۍ. ښه وړاندې ولاړل. ناڅاپه درب شو. د جلغوزيو يوه غوزه د ځيرک له پښو سره ولګېده. له ځمکې څخه دوړه پورته شوه.

هررررر، هررررر، هررررر شورماشور پورته شو. له هرې خوا څخه د غوزو وارونه پرې وشول.

بهشتې چيغه کړه: بيزوګانې دي. هله وتښته.

ځيرک او بهشتې منډې کړې. بيزوګانو هم له يوې ونې بلې ته او له بلې ونې بلې ته ټوپونه وهل او په دوی پسې راتلې.

ګلوزرې چې د ونو له پاسه الوتله، له خندا شنه وه. په ډکه خوله خندا يې وويل: وه ساده ګانو څه ته ګورئ خو والوځئ کنه.

ځيرک او بهشته والوتل او په ګلوزرې پسې يې ځانونه ورسول. د دواړو ستمی کېده. ساه يې په تېزۍ سره ايستله. ستوني يې وچ شوي وو.

ګلوزرې وويل: هاهاهاها، څنګه يې پسې واخيستئ. د بيزوګانو لښکر مو وليده؟

ځيرک په خندا وويل: لښکر نه لښکرې يې وې. څومره ډېرې وې.

ګلوزرې وويل: يوازې بيزوګانې نه دي، په دې ځنګلونو کې لېوه، سورلنډی، او ان يو نيم پړانګ هم پيدا کېږي.

دوی همداسې د ځنګلي غرونو له پاسه الوتل. ځیرک او بهشتۍ ته نو الوتل ډېر زیات خوند ورکړی و. کله به ونو ته ورټیټ شول، کله به پورته لاړل، کله به تر ګلوزرې مخکې شول او کله وروسته. د دوی خولې له خندا ډکې وه او په خوشحالۍ کې یې د ګلوزرې خوراک بیا هېر کړی و.

ګلوزرې تر یوه ځایه حوصله وکړه خو ویې لیدل چې څوک ورته کیسه نه وایي نو غږ یې وکړ: کولمې مې له لوږې نه رباب غږوي.

ځیرک په خندا وویل: نو زه به هم سندرې ووایم. یا قربااااااان

ټولو وخندل.

بیا بهشتۍ وویل: وبخښه چې ستا خوراک مو هېر و. ښه شوه چې د بودا د مجسمو ځای مو ولید. ما له راډیو نه د بودا یوه کیسه اورېدلې وه. وایي یوه ورځ بودا له خپل یوه شاګرد سره په سفر روان و. ډېر مزل یې وکړ. بودا تږی شو. شاګرد ته یې وویل: ما ته به لږ اوبه راوړې؟

شاګرد یې وویل: ولې نه.

هغه ولاړ او څو شېبې وروسته بېرته راغی خو جام یې تش راوړی و.

بودا وویل: اوبه دې رانه وړې؟

شاګرد ځواب ورکړ: د ویالې اوبه خړې وې.

بودا وویل: زه تږی یم او اوبه غواړم.

شاګرد یې بیا ولاړ. دا وار یې ډېر ځنډ وکړ خو چې راغی، جام یې له اوبو ډک کړی و.

بودا وویل: څه دې وکړل چې روڼې اوبه دې پیدا کړې؟

شاګرد ځواب ورکړ: ورته صبر مې وکړ. ورو ورو د اوبو خړوالی کم شو او چې لږ نور صبر مې هم وکړ، اوبه بیخي روڼې شوې.

بودا وویل: غوسه هم همداسې ده. که صبر ورته وکړې، ورو ورو کمېږي او ختمېږي.

ګل‌وزرې وویل: ښه نو! مطلب دې دا دی چې که ما هم صبر کړی وای، تاسو به زما خوراک راکړی و. هاهاهاها.

بهشتې په خندا وویل: نه. تا خو صبر کړی و. دا کیسه مې هسې په بودا پورې رایاده شوه. خو زه پوه نه شوم چې طالبانو ولې د بودا مجسمې ړنګې کړې؟ دا خو زموږ فرهنګي میراث و.

په دې وخت کې دوی داسې غرونو ته ورسېدل چې ونې په کې کمې وې، یوه دلته، بله هلته.

ګل‌وزرې وویل: دا د خوست غرونه دي. پخوا دا غرونه هم د پکتیکا د غرونو غوندې ډېرې ونې درلودې خو خلکو ډېرې ونې ووهلې او غرونه یې داسې سپېره کړل.

په خوست کې هم سړکونه پاخه او سم وو. د سړکونو دواړو غاړو ته ونې ولاړې وې. ښار یې هم نسبتاً لوی او ښکلی و. څو لوی لوی پارکونه او د فوټبال او کرېکټ میدانونه په کې وو. په ډېرو لرې ځایونو کې هم مکتبونه وو. هلکان او نجونې مکتبونو ته تلل. د ښار په یوه ځای کې ډېر خلک سره راټول وو. غونډه وه. یو مشر سړی د سټېج پر سر ولاړ و، په میکروفون کې یې خبرې کولې.

ځیرک دوی راکښته شول. د هغه مشر سړي خبرو ته غوږ شول چې ویل یې موږ له دولت څخه مننه کوو چې په خوست کې دویم پوهنتون، د پاچا خان پوهنتون، جوړوي.

ځیرک له یوه ځوان څخه پوښتنه وکړه: دلته بل پوهنتون هم شته؟

هغه وویل: هو. د شیخ زاید پوهنتون. خو اوس که خدای کول دا دویم پوهنتون به هم جوړېږي. دلته خلک له تعلیم سره ډېره مینه لري ځکه خو دولت بل پوهنتون هم ورته جوړوي.

خوست، شیخ زاید پوهنتون

ځیرک وویل: ستاسو سرکونه خو هم پاخه او ښه دي. داسې ښکاري چې دلته جنګ نشته.

ځوان وویل: ښه شي ته دې پام شوی دی. نه، دلته شکر جنګ نشته. زموږ خلک هوښیار دي. پوهېږي چې په جنګ کې مو وطن ورانېږي او خلک وژل کېږي.

ځیرک وویل: څومره ښه. خو که ستاسو خلک هوښیار دي نو غرونه یې ولې داسې سپېره کړي دي. ونې یې ولې داسې وهلې دي؟

ځوان څو شېبې غلی و. بیا یې وویل: ته ښه وایې.

ځیرک دوی شیخ زاید پوهنتون ولاړل. دا نو د یوې غونډې په ډډه کې و. ښکلې ودانۍ، شنه چمنونه او ښایسته ونې په کې وې. د پوهنتون په چمن کې یو هزاره او یو اوزبیک محصل له یوه خوستوال محصل سره ناست وو. هزاره او اوزبیک محصلانو داسې په خوستواله لهجه پښتو ویله چې ځیرک یې بیخي حیران کړی و.

ځیرک د هغوی په څنګ کې کېناست. هغوی ویل چې دلته خلک راسره ډېر ښه کوي. د پوهنتون په لیلیه کې اول د نورو ولایتونو هغو محصلانو ته ځای ورکوي چې پښتانه نه

دي وروسته بيا نورو ته کوټې ورکوي. استادان مو درسونه راتــه پــه فــارسي ژبــه هــم تشريح کوي چې ښه مو زده شي. خو اوس موږ پښتو زده کــړې ده، اســتادان چــې پــه فارسي درس تشريح کړي، موږ ورته وايو چې استاده موږ په پښتو پوهېږو. دوکانــداران موږ ته هر شی ارزانه راکوي، وايي چې تاسې مسافر يئ. خوســتوال ملګــري مــو راتــه مېلمستياوې کوي او مېلو ته مو بيايي. د دې ځای ځوانان له کتاب او مطالعې سره مينــه لري. د کتاب پلورونکو کار و بار دلته ډېر ښه دی.

ځيرک وويل: د دې پوهنتون نوم راته عجيب غوندې ښکاري. شيخ زايد؟

خوستوال محصل وويل: هو. شيخ زايد د عربي متحده اماراتو امير و. زموږ خوستوال په اماراتو کې ډېر دي. هلته مزدوري کوي. د اماراتو دولت وويل دا چې خوستوالو زمــوږ د ښارونو په آبادولو کې برخه اخيستې ده نو موږ بــه هــم د دوی لــه پــاره يــو پوهنتــون جوړوو. د دې پوهنتون د جوړولو پيسې د اماراتو دولت ورکړې دي.

د پوهنتون فضا د ځيرک ډېره خوښه شوه. هلته محصلان لکه وروڼه سره خواږه وو.

بهشتې لږ ها خوا له څو نجونو سره مجلس کاوه. دا نجونې د طب محصلانې وې.

محصلانو دوی د حکيم تڼيوال پارک ته بوتلل. دا نو دومره لوی پارک و چې په کابل کــې هم هغسې پارک نشته. په پارک کې د لوبې او ساعت تېرۍ ډېر وسايل وو. يو وړوکی رېل ګاډی چې پر يوې لوړې ګردې پټلۍ ګرځېده، الوتکې چې هم ګردې تاوېدې او هم کښــته پورته تلې، څرخونه، هغه کښتۍ چې مخ ته او شا ته ځي او لکه ټال ټالۍ وهي، يــو ډېــر لوړ برج چې کېبل ورنه راوتلی او د پارک په بل سر کې په يوه ټيټ برج پــورې نښــتی او خلک په مخصوصو کمربندونو ځان تړي. پر کېبل ځان ځوړندوي او بيا په تېزۍ سره د پارک تر بل سر پورې ښوييږي.

محصلانو ځيرک او بهشتې ته ښه خوندور آيس کريمونه واخيستل او د آيــس کــريم لــه خوړولو وروسته ګلوزرې ورپسې راغله.

دوی بيا والوتل. مخکې له دې چې ګلوزرې خپل خوراک وغواړي، بهشتې وويل: مــا لــه

خوستوالو پيغلو نه يوه نوې کيسه زده کړې ده. اوس به يې تاسو ته ووايم. موږ او تاسو خو ولیدل چې د خوست غرونه په ځنګلونو پوښلي دي نو کيسه داسې ده چې وايــي يــو بوډا و يو يې زوی و. دوی به له غره څخه لرګي راوړل. يو څه به يې خرڅ کړل او څه بــه يې د کور له پاره وساتل. لرګي به يې پر خرو راوړل. د دوی په غرونــو کــې د څېړيــو او نښترو ونې دومره ګڼې وې چې کله به د ونو منځ ته ورغلې، لس ګامه وړاندې به درته نه ښکارېده. په دې ځنګلونو کې لېوان، زمري او سورلنډيان هم اوسېدل، بيزوګانې خــو پــه کې دومره ډېرې وې چې په هره ونه کې به يوه دوې ناستې وې. کله کله به بيزوګانو پــر انسانانو باندې د نښترو د پرګيو (غوزو) وارونه هم کول او پخپله به يې ورته خندلې.

ځيرک وويل: هماغسې چې زه او ته يې ويشتلو. هاهاهاها.

بهشتې وويل: هو. هماغسې. اوس نو کيسې ته غوږ شه. د هر قوم خپل غر و او پــه غــره کې د هر خېل سېمه معلومه وه چې څوک به د کوم ځای لرګی وهلی شي. د قوم مشرـانو په لانده لرګي ناغه ايښې وه چې څوک به يې نه وهي. پخوا ښه وه چې وچ ښــاخونه پــه اسانۍ سره پيدا کېدل؛ خو وروسته د غره په ټيټو ځايونو کې وچې څانګې خلاصې شوې. خلک مجبور وو چې پورته پسې وخېژي او د ځنګله منځ ته ورننوځي؛ نو هــر وخــت بــه دوه درې ملګري سره يو ځای کېدل او په ګډه به غره تلل.

يوه ورځ د سهار په خړه کې د ملا له اذان سره ژنۍ پاڅېد. اودس او لمونځ يې وکړ. بيا يې پلار ته وويل چې زه به يو څو ملګري پيدا کړم او غره ته به لاړ شــم. دی ووت خــو نــيم ساعت وروسته بېرته کور ته راغی. پلار يې چې په انګړ کې پــر کــټ پــروت و، سر يــې راپورته کړ، پوښتنه يې وکړه: غره ته نه ولاړې؟

زوی يې وويل: نه، دادا. څوک مې پيدا نه کړل چې راسره ولاړ شي.

پلار يې پوښتنه وکړه: هېڅوک پيدا نه شو؟

ژنې ځواب ورکړ: نه.

پلار يې وويل: ګوره! زه چې ژنۍ وم په ځنګله کې مې يو ملګری و، مجبور نومېده. کــوم

وخت چې به يوازې وم، ښه پرېمانه لرگي به مې ووهل، بيا به مې مجبور ته غږ وکړ چـې خرې راسره بار کړي. هغه به اوس هم هلته وي. بس غږ ورباندې وکړه، پخپله بـه ځـان دروررسوي.

ژني د اوبو پتېکی (پتک) په ملا پورې وتاړه. نیمه ډوډۍ او یوه چکه گوړه یې په دسمال کې تاو کړه او د خرې په کته کې واچوله. خرې یې په مخه کړې. روان شو. ښه ډېر مـزل یې وکړ.

لمر تازه د ونو پر څوکو لگېدلی و چې ژنی ځنگله ته ورسېد. د غره په بېخ کې یـې خـرې چینې ته ودرولې. دی د چینې بر سر ته ورغی. خولۍ یې له سره لرې کړه. په رڼو اوبـو کې یې وړو وړو ماهیانو ته وکتل چې د اوبو په تل کې د ښویو تیږو په منځ کـې کښـته پورته گرځېدل. مخ لاس یې تازه کړ. بیا یې د پتېکي پاتې اوبه خالي کړې او بېرتـه یـې د چینې له خوږو اوبو راډک کړ. خرو له چینې په راوتلي لښتي کې وربوزنه ورننه ایسـتلي وو. ښایسته ځنډ یې اوبه وڅښلې.

ژني بیا خرې رواني کړې. د ځنگله په منځ کې پورته خوا روان شو. خـرې یـې پـه ونـو پورې وتړلې. تبره تبرگی یې راواخیست او د وچو ښاخونو په وهلو یې پیل وکړ. ښه درانه درانه بارونه یې وتړل. کار یې چې خلاص شو، وچه ډوډۍ او گوړه یې مخې ته کېښـوده او په اوبو پورې یې وخوړه. بیا نو راپاڅېد. لاسونه یې د خـولې پـه دواړو خـواوو کـې ونیول او په زوره یې نارې کړې: مجبوره! وه مجبوره!

چا يې ځواب ورنه کړ. دا وار یې مخ بلې خوا ته ونیو او تر لومړي ځل یې لا په لـوړ اواز چيغه کړه: مجبوره! مجبووووره!

بېرته یې خپل غږ واورېد چې په غره کې یې انگازې کولې. ستونی یې وچ شو. پتېکی یـې راواخیست. لږ اوبه یې تېرې کړې. لویه ساه یې واخیسته او بیا یې څومره چـې تـوان و، هماغومره یې په زوره د مجبور نوم واخیست؛ خو خـبره هماغـه وه. د مجبـور درک نـه لگېده.

بله چاره نه وه. پخپله مجبور شو چې درانه بارونه په يوازې سر په خرو باندې بار کړي. ډک ترنګڼونه يې کرار کرار وخکول او د يوې پرښې سر ته يې پورته کړل. بيا يې خرې راوستلې د پرښې لاندې يې ودرولې. په کرار يې يو ترنګڼ په يوې خرې بار کړ، بيا بل او ورپسې يې دريېيم ترنګڼ بار کړ.

کور ته چې ورسېد، لمر په اسمان کې نيغ ولاړ و. پلار يې مخې ته ورووت. بارونه يې ورسره کښته کړل. ژنې چې ډېر ستړی و، پلار ته يې په غوسه وويل: نن دې د درېو کسانو کار په يوازې سر راباندې وکړ. اخ ملا دې راماته کړه.

پلار يې وويل: ولې؟ مجبور دې پيدا نه کړ؟

ژنې وويل: نه بابا. مجبور چېرته و. په چيغو چيغو مې مرۍ ورپسې وشېرله خو د مجبور پته ونه لګېده.

پلار موسکی شو، ويې ويل: ښه نو! آخر کې دې څه وکړل؟

ژنې د تندي خوله وچه کړه، ويې ويل: پخپله مجبور شوم چې خرې په يوازې سر بار کړم.

پلار يې ورته وخندل: ما خو همدغه مجبور درښييلی و. که ځان يوازې وګڼې، مجبور به شې او ډېر لوی کارونه به په يوازې سر وکړې.

ګلوزرې وويل: واه! څومره خوندوره کيسه!

دوی د ډېرو غرونو له پاسه سفر وکړ او ورسېدل جلال آباد ته.

څه ښه وږم! د نارنج د ګلو وږم په ټوله فضا کې خپور و او ورسره د ګلابو خشبويي. اورځلا د عطرو کارخانه. په دې کارخانه کې د نارنج د ګلو او د ګلابو شوده ايستل کېدله. د کارخانې مالک وويل چې پخوا به دلته خلکو کوکنار کرل. د کوکنارو د کرلو په وجه ډېر ځوانان معتاد شوي وو. موږ دا کارخانه جوړه کړه او خلکو ته مو وويل چې تاسې د ګلابو باغونه جوړ کړئ، موږ يې په ښه بيه درنه اخلو. اوس ډېر خلک د ګلابو باغونه

لري. موږ د ګلابو او د نارنج د ګلو شوده راباسو او بهر ته يې لېږو. هلته پروسس کېږي او د اورځلا په نوم عطر ورنه جوړېږي. دا عطر اوس ښه مشهور شوی دی او د دنيا ډېر خلک يې په دې خوښوي چې طبيعي دي.

ځيرک او بهشته په کارخانه کې وګرځېدل. ماشينونه او د ګلانو د شودې ايستلو چارې يې وکتلې. د کارخانې مالک هر يوه ته د اورځلا د عطرو يو يو بوتل ورکړ.

بيا دوی يوه باغ ته ولاړل چې د امير امان الله خان قبر په کې و. د مرمر له سپينو ډبرو ښخه جوړ شوی قبر، د باغ په يوه کونج کې. هلته د يوه مکتب شاګردانې راټولې وې. د هر چا په لاس کې يو يو ګل و. هغوی د امان الله خان پر قبر ګلونه کېښودل. وروسته د هغوی معلمې ووېل: ګرانو شاګردانو! موږ ولې دلته راغلي يو؟

ټولو په يوه غږ ووېل: راغلي چې د امان الله خان قبر ته ګلونه کېږدو.

معلمې بيا پوښتنه وکړه: ولې د امان الله خان قدر کوو؟

نجونو ووېل: ځکه چې زموږ وطن يې آزاد کړی دی.

معلمې ووېل: ښه نو. غوږ شئ چې زه د امان الله خان کيسه درته وکړم. سل کاله پخوا امان الله خان پاچا شو. هاغه مهال افغانستان دا واک نه درلود چې له نورو ملکونو سره رابطه وکړي. انګليسانو دا واک ورنه اخيستی و. امان الله خان د کابل په عيدګاه جومات کې اعلان وکړ چې له دې وروسته موږ خپلواک يو. له هر هېواد سره مو چې زړه وغواړي دوستي کوو او رابطه ورسره پالو. انګليسانو دا نه منله نو جګړه وشوه؛ دا مو له انګليسانو سره درېيمه جګړه وه. افغانانو انګليسان مات کړل او هغوی مجبور شول چې د افغانستان خپلواکي ومني. دا هغه وخت و چې هند او اوسنی پاکستان او ډېر نو ملکونه د انګلستان مستعمرې وې او خپل واک يې نه درلود.

جلال آباد، د امير امان الله خان مقبره

امان الله خان غوښتل چې افغانستان پرمخ ولاړ شي، پر خپلو پښو ودرېږي او پياوړی شي نو ډېر مکتبونه يې جوړ کړل. د نجونو لومړنی مکتب په هماغه وخت کې جوړ شو. ځوانان يې نورو ملکونو ته ولېږل چې ښه تعليم وکړي او بيا راشي خپل وطن جوړ کړي. دوی د وطن لومړني ډاکټران، انجينيران، پيلوټان او مسلکي معلمان وو. د امان الله خان مېرمن ملکه ثريا هم ورسره اوږه په اوږه روانه وه. هغې به نجونې هڅولې چې تعليم وکړي. د هغه په پاچاهۍ کې ډېر کارونه وشول. د راډيو دستګاه جوړه شوه؛ اخبارونه او مجلې راووتې. د کاغذ، قند، سمنټو، صابون، اورلګيتو، شيشې، يخي جوړولو، ټوکر اوبدلو او ډېرې نورې فابريکې جوړې شوې. له اروپايي او آسيايي ملکونو سره مو تجارت پيل شو. عصري حکومتي سيستم او منظم پوځ رامنځته شول. په کابل او جلال آباد کې هوټلونه او ماڼۍ جوړې شوې. رېل ګاډی راغی. په لومړي ځل خلکو ته د کوي (چيچک) واکسين ولګول شو. په کابل کې يو عصري روغتون د نارينه‌وو او بل د ښځو له پاره جوړ

شو. په درېو نورو ولايتونو کې هم روغتونونه جوړ شــول. الــوتکې واخيســتل شــوې او پيلوټان ورته ورزول شول. په کابل کې هوايي ډګـر جــوړ شــو. د هغــه پــه وخــت کــې افغانستان په يوه لويه جرګه کې خپل اساسي قانون جوړ کړ او دا په دې ټوله سيمه کــې لومړنی هېواد و چې اساسي قانون يې درلود. که امان الله خان په واک کې پاتې وای، اوس به افغانستان د اروپايي ملکونو غوندې آباد وای خو ارمان چې ځينې خلک ناپوه وو. هغه يې کار ته پرې نه ښود او حکومت يې نسکور کړ.

ټولو لاسونه لپه کړل. ټولو دعا وکړه چې خدای دې امان الله خان په جنت کــې خوشــحاله لري.

ځيرک په چورت کې و چې ولې خلکو امان الله خان پرې نه ښود چــې وطــن آبــاد کــړي. آبادي خو د ټولو خلکو په ګټه ده.

ګلوزرې ورته وويل: اخ! ګرانه! سل کلونه تېر شول خو لا هم ځينې خلک هماغسې دي. تا خو هغه خراب شوي سړکونه، وران شوي پلونه، سوځېدلي مکتبونه وليدل کنه. اوس هــم داسې خلک شته چې د وطن آبادي نه غواړي او هره ورځ خپل وطن په خپل لاس ورانوي.

د ځيرک او بهشتې سرونه ځړېدلي وو. ځيرک د لمن پيڅکه پــه ګوتــه تاوولــه. د بهشــتې لاسونه مړه پړه ځوړند وو.

دوی داسې شرمېدلي وو لکه په امتحان کې چې ناکامه شوي وي؛ لکه مهمه لوبه يې چې بايللې وي؛ لکه د امان الله خان ناکامول چې د دوی کار وي؛ لکه د اوس وخت د ســوځول شويو مکتبونو او وران شويو پلونو او سړکونو ملامتي چې د دوی په غاړه وي.

ګلوزرې د دواړو پر سر خپل وزر تېره کړه. ويې ويل: مه خپه کېږئ. پوهېږئ، تاسې هر څه سمولی شئ. هر څه ستاسو په لاسونو کې دي.

بهشتې او ځيرک يو بل ته سره وکتل. دواړو اوږې پورته وغورځولې.

ځيرک ګلوزرې ته مخ واړاوه، ويې ويل: موږ نو څه کولی شو؟

ګل‌وزرې وويل: ډېر ښه. كه تاسې او ستاسو همزولي ښه تعليم وكړئ، ښه او بد وپېژنئ، په هر څه باندې فكر وكړئ، مخكې له دې چې د چا خبره ومنئ، ښه غور وكړئ چې خبره يې سمه ده كه نه نو تاسې چې لوی شئ، وطن به مو آباد كړئ او څوک بــه مــو د وطــن ورانولو ته نه پرېږدئ. هلئ! راځئ چې يو بل لرغونی ځای دربانديې وګورم.

ځيرک او بهشتې ورو ګامونه واخيستل. د ګل‌وزرې شا ته وختل. ګل‌وزرې والوتــه او پــه څو شېبو كې هډې ته ورسېده. خو د هډې كيسې ځيرک او بهشته لا پسې خپه كړل. هغــه داسې چې ګل‌وزرې ورته كيسه وكړه چې هډه د بودايي تمدن د هــنر لــوی مركــز و. پــه لومړي ځل د بودا ښكلې مجسمې په همدې هډه كې جوړې شوې دي. د دې ځای خلكو له يونانيانو څخه د مجسمې جوړول زده كړي وو. له دې ځای څخه ډېر ارزښتمن لرغــوني آثار پيدا شوي وو، داسې آثار چې بې ساري وو.

ځيرک پوښتنه وكړه: هغه آثار اوس چېرې دي؟

ګل‌وزرې سوړ اسويلی وكيښ او ويې ويل: آه! ښه درته ووايم. آثار خو يــې د كابــل مــلي موزيم ته لېږلي وو خو په ۱۳۷۱ كې چې جهادي تنظيمونه كابل ته ننوتــل، مــوزيم يــې لوټ كړ. دا او ډېر نور آثار يې له موزيم څخه غلا كړل. هغه آثار تر ننه پــورې ورک دي. هغوی يوازې موزيم نه بلكې ټول كابــل او ټــول افغانســتان يــې لــوټ كــړ. د فــابريكې ماشيونه، د پوځ ټانكونه، موټرې او طيارې، د دولت او د خلكو مالونه او هر څه يې چور كړل. دوی په خپلو منځو كې جګړې وكړې او ټول كابل يې له خاورو سره خاورې كړ.

ځيرک دېوال ته تكيه وكړه. سترګې يې پټې كړې.

بهشته كېناسته او سر يې پر زنګنو كېښود.

ګل‌وزرې هم غلې وه.

ډېر ځنډ وروسته ځيرک وويل: ډېره د شرم خبره ده. كاش پــه دې شــيانو نــه وای خــبر شوی. هېڅ مې باور نه كېږي. وطن خو زموږ د ټولو كور دی. دا نو څنګه كېدای شي چې څوک دې د خپل كور شيان غلا كړي.

بهشتې وويل: ما ته هم شرم درېږي. مکتبونه، سړکونه، پلونه، کلينيکونه دا هر څه زمــوږ د ټولو دي خو په موږ کې بيا داسې کسان شته چې سوځوي يې، ورانوي يې. لکه څــوک چې د خپل کور شيشې ماتې کړي، دېوالونه يې رنګ کړي، لوښي کودي يې مات کړي. دا خو د هوښيارو کسانو کار نه دی.

ګل‌وزرې وويل: همداسې ده. دا د هوښيارو خلکو کار نه دی. نو زه بيا هم درته وايم چې هر څه ستاسو په لاسونو کې دي. که تاسې او ستاسې همزولي هوښيار اوسئ، وطن بــه نه ورانېږي.

ځيرک سترګې پټې کړې وې. ورو ورو ساه يې کښله. د خور غږ يې واورېد چې ويل يــې: ځيرکه! مور مې وايي کور ته راشه چې ګرمي ده.

ځيرک سترګې پرانيستې. په چپ لاس کې يې لېنده وه. په ښي لاس يــې د لېنــدې کاســۍ کش کړې وه. مخامخ د ونې پر لوړ ښاخ يوه مرغۍ ناسته وه. مرغۍ ځيرک ته کتل. ښــه يې ليدل چې ځيرک يې ولي خو نه الوته. د دې مرغۍ سترګې بل رقم وې. تر نورو مرغيو غټې. له سترګو نه يې تته شنه رڼا راوتله.

ځيرک چارچاپېره داسې حيران حيران کتل لکه څوک چې له ژور خوبه راويښ شي او پوه نه شي چې په کوم ځای کې دی.

ځيرک په خپله کوڅه کې ولاړ و. په هماغه ځای کې چې له سفره مخکې ولاړ و. د بهشتې او ګل‌وزرې درک نه و. په کراره يې جېب ته لاس کړ. هګۍ هماغسې سلامته وه.

اوه! دا نو څه کيسه ده؟

دا هرڅه خوب و؟

ده په ولاړو خوب ليدلی و؟

د لېندې له کاسۍ نه يې تيږه خطا کړه. د لېندې رابړ يې تاو کړ. انګړه ته ننوت. ورو ورو تکاوۍ ته کښته شو. اوسپنيز بکس يې خلاص کــړ. وړوکــی لــرګين صــندوق يــې تــرې

راوایست. هګۍ يې په احتياط سره بېرته په کې کېښوده. لېنده يې هم په تکاوۍ کې وغورځوله.

له تکاوۍ بېرته راووت. کور ته ورغی. کوټې ته ننوت.

مور يې وويل: زويه! اوس ګرمي ده. د باندې مه ګرځه چې مريض نه شې. مازديګر چې هوا ښه شوه بيا لوبې وکړه.

ځيرک پر دېوال باندې ځړېدلي ساعت ته وکتل. له يوې بجې څخه يوازې پنځه دقيقې تېرې شوې وې. دا هر څه يوازې په پنځو دقيقو کې تېر شوي وو.

بيخي ګنګس شوی و. حيران و.

تر مازديګره يې څه ونه ويل خو بيا يې زړه تنګ شو. په ټيټ غږ يې خور ته وويل: زرغونې! ته راشه چې يوه خبره درته کوم.

د انګړ کونج ته ولاړل. د منې تر ونې لاندې کېناستل.

ځيرک وويل: ګوره! يوه خبره درته کوم خو چا ته به يې نه وايې.

زرغونې وويل: ښه سمه ده. نه يې وايم.

ځيرک د ګلوزرې او د خپل سفر کيسه ورته وکړه.

زرغونې وويل: دروغ وايې.

ځيرک وويل: قسم دی. قرآن شريف دې ما ووهي که دروغ درته وايم.

زرغونه پاڅېده. د کور خوا ته روانه شوه. ويې ويل: په ما دې د ماشومې ګومان کړی؟

ځيرک د باندې ووت.

ملګرو يې کرېکټ کاوه. خو دی کرار په يوه کونج کې کېناست.

ملګرو يې ورته وويل چې راځه ته هم لوبه وکړه خو ده ونه منل.

لوبه خلاصه شوه. ملګري يې ترې راتاو شول چې ولې نن داسې خپه غوندې يې؟

ده د سفر کيسه ورته وکړه.

ټولو ورپورې وخندل. يوه وويل: خوب دې ليدلی که لېونی شوی يې؟

بل وويل: هسې نه چې ته پېری يې او موږ هسې د انسان ګومان دربانديې کړی.

هرررر شو. بیا ټولو وخندل.

څو ورځې له کوره ونه وت. ټوله ورځ به ځان ته ناست و. کتابچه يې راخيستې وه. د هغو ځايونو کيسې يې په کې ليکلې چې په سفر کې يې ليدلي وو. د لرغونو سيمو، کلاګـانو، ښارونو، سيندونو، بندونو ...

بله ورځ يې مور له زرغونې پوښتنه وکړه چې دا ورور دې ولې داسې خپه غوندې دی.

زرغونې وويل: خدای خبر. ها بله ورځ چې په سره غرمه کې د باندې وتلی و او تا وويـل ورته غږ وکړه، بيا چې راغی ما ته يې ويل چې د يوې مرغۍ په ځـټ سـپور شـوی و او ډېرو ځايونو ته تللی و.

مور ته يې سودا ولوېده. بېګا يې پلار ته کيسه وکړه. ويې ويل چې زوی دې کوم ډاکټـر ته بوځه. هسې نه چې د اعصابو تکليف ورته پيدا شوی وي.

پلار يې هغه کوټې ته ننوت چې ځيرک په کې ناست و او په کتابچه کې يې څه ليکل.

پلار يې پوښتنه وکړه: ځيرکه زويه! مکتبونه خو رخصت دي نو ته څه شی ليکې؟

ځيرک ژر کتابچه بنده کړه. ويې ويل: هسې. رسمونه باسم.

پلار يې کتابچه ورنه واخيسته. د منځ يوه پاڼه يې واړوله. د آی خانم په اړه معلومات يـې ولوستل.

پوښتنه يې وکړه: دا معلومات دې له کومه پيدا کړي دي؟

ځیرک وویل: که ویې وایم، هسې یې هم نه منې.

پلار یې وویل: ولې به یې نه منم. ته خو یې راته ووایه.

ځیرک ورته کیسه وکړه.

پلار یې د کتابچې څو نورې صفحې هم ولوستې، د شیوا جهیل، بند امیر، منـډیگک. بیـا یې په انټرنټ کې د همدې ځایونو په اړه معلومات وکتل. څه چې ځیرک لـیکلي وو، ټـول سم وو.

هغه هم حیران و چې دا نو څنگه کېدای شي.

رخصتۍ خلاصې شوې. مکتبونه شروع شول. د ځیرک ملگرو ټول مکتب خبر کړی و چې ځیرک داسې اوتې بوتې وایي. وایي چې د مرغۍ پر څټ سپور شوی او ډېرو ځایونو تـه یې سفر کړی دی.

بس نو ملنډې شروع شوې. چا به ویل: څنگه یې د گل‌وزرې انډیواله!

چا به ویل: وه هلکه! چې د گل‌وزرې خوراک هېر نه کړې.

بل به په ملنډو ویل: زه په رخصتیو کې پر خره سپور شوم، مریخ ته ولاړم.

بیا به ټولو وخندل.

د ځیرک خلق تنگ و خو له چا سره یې بحث نه کاوه. هغه دا هر څه زغمل.

خو زرغونې منلې وه چې زیرک په رښتیا هم له گل‌وزرې سره سفر کړی دی.

ځیرک به هره ورځ ورته د یوه سفر کیسه کوله او زرغونه به ورته غوږ غوږ وه.

څو ورځې تېرې شوې. د اسد اته ویشتمه راورسېده. د افغانستان د خپلواکۍ سلمه کلیزه وه.

د ځیرک پلار دی او زرغونه د خپلواکۍ جشن ته بوتلل.

هره خوا د افغانستان په بيرغ او د امان الله خان په عکسونو ښايسته شوې وه.

ځيرک زرغونې ته د امان الله خان په اړه هغه خبرې وکړې چې په جلال آباد کې معلمې خپلو شاګردانو ته کړې وې. بيا ولاړل دارالامان ماڼۍ ته. دا ماڼۍ امان الله خان جوړه کړې وه. په تنظيمي جګړو کې ماڼۍ ورانه ويجاړه شوې وه، دروازې، کړکۍ، غالۍ، مېزونه او چوکۍ، سويچ او ساکټ او قنديلونه يې ټول لوټ شوي وو. اوس بيا د وطن نجونو بېرته ودانه کړې وه. د دارالامان د ماڼۍ رغوونکې د وطن انجينيرانې وې.

د دارالامان ماڼۍ چې په جګړو کې ورانه شوې وه

د دارالامان ماڼۍ تر رغولو وروسته

زرغونې چې په دې هر څه خبره شوه، د کميس غاړه يې په دواړو لاسو ونيـوه او پورتـه پورته يې کړه او په موسکه خوله يې زيرک ته وويل: زيرکه! ښه يې ويلي دي چې لـوپټې مو له دستاره کمې نه دي. وينې چې موږ څومره تکړه يو.

زيرک په خندا وويل: بالکل. خدای دې تا هم انجينيره کړي چې بيا تـر دې هـم ښايسـته ماڼۍ جوړې کړې او زه درسره هسکه شمله وګرځم او ووايم چې زرغونې خور مې داسې تکړه انجينيره ده.

وروسته له پلار سره پغمان ته ولاړل. طاق ظفر يې وکوت. دا هغه طاق و چــې امــان الله خان د انګليسانو تر ماتولو وروسته جوړ کړی و.

د پغمان په هغه ماڼۍ کې چې امان الله خان جوړ کړی و، لـوی جشــن و. لرغــوني آثــار، مجسمې، د وطن د توليــداتو نندارتونونــه، د رســامانو، نقاشــانو او خطاطــانو ښــکلې تابلوګانې او آثار، د مختلفو قومونو جامې، موسيقي او ډېر نور شيان.

طاق ظفر، پغمان، کابل (عکس د ښاغلي نجیب الله مسافر)

دې جشن ته ډېر کتابونه هم راوړل شوي وو. د ماشومانو له پاره هم ډېر کتابونه تازه چاپ شوي وو. معلوماتي کتابونه، شعرونه، کیسې، ناولونه.

ځيرک زرغونې ته وويل: پوهېږې! امان الله چې کله د وطن خپلواکي واخيسته، خلکو ته يې څه وويل؟

زرغونې په خندا وويل: نه بابا. زه خو ګل‌وزرې چکر ته نه ومه بيولې چې وپوهېږم.

زيرک هم وخندل او ويې ويل: ښه نو، غوږ شه! امان الله خان وويل چې اصلي خپلواکي په تعليم او ترقي کې ده. تورې او ټوپکې مو کېږدئ او تعليم ته مخه کړئ. په تعليم به مو وطن آباد کړئ او بيا به چا ته محتاج نه يو.

زرغونې وويل: ښه خبره يې کړې ده. نو زه او ته بايد ډېر کتابونه ولولو. راځه چې يو څو کتابونه واخلو.

دواړه هغو مېزونو ته ولاړل چې کتابونه ورباندې ايښودل شوي وو.

ځيرک يو کتاب راپورته کړ. عنوان يې و «عمومي معلومات». ده د کتـاب پـاڼې اړولـې. د ځمکې، ستورو او کايناتو په باره کې په زړه پورې معلومات او ښکلي عکسونه په کې وو. ده کتاب په تخرگ کې ونيو. بل کتاب يې پورته کړ. څو پاڼې يې واړولې. دا د هغه ماشوم کيسه وه چې فضا ته تللی و. د پيل څو کرښې يې ولوستې. ښه کيسه وه. خوښه يې شوه. دا کتاب يې هم په تخرگ کې ونيو. بل يې راپورته کړ.

زرغونه وړاندې تللې وه، څو مېزه هاخوا.

ځيرک د کتاب په ليدلو بوخت و چې زرغونې غږ وکړ: ځيرکه! ځيرک! هله دلتـه راشـه! دا وگوره.

هغې يو کتاب پورته نيولی و.

پوهېږې چې کوم کتاب و؟

باور به دې نه شي.

د زرغونې په لاس کې همدا کتاب و. همدا چې ته يې لولې او پـر پـوښ يـې د ځيـرک او بهشتې رسمونه دي چې په هوا کې د گل‌وزرې پر څټ سپاره دي.

پای

کابل، چهلستون

۲٤.۰٦.۲۰۱۹

د شپې ۱۱:٤۰